

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף ל.

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה סו

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

ליקוטי

סד סה סו

מוהר"ן תנינא

ל

עושה אותו משוגע. כי הממון הוא מנפילת העשירות של הנביאים, כי כל הנביאים היו עשירים (נדרים לח.), והנבואה כשבאה על הנביא היה כמו משתגע, כשפרש"י (שמואל א-יח) ויתנבא ואשתמי [8] ואצל הנגידים הנ"ל נעשה ע"י הממון שגוען גמור, וע"כ הם נעשים משוגעים ע"י העשירות שלהם :

סח [2] כשמוקנאין קנאת ה' צבאות [7], נחשב כמו צדקה כ"ש התוספות כפי השותפין על משאר"ל (ב"ב י ע"ב) **צדקה תרומם גוי [7]** אלו ישראל. **והסד לאומים הטאות' אלו העכו"ם** שכל הסד שעושיין וכו' [7] והביאו רא"י מנבווראדן ע"ש וכתבו התו' שם, ונבווראדן עשה אז צדקה שקנא להקב"ה. נמצא שקנאת ה' צבאות הוא כמו צדקה [7]:

סו [9] הצדיק הוא מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל, דחינו כשיוצא אחד הוץ לשורה ופורק עול, אזי הצדיק מוכרח לעשות תשובה בשבילו. על פי משל, שפעם אחד נסעו שני בני אדם עם סוס מבוהל ומשוגע, ונשא אותם הסוס והשליכם מן העגלה, ועמד א' והתחיל להכות את הסוס באגרופ והכה אותו הרבה, ושחק ממנו השני, וא"ל הלא אתה מכה את ידיך ומה תועיל להסוס הכאה זו רק אתה צריך ליקח רצועה שמכין בה הסוסים להכות אותו. והלך ועשה כן ולקח רצועה והתחיל להכות את הסוס. ועמד הסוס ורץ כבהלה גדולה וברח ונשא אותם והשליך אותם לתוך רפש וטיט והסוס ברח לו להלך. נמצא שגם זה אינו עצה טובה. וייעצו אותו שיעשה כך, שיקח חבל יפה ויקשור את הסוס לאיזה אילן ויכה אותו הרבה ובוה ילמדו להיטיב. ועשה כך והכה הסוס הרבה, ונתניגע. וראה

שגם זה אינו עצה טובה, כי אינו כדאי הסוס כולו בעד היגיעה והקוצר רוח שיש לו ע"י ההכאה. ואין תקנה לסוס כזה, רק לירות אותו ע"י קני שריפה וזה צר לו. כך כשאחד יוצא לחוץ ואינו מתנהג כשורה, אין יכולין למצוא עצה מה לעשות לו. כי היה אפשר להעניש אותו בעצמו או ע"י שליח או באופן אחר [1], אך כל העונשים הם נוגעים להצדיק בעצמו, כמו שמצינו אצל השם יתברך **שבבל צרתם לו צר [8],** כי הם חלק "אלוה" **ממעל [2].** ועל כן כשיש להם צרה הם ושולם לו צר כביכול. כמו כן, אצל הצדיק גם כן, כי **גם ענוש לצדיק לא טוב** (משלי יז) [7], כי העונש שמעניש את אחד הוא נוגע להצדיק בעצמו כי האדם נתהוה מד' יסודות [2], אש רוח מים עפר. וכל אלו הד' יסודות נמשכין מיסוד הפשוט שהוא בחי' הצדיק בחי' **צדיק יפרד עולם** (משלי י). שהצדיק הוא בחי' יסוד הפשוט שממנו נמשכין כל הד' יסודות [7]. בבחי' (בראשית ב) **ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים.** נהר יוצא מעדן, זה בחי' צדיק יסוד עולם בחי' יסוד הפשוט אשר משם יפרד הד' יסודות שהם בחי' ארבעה ראשים כנ"ל [7]. נמצא שכולם נמשכין מהצדיק [2] וע"כ אם הוא מעניש

את אחד נוגע את הצדיק בעצמו, וע"כ **גם ענוש לצדיק לא טוב** כנ"ל [2]:

זזה שאמרו הבעלי מוסר [2] כששבאים לצדיק ורואים אותו בבחי' והו' עיניו ראות את מוריד (ישעי' ל) ראוי שימצא את עצמו בתוך הצדיק שיסתכל בעצמו על כל המדות איך הוא אוהו בהם ע"י ראיות פני הצדיק. כי כל המדות נמשכין מהד' יסודות הנ"ל כמובא [2]. וע"כ כשרואה את הצדיק שהוא בחי' יסוד הפשוט שממנו נמשכין כל הד' יסודות, ראוי לו שיסתכל וירגיש על ידי זה איך הוא אוהו בכל המדות שבאין מן הד' יסודות שנמשכין מהצדיק שהוא בחי' יסוד הפשוט כנ"ל [2]:

זזה והו' עיניו ראות את מוריד ר"ת אש כ"מים רוח עפר שהם הד' יסודות שמהם נמשכין כל המדות שכולם נמשכין מהצדיק כנ"ל. וע"כ כשרואין את הצדיק שזה בחי' **והו' עיניו ראות את מוריד** עי"ז רואין בעצמו איך הוא אוהו בכל המדות שבאין מד' יסודות **ארמ"ע** שנמשכין מהצדיק כנ"ל :

זזה שקורין העולם את מחרת יוה"כ, שם ה' [2]. כי אחר יוה"כ אז נתגלה בחי' שם ה'. וזה שנצטוו תיכף למחרת יוה"כ על שבת [2]. כי למחרת יוה"כ נתרצה השי"ת לישראל והזוהרים על מלאכת המשכן. ואזי הקהלים משה והזוהרים על שבת כדי שלא יטעו לומר שמלאכת המשכן דוחה שבת (כמובא בפירש"י פ' ויקהל [2]). נמצא שתיכף למחרת יוה"כ הוזהרו על שבת ושבת שמא דקובה"ה [2] (וזהו יתרו ד' פה ע"ב), כי אז אהר"ל יוה"כ נתגלה בחי' שם ה'. כי כשמענישין את א' עוקרין אותו משרש היותו כי אפילו שאר עונשים נקראים בחי' מיתה כ"ש [8] **כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך ואמרו רז"ל (ע"א ה ע"א) שנעשו עניים.** והשם הוא החיות בבחי' **נפש חיה הוא שמו** (בראשית ב). ושמו משותף בשמינו כביכול (ירושלמי תענית פ"ב [2] ובפירש"י יהושע ז' ירמ"ז יד [2] ובילקוט יהושע ז). ועל כן כשיש לשון איזה עונש ה"ו נוגע את עצמו ית' כביכול. כי עיקר העונש נוגע בהחיות שהוא השם ושמו משותף בשמינו כנ"ל. ועל כן כשאמר משה **ואם אין מהיני נא** (שמות לב) והשיבו השם יתברך **מי אשר הטא לי אמהנו וכו' (שם** ביקש משה שיעשה למען שמו הגדול המשותף בשמינו [2]). כי מאחר ששמו ית' משותף בשמינו נמצא כשיעניש אותם נוגע את עצמו ית' כביכול כנ"ל. ועל כן אמרו רז"ל (מגילה י ע"ב)[2] **הוא אינו שיש [2] וכו' כי נוגע בעצמו ית' כביכול כי שמו משותף בשמינו כנ"ל.** נמצא כשנתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל ביוה"כ ואמר **סלחתי בדבריה [2]** אזי כביכול נגדל שמו יתברך המשותף בשמינו כנ"ל. ועל כן נצטוו תיכף אחר יוה"כ על שבת כנ"ל כי שבת שמא דקובה"ה כנ"ל. ועל כן קורין מחרת יוה"כ שם ה', כי אחר המחילה והסליחה שנעשה ביוה"כ נגדל שם ה' כנ"ל :

תורה אור
שמואל א-יח
מקצת ותצלח רוח אליהם
רעה אל שאול ויתנבא בתוך
בית יודן כגון בידו כיום
כיום והתגית ביד שאול:
סו
מליכים-ב יט (לא) פי
מירושלם תבא שרית
ופליטה מתר ציון קנאת יקוק
צבאות תעשה זאת: ס
שעיה ט (ו) לם טרבה
ולקרבחו) המשרה ולשלוס
אין קץ על פסא יוד ועל
ממלקתו להקיין אתה ולשענה
במשפט ובצדקה מעשה ועד
עולם קנאת יוד צבאות
תעשה זאת:
משלי יד (לד) צדקה תרומם
גוי וחסד לאמים חסאת:
סו

ישעיה סג (ט) בכל צדקם
לא (ולו) צד ויפלאך פניו
השיעש באהבתו ובחמלתו
הוא גאלם וינצלם וינשאם
כל ימי עולם:
איוב לא (ב) ומה חלק אלוה'
מקלע ונתלת שדי מפרמים:
משלי יז (כו) גם ענוש
לצדיק לא טוב לתבות
נדיבים על ישר:
משלי י (כה) פעבור סופה
ואין רשע וצדיק יסוד עולם:
בראשית ב (י) ונהר יצא
מעדן להשקות את הגן ומשם
יפרד והיה לארבעה ראשים:
ישעיה ל (ב) ונתן לים אדני
לקח צד וימים לחץ ולא יקנה
עוד מוריד יהו' צדיק ראות
את מוריד:
שמות ד' (יט) ויאמר יקוק
אל משה במדן לך שב
מצרים כי מתי לו האנשים
המבקשים את נפשך:
בראשית ב (יט) ונהר יודן
אלהים מן האדמה כל חמת
השדה ואת כל עוף השמים
ויבא אל האדם לראות מה
יקרא לו וכל אשר יקרא לו
האדם נפש תהי הוא שמו:
שמות לב (לב) ועתה אם
ישא חסאתם ואם אין מתני
נא מספרך אשר כתבת: (לג)
ויאמר יודן אל משה מי
אשר חסא לי אמתני מספרי:
בדברים כה (טז) והנה פאשר
שש יודן עליכם להיטיב
אתכם ולקרבנות אתכם מן
ישיש יודן עליכם להאבד
אתכם ולהשמיד אתכם
ונסתתם מעל האדמה אשר
אתה בא שקה לרשתה:
במדבר יד (יט) סלח נא לצון
העם הזה מגדל חסדך וכאשר
נשאתה לקם הזה מספרים
צדי הנה: (כ) ויאמר יודן
סלחתי בדבריה:

10 ע"י בעש"ט עה"ת ר"ה יוה"כ את נא
11 פרש"י שמות לה א' ומשכיל לדוד שם
12 שמות לה ב' עפ"י המכילתא
13 בתפארת היתון הזה נמצא בין הטורים
14 ובמקומו ציון כבבית *
15 מתרצו- אחרי
16 ש' שמות ד' יט
17 הלכה ו'
18 ירמיהו יד פסוק ז' יהושע ז' פסוק ט'
19 ובילקוט שמעוני שם רמז ז' ו"ה ומה
20 תעשה לשמן הקדוש)
21 עיני ברכות לב. וד"ה וכו'
22 (בשמות רבה כי תשא
23 פ"ה) ובמדבר רבה
24 קהלת ג' ג' [ובדברים רבה ג' טו ועיין
25 פ"ח]
26 ז"ע ע"ש שמולכו הפילו על גוים
27 בדברים כה סג
28 במדבר יד כ'
29 עיין רש"י דברים כ"ב יח שמחשו לשון
זה נאמר גם על חסא העגל כשירד משה
עם לחות שניות ביום כפר.

10 עיין זוהר בראשית כו. [הפל"ח כתב
לע"י]
11 בתשכט העביר מ"ם זה לעיל
12 עיין זוהר בראשית כו. [ועיין פל"ח
ועיין לקוטים יקרים למגיד ד"ב
ממעורייטש את קכב]
13 עיין תורה תורה ח' אות ה' וסוף אות
ז' ועיין שם ביאר הלוקטים הקצב את
לה שנחלקו בזה המחברים (ע"י מעשה
טוביה יסודי עולם פ"א) ורבינו הכריע
כמ"ז שיש יסוד חמישי שהוא המלה
שכולל כולם ועיין תורה כג שהצדיק
בחי' ברית מלה.
14 עיין תורה ע'
15 בתשכט נחמק כני"ל:
16 עיין בעש"ט עה"ת פרשת נח את קנו
קנה
17 עיין בעש"ט עה"ת פרשת ראה במקור
מים חיים שם אות ג' ועיין לעיל תורה
יט ח"א אות ב'. ועיין מאור ושמש פ'
וירא ד"ה ופרש"י לבקר את החולה.
18 משנת חסידיים עיין לקוטי קמא
תורה ד' אות ח'

1 עיין לעיל תורה נד אות ו' [דף סב:]
ועי"ש שנויי נוסחאות גרסת דפ"ר שם
היא כמו כאן. אבל פרש"י שם הוא על
המשנך "ויפול ערום" והתרגום נפל
ברשן ופרש"י שבלשון ערבת ברשן לשון
משוגע.
2 לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
3 בתפארת-ש וימינות שמאלית
4 לה"כ מליכים-ב יט לא. וישעיה ט'
ה.
5 במדבר יד יד
6 בתפארת ותולד- חסאות. דפ"ר ומתולד-
חסאת [כלשון הפסוק]
7 שכל שש עושין חסא הוא להם שאין
עושים אלא להתיר. והוא פירוש ר"ג
שם והביא ראה משה שאמר נבווראדן
לדחימה (ירמיהו מ ג) ויבוא וישע ה'
לכם כאשר ידבי כ' חסאת לה' ולא
שמעתם בקולי. ופירושו התוס' בתירוק
ראשון שהחסד שעשה היה שקינא לה'.
(אלף קנחלה ה' שלו היטה להחיות)

1 עיין לקמן תורה עא תנינא צדקה
שלהובין דרומימא ולעיל תורה לב
תנינא שקנאה נובעת מאהבה
2 נאמר בין יוה"כ"פ (שחל בשבת) למוכות
שחל ביום ד' שנת תקע וחי"ם נט)
ועיין פל"ח תו' זו (מובא בשי"ש ח"ה.
סוף ל') [ובעת היא אמר גם שיהא פו
בשיותו הרי"ן] עיין מי מורג"ל סימן
לט שמורג"ל' את היה בעת אמירת
התורה אלא שגם הרברים מחבריו
כשהיה באסור תו יום ד' וכתבם וביים
ה' הביאם לרבינו.
3 כנ"ל במשל - ימי היטו עלמם. מקל היטו
עליה. אוף אחר היטו לקטרו או ליחה בו
4 ישעיה סג
5 גם בדפ"ר ותולד ותולדו ותוצו ותשכט
אלוק' (וכן בתורה יב תנינא [דף כ סו ב']
ובכל שאר מקומות נכתב בלי מורכאות כגון
ח"א תורה כג [דף לה: טור ב'] ותורה לה
אות א תורה טס [דף נז: וזו תורה וטו]
2' לה"כ איוב לא ב'
7 עיין פרש"י ברכות ז. לצדיק לא טוב
לעונת את הבריות

מאמר הצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן תנינא

תורה זו מוהר"ן כתב ממה ששמע מזהבירים באיסרו חג, יום רביעי כד תשרי, יב ימים אחרי שנאמרה, ובליל חמישי הביא אותה לרבנו כתובה.

זמן ומקום אמירת התורה
התורה הזו נאמרה בברסלב, בליל שבת קודש פ' האזינו, שאחרי יו"כ שנת תק"ע ושחל ביום רביעי לפני סוכות שחל ביום שני, (חי"מ)

פתיחה

נאמרה בשבת שאחרי יום כפור ועל כן מדבר בה על יום השם, שהוא היום שאחרי יו"כ, שע"י המחילה לישראל ביו"כ נתגדל שם ה'.
מבאר שהצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל, כי אם יעניש את הפורק עול נוגע העונש לעצמו, כי בכל צרתם צר להקב"ה ולצדיק. ועוד שהעונש ממעט מהחיות של האדם, והשם הוא הנפש, נמצא שהעונש ממעט את השם, וכיון ששמו משותף בשמנו, נמצא שמו ית' גם מתמעט ע"י העונש. לכן לכתחילה חייב הצדיק לעשות תשובה ובוזה מיקל על האדם לחזור בתשובה, אבל הוא לא מנצל זאת אזי נענש.
עוד טעם שהצדיק חייב לשוב, כי העבירות הן מסיבת המדות הרעות, והן בגלל הרע שבד' יסודות, שהן יוצאות מיסוד הפשוט שהוא הצדיק, נמצא כל עבירה של איש ישראל נמצאת בדקות מאד כבר אצל הצדיק ונמצא שיש בחי' שהוא גרם לזה.
וזהו שמשה רבנו אחרי חטא העגל תחילה אמר עשה למען שמך. ולמחרת ביקש או שתסלח להם או שתעניש אותי ולא אותם.²

שיחות

מאמר "הצדיק מוכרח לעשות תשובה", (ליקו"מ ח"ב) סימן ס"ו, נאמר בין יום-כפור לסוכות תק"ע, ונכתב הזאת נאמר גם-כן מאמר לפי הימים נוראים וכו' (שיחה"ר סי' פ"ז): (- חיי-מוהר"ן, סימן נ"ט).

בין יום-הכיפורים לסוכות שנת תק"ע נאמר המאמר שבסימן ס"ו (ליקוטי מוהר"ן ח"ב). מענין שהצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל שיש לו גם-כן שייכות למאמר בראשית (תורה סו תנינא), כמבואר למעין בפנים. והרב רבי נתן זכרון-לברכה לא היה אז אצל רבינו, ואחר שמחת-תורה תיכף באסרו חג שהיה אז ביום רביעי פרשת בראשית בא הרב רבי נתן אצל רבינו זכרון-לברכה, ושמע מהחברים הענינים הנזכר-לעיל שנאמרו בין יום הכיפורים לסוכות וכתבם על הספר ואחר-כך בלילה השייך ליום ה' הביא לפני רבינו זכרון-לברכה כתיבת המאמר שבסימן ס"ו הנזכר-לעיל ולקח רבינו הכתב ועיין בו אז היטב והיה ניכר שהיה טרוד בצער גדול ועיניו היו מלאים דמעות קדושים ולא נודע אז כלל מה ענין הצער שלו: (פל"ח תו' סו אות ב' - מובא בשיש"ק ח"ה, סעיף ל').

ועיין פל"ח תורה סו סוף אות ב' - אחר כך בליל שבת פרשת נח אז אמר הענין המבואר במאמר הנ"ל שבראשית הוא הספד על נח היינו על סילוק הצדיק שהוא בחינת נח וכו' ואז ולגו עיניו דמעות וכל העומדים עליו רובם הורידו דמעות, מחמת שכבר ידעו כולם מענין הסתלקות הצדיק הנ"ל ואחר כך נמשך עוד איזה זמן ולא הודיעו לו בפירוש, עד שקרא רבינו ז"ל לאיש אחד שבא מבארדיטשוב, וצויה עליו שיספר לו מענין הסתלקות הצדיק הנ"ל וכו' ואחר כך נודע שבאותה הלילה שהביאו לפניו ז"ל המאמר שבסימן ס"ו הנ"ל שהוא מקושר ומחובר למאמר בראשית הנ"ל, אז נסתלק הצדיק הנ"ל, ואז הבינו למפרע שמחמת זה היה טרוד אז בצער כל כך כנ"ל

בענין מה שקורין מחרת יום הכיפורים שם ה', ובלע"ז "גאטס נאמען", עיין במאמר מה שפירש רבינו הקדוש זכרון-לברכה בזה. ושמעתי לפרש בפשיטות, כי למחרת יום הכיפורים מקטרג השטן ואומר, אתמול ביקשו ישראל סליחה ומחילה, וקראו בשמך ה' אל רחום וחנן וכו', והיו שרויים בתענית וכו', הכל כדי שתמחול להם, וראה איך מתנהגים כבר עתה למחרת יום-הכיפורים. ועל-כן למען שם ה' שלא יחולל, היו ישראל מעוררין זה לזה בהתעוררות תשובה כדי להקהות את שינוי שלא יקטרג קטרוגיו הנזכר-לעיל, ולהראות לו שעשו תשובה באמת ובכל לבם, והיו אומרים זה לזה: למען שם ה' התפלל ולמד ועשה מצוות בראי וכו', "דאין און לערן און טו מצות פאר גאטס נאמען" ולענין-דעתי נראה טעם אחר בזה, כי ביום-הכיפורים היו כולם מתפללים ומתענים וכו' מחמת שפחדו מעונש יום, כי ביום-הכיפורים יחתמון "כמה יעברון" וכו', ואם-כן היה כל העבודת ה' שביום ההוא עבור הצלת גופו וממונו וכו', אבל למחרת יום-הכיפורים אמר אחד לחבירו (או האדם לעצמו) שמעכשיו נעבוד את ה' לשם ה', ולא לשם יראת העונש, ודו"ק. [א.ש.ש.]: (-מעדני מלך).

² עו בד אייר תשפ"ו ירושלים

² כמו שכתוב שמות פרק לב (לב) ועמה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת: ועי"ש רמב"ן שדחה את פרש"י ופירש מחיני - תעניש אותי, במקומם.

ימי מוהרנ"ת ח"א אות לט – ובין יום הכפורים לסבות דבר רבנו זכרוננו לברכה הרבה מאתרוגים והיה מצפה ומחכה מאד להשם יתברך שיעשה נסים שיביאו אתרוגים ועשה בזה מה שעשה (שיחות הר"ן פ"ז) מענין אתרוג שכפי הימים הנוראים שלנו ראוי שיהיה לנו אתרוג יפה, מענין והנה נער בכה ותחמל עליו וכו' פנדפס אצל הספורי מעשיות עין שם גם אמר אז, בין יום הכפורים – לסבות, התורה המתחלת: הצדיק מכרח לעשות תשובה בעד ישראל וכו' פנדפס בלקוטי תנינא בסימן ס"ו, ומבאר שם הענין מה שקורין מחרת יום הכפורים שם ה' עין שם. ואני לא הייתי אז אצלו בין יום פפור לסבות כשגלה ענינים אלו ותקף אחר שמחת תורה שהיה ביום שלישי באתי אליו ביום אסרו חג דהינו ביום רביעי פרשת פראשית ותקף שמעתי מחברי ענינים הנ"ל וכתבתים על הספר, ובלילה שלאחריו דהינו בלילה השני ליום חמישי הבאתי לפניו פתיבת התורה הנ"ל פדרכי תמיד להראות לו כל מה שאני פותב מתורתו ולקח הפתב ועין בו וישב עליו והביט בו היטב, והפתי בו איזה שנוי כי ישב כמו טרוד בצער גדול, ועיניו היו מלאים דמעות קדושים ולא גלה פלל דבר מצערו גם לא דבר עמי רק ישב בשתיקה פנ"ל.

לקוטי עצות – ערך צדיק – קה. הצדיק האמת הוא עושה תשובה בעד ישראל, לכן כל המקורבים אליו ביותר תשובתם בנקל יותר, כי הצדיק עושה תשובה בעדם.

רפראות לחכמה – סימן ס"ו אות א', שהצדיק הוא בחינת יסוד הפשוט שממנו נמשכן כל הד' יסודות בבחינת (בראשית ב) ונהר יוצא מעדן וכו' עיין זוהר בראשית כ"ו, אי זכה לנטרא לה איהו יהא רישא על ד' יסודין ואתעביד נהר דאתשקיין על ידיה ולא על ידא אחרא ואשתמודעין ביה דאיהו רבון ושליט עלייהו וכו' עיין שם עוד:

שם אות ב: שם, ביקש משה שיעשה למען שמו הגדול וכו' עיין מדרש רבה כי תשא פרשה מ"ד אשר נשבעת להם כך בעבור קדושת שמך עשה וכו' ועיין ברכות ל"ב ועיין יהושע ז' ומה תעשה לשמך הגדול ופירש"י המשותף בשמנו, וכן הוא בליקוטי שם בשם הירושלמי עיין שם וכן בירמיהו י"ד אם עווננו ענו בנו ה' עשה למען שמך פירש"י ומדרש אגדה שמך המשותף בשמנו ועיין מדרש רבה קהלת בפסוק (קהלת ד) ושבח אני את המתים מבואר גם כן כיון שאמר משה (שמות ל"ב) אשר נשבעת להם כך למען שמך, באותה שעה נתמלא הקדוש ברוך הוא רחמים:

קדושת שבת סה אפי' שאר ענשים

שם סז שיסתכל על עצמו

עונג שבת דף תקיג שמו משותף בשמינו

ליקוטי הלכות

הצדיק מוכרח לעשות תשובה – או"ח לולב ואתרוג א

ציס"ע יסוד פשוט – או"ח פסח ג' ו'

אחרי יוה"כ – או"ח שבת ה' טו

חור"מ א דף קפו מצרונות הלכה ד (עפ"י תורה סו תנינא) יג אותיות מדבר מהד' יסודות ומהצדיק שהוא יסוד פשוט המוכבר ביניהם חור"מ שומר שכר ב' יא – למצא עצמו בתוך הצדיק

הקדמה

מבאר שהצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל, כי אם יעניש את הפורק עול, נוגע העונש לעצמו, כי בכל צרתם של ישראל צר להקב"ה ולצדיק.

בענין התשובה בעד ישראל בלקוטי עצות מבאר שע"ז נקל למקורבים לצדיק לעשות תשובה. משמע שמועיל לקרובים דייקא. אבל באמת הצדיק ערב בעד כל ישראל וצר לו בצרת כל ישראל אלא שהאופן שתשובתו מועילה היא שונה לקרובים מועיל ממש לעשות תשובה דהיינו מועיל גם להבא ולרחוקים ממתיק את הדין מעליהם דהיינו שמועיל על העבר.

בענין שבכל צרתם לא צר יש בזה בחינות, הפסוק עצמו מדבר בהקב"ה ורבנו מבאר שמדובר גם בצדיק נראה פשוט כיון שכלול בו ית'.

עוד בענין האם צר לו על ישראל או גם על הגויים בודאי ישראל חשובים לפניו הרבה יותר מהגויים, אעפ"כ בגמרא מבואר שבכל צרתם לו צר גם צרת גויים ופושעים וכן הכתוב בנפול אויבך על תשמח מבואר בגמרא דקאי גם על נפילת גויים ובמדרש מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. ההבדל שעל נפילת גוי לא אומרים שירה, או י"א דווקא הלל. אבל על נפילת ישראל אפילו פושע בוכה השכינה כמבואר בסנהדרין קלני מראשי קלני מזרועי, וצר מאד להקב"ה ולהצדיק עד שמרגיש את הצרה כמו שהיא בעצמו ורבנו אמר שמרגיש אפילו יותר מהאדם עצמו (יש בזה שיחה)

ועוד טעם שהצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל כי העונש ממעט מהחיות של האדם, והשם הוא הנפש, נמצא שהעונש ממעט את השם, וכיון ששמו משותף בשמנו, (עיין בזה לקמן) נמצא שמו ית' גם מתמעט ע"י העונש.

לכן לכתחילה חייב הצדיק לעשות תשובה בעד ישראל ובוה מיקל על האדם לחזור בתשובה, אבל הוא לא מנצל זאת אזי נענש.

עוד טעם שהצדיק חייב לשוב, כי העבירות הן מסיבת המדות הרעות, והן בגלל הרע שבד' יסודות, שהן יוצאות מיסוד הפשוט שהוא הצדיק, (עיין בזה לקמן) נמצא כל עבירה של איש ישראל נמצאת בדקות מאד כבר אצל הצדיק ונמצא שיש בחי' שהוא גרם לזה.

וזהו שמשוה רבנו אחרי חטא העגל תחילה אמר עשה למען שמך. ולמחרת ביקש או שתסלח להם או שתעניש אותי ולא אותם/י.

הצדיק יסוד פשוט

יסוד הפשוט נראה שהכוונה לסוד ההיולי שכתב הרמב"ן עה"ת (בראשית א' א')¹⁷ שבריאית העולם היתה יש מאין, שהקב"ה הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כח ממציא, מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכח אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליוונים "היולי" ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה (נראה כוונתו כיון שההיולי נברא, דהיינו בריאה, ממילא השלב הבא הוא יצירה ועשיה), כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותיקן אותן. ודע, כי השמים וכל אשר בהם – חומר אחד, והארץ וכל אשר בה – חומר אחד. והקב"ה ברא אלו שניהם מאין, ושניהם לבדם נבראים, והכל נעשים מהם. והחומר הזה, שקראו היולי, נקרא בלשון הקדש "תהו". עב"ל הרמב"ן וכעין זה עיין בספר נצח ישראל למהר"ל פ"ג שמהאחד הפשוט שהוא הקב"ה, בהכרח שלא נברא אלא רק אחד פשוט, כי ההכרח שמאחד יצא רק אחד. (בתחילה בכח (בבחי' מלכות דא"ס) ואח"כ בפועל) וזה ההיולי שהוא ראשית היש מאין. אלא שביחס לבריאה הוא אין ממש. ואח"כ נצטייר לפי המקבלים לדמיונות רבים. ומבאר שם את המדרש (ב"ר א' ד') רבי ברכיה אומר עולם ומלואו לא נברא אלא בזכות משה רבנו, דכתיב "בראשית ברא אלקים", ואין ראשית אלא משה רבנו כמ"ש "וירא ראשית לו".

עייין בזה ביאור נפלא בערבי נחל/י¹⁸ (פרשת קרח-בלק), שבכל דור בזכות צדיק אחד מתקיים כל העולם כמו שכתוב (משלי י כה) וצדיק יסוד עולם, דהיינו שמוכרח בכל דור להיות צדיק חי בגוף גשמי שאחיותו בשרש דרשש הבריאה כי הוא החוט הקושר את כל העולמות כולן, והוא הצינור שעל ידו מגיע השפע לכולם מקודם הבריאה.

¹⁷ כמו שכתוב שמות פרק לב (לב) וְעָתָה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מִחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ: ועי"ש רמב"ן שדחה את פרש"י ופירש מחיני – תעניש אותי, במקומם.

¹⁸ רמב"ן בראשית פרק א פסוק א – ועתה שמע פירוש המקרא על פשוטו נכון וברור – הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת ואין אצלנו בלשון הקדש בהוצאת היש מאין אלא לשון "ברא" ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה, הווה מן האין התחלה ראשונה אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כח ממציא, מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכח אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליוונים "היולי" ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותיקן אותן: ודע, כי השמים וכל אשר בהם חומר אחד, והארץ וכל אשר בה חומר אחד – והקב"ה ברא אלו שניהם מאין, ושניהם לבדם נבראים, והכל נעשים מהם: והחומר הזה, שקראו היולי, נקרא בלשון הקדש "תהו", והמלה נגזרה מלשונם (קדושין מ:): בתוהו על הראשונות, מפני שאם בא אדם לגזור בו שם, תוהו ונמלך לקוראו בשם אחר, כי לא לבש צורה שיתפש בה השם כלל והצורה הנלבשת לחומר הזה נקראת בלשון הקדש "בהו", והמלה מורכבת, כלומר בו הוא, כמלת לא תוכל "עשהו" (שמות יח יח) שמחוטר הו"ו והאל"ף, עשו הוא:

¹⁹ וזה לשון הערבי נחל-בלק (באמצע הדרוש ד"ה דרך השלישי) ...מאמרם ז"ל (יזמא לח): וצדיק יסוד עולם (משלי י כה), בזכות צדיק אחד העולם מתקיים. והכוונה, כי נודע שנשתלשלו כל העולמות מסיבה ראשונה עד טבור הארץ עולמות לאלפים ולרבבות, וכולם תולים זה בזה התחתון בשלמעלה ממנו שנשתלשל ממנו, ונשפעים זה מזה בהשתלשלות מן מקור המקורות עד טבור הארץ. ואולם אופן דיבוק העולמות זה בזה אשר יתלכדו ולא יתפרדו זה מזה, הענין הוא כך, כי בכל דור ודור ההכרח להיות צדיק אחד היותו גדול מכל צדיקי הדור, אשר מקור נשמתו אגוד במקור המקורות כולם, ונוקב ויורד דרך כל העולמות עד גופו של צדיק זה, נמצא ראש נשמתו במקור המקורות וראשו השני בטבור הארץ בגוף שלו, והוא המקשר כל העולמות זה בזה, והוא כדמיון קו מרגליות אשר לולא החוט שנוקב בהם היו נופלים זה מזה ומתפרדים, רק מחמת שהחוט נוקב ויורד בהם מראשן עד סופן קשור בשני ראשיו על ידי זה הם כולם מתחברין זה בזה, כך נשמה זו קשורה בראש ובסוף, כי נודע שכל הברואים אשר בכל העולמות אין בבחן רק מרוחניות אותן העולם ולא ממה שלמעלה מהם, משא"כ נשמת האדם כלול מעולמות שלמעלה, רק לא כל צדיק וצדיק שוה בשרש נשמותיהן, והם זה למעלה מזה, וצריך שיהיה בכל דור עב"פ צדיק אחד אשר נשמתו קשורה ונשתלשלה מגבהי מרומים, והוא כמו החוט בתוך המרגליות, כך עליו תלוים ומדובקים כל העולמות, וצדיק זה הוא הנקרא יסוד עולם, כי הוא יסודן וקיומם של כל העולמות. וכמו אם יוקח החוט מתוך המרגליות היו כולם נפרדים ונופלים, כך בהסתלקות צדיק זה יכולים כל העולמות להתבטל, ומטעם זה אמרו רז"ל זרח השמש ובא השמש בו' (קהלת א, ה) עד שלא שקעה בו', כי לא יסתלק צדיק זה מהעולם עד בוא אחר במקומו כדי שיתקיימו העולמות. והנה צדיק זה הוא מבחר כל העולמות, והוא המשפיע על פי שורש נשמתו מן המקור כל ההשפעות הצריכות לכולם, ובלעדו היו כל העולמות בטלים מן המציאות. והנה צדיק זה בידו לעלות תמיד מדריגות רבות עד אין מספר, ואפשר לו ברוחב בינתו ומעלתו להסתלק מחשבתו ונשמתו שלא יהיה בזה העולם כלל, וכדמצינו באלהיו וצדיקים אחרים שהיה להם שני גופים, שהיה מתפשט מכל וכל מזה הגוף ונתלבש בלבוש רוחני ונסתלק מזה העולם, דהיינו שהוא במדריגה כזו שאינו מרגיש כלל עניני זה העולם כי נסתלק לעולם שלמעלה, וכן יוכל להסתלק מעולם לעולם עד אין חקר. והנה צדיק בזה אשר מצד עצמו הוא יכול להתעלות במדרגות רבות מעולם לעולם, ובאמת רצון הקדוש ברוך הוא שיהיה הוא יסוד העולם וישפיע גם לזה העולם, מוכרח הקדוש ברוך הוא לעשות לו רצון אל עניני עוה"ז בכדי שיהיה קשור בזה העולם ולא יסתלק מזה העולם, וזהו אמרם ז"ל (חולין ס ב) הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפלתן של צדיקים, ר"ל שהקב"ה רוצה שיהיה לו רצון לעניני עוה"ז ויתפלל על אותו הדבר בכדי שישפיע גם לכל הבריות. וזהו כוונת הפסוק (תהלים קמה, ט) רצון יראיו יעשה, ר"ל הקדוש ברוך הוא עושה רצון אל הצדיק, ר"ל שהקב"ה שולח לו ועושה שיהיה לו רצון לאיזה עסקי עוה"ז, בכדי שיהיה את שותעם ישמע וישפיעם, ר"ל שיתפלל להקב"ה, וכאמור. ונחזור אל הענין, כי הצדיק בזה אשר הוא יסוד העולם אשר בו מקושרים ומדובקים כל העולמות, והוא ברצונו להסתלק מעולם לעולם, זולת שהקב"ה אינו מסכים שיהיה כך, כי הוא נברא לצורך כל העולמות, וכמו שאם יתק קצת מהחוט אשר בתוך המרגליות אזי אותן המרגליות שהיו מוחברים בו יתפרדו ויפלו, כך אם יתעלה צדיק זה מן קצת עולמות אזי אותן העולמות יתבטלו מהמציאות, לכן מוכרח כל עליותיו של צדיק זה להיות ברצוא ושוב שלא יתעלה ויסתלק לגמרי רק יחזור על עקבו והבן. ומטעם זה מצינו באלהיו ז"ל שקודם סילוקו היה כל עליותיו ברצוא ושוב, ובעת שעלה במחשבה שיתלק לגמרי הוצרך תחלה למשוך את אלישע לנביא תחתיו להאציל רוחו עליו, דאל"כ נמשך ביטול לעולמות התחתונים. והנה

צדיק בזה אשר כל העולמות אין מקבלים שפעם וחיותם רק על ידו ומאתו, כל המצערו אפילו קצת מן הקצת הוא נענש מיד, על דרך שאמרו רז"ל בזה השווא הצבור לא יעלה לדוכן, מאחר שענין ברכת כהנים הוא להשפיע ברכה על הציבור דרך אצבעותיו, וקבלת השפע אי אפשר רק על ידי אהבה גמורה, הכי נמי זה הצדיק אשר כל החיות נשפע על ידו לכל הבריות, ממילא מזה שפירחיתו הוא עצמו מאתו ומצעריו. הגם שהצדיק אינו נעשה לו שווא רק שמסלק ממנו אהבתו, שוב נפסק מאתו החיות, כי אין יכול שוב לקבל חיותו ושפעו ממנו, וצריכין כל האדם לזהר בכבודו ולהתקרב אליו לעורר אהבתו.

ורבנו מבאר כאן שהצדיק האמת שבדור ע"י תכלית הענווה זוכה להכלל בו ית' באחד הפשוט עד שאחיותו ביסוד פשוט שממנו נמשכים הד' יסודות. דהיינו באחדותו ית' הקודם לשם הויה, כמבואר לקמן בתורה סז/ו¹ והביאור כי שם הויה מורה שהוא ית' היה הוה ויהיה, דהיינו אחדות פשוט שמעל הזמן, אמנם כתיבתו בד' אותיות מורה על תחילת הפירוד לד' יסודות. והצדיק האמת ע"י תכלית ההתכללות בו ית' ע"י שפלות והליכה בדרכיו מדותיו ית' נעשה מרכבה לאחדות הפשוט שממנה יוצאים הד' יסודות ומהם כל המדות.

שמו משותף בשמו

הביאור נ"ל כי שם הוא המבדיל בין דבר אחד לזולתו, ע"י שרומז למהותו השונה ממהות הדבר האחר, ובוה ניכר הדבר מצד התכונה המיוחדת לו. ושמותיו ית' מורים על מהותו המתגלית לנו, כגון רחמן מצד רחמנותו ואלקים מצד כוחותיו הרבים, ושבת מצד היותו צורה לחומר, כמו השבת לששת ימי החול, שדייקא השביתה היא הצורה אל העשייה, הכי נמי הקב"ה צורה לעולם הגשמי. וכיון שישראל הם המגלים זאת, שע"י קיום המצוות מגלים שהוא המלך ומנהיג, נמצא שמו דהיינו התגלותו משותף בשמו, כי התגלותו תלויה בהתגלות מעלת ישראל, ורק עד כמה שישראל חשובים כך הקב"ה חשוב. אע"פ שגם מוסלמים מאמינים בהקב"ה אבל כיון שלא עושים רצונו האמיתי אין זו המלכה והתגלות כבודו. אבל כשרואים יהודי חרדי הוא מייצג את האמונה בה' ואת קיום המצוות עפ"י התורה שהיא הדבר מלך שלטון האמיתי של הקב"ה. ועל כן אנו מבקשים כמה פעמים ביום עשה למען שמך ותמחל לנו על עונותינו כדי שלא יתמעט ויחושך שמך והתגלות כבודך ומלכותך בעולם ע"י העונש.

לקמן בתורה סז תנינא¹ מרחיב רבנו את העניין המבואר כאן ומבאר שיש צדיק בחי' יוסף הצדיק שהוא היופי של העולם והוא עיקר התגלות השם ית' בעולם, כי שמו ית' משותף בשם הצדיק ביותר, וכשזה הצדיק מתפרסם, מתפרסם ביותר שמו ית', ואזי נפתחים העינים של העולם, דהיינו מי שמתקרב אליו ונכלל בחן האמיתי של זה הצדיק, נפתחים עיניו להסתכל על עצמו איך הוא אחוז בכל המדות. כי כל המדות נמשכים מד' יסודות הנמשכים מיסוד הפשוט ע"י ש.

מה שמבאר שנפתחים העינים היינו המבואר אצלנו, וצ"ע כיצד נפתחות העינים, שבפשטות משמע שמרוב התגלות שמו ית' זוכה האדם לדביקות ומרגיש את הרע שבמדות הרעות וע"י רואה היכן הוא אחוז במדותיו. ונ"ל שזו מדרגה בביטול והתכללות בצדיק אמנם יש מדרגה נמוכה יותר שהיא כמבואר בבעש"ט על התורה שכיון שהמדות הרעות הן הרע שבד' יסודות אזי כשוראה את הצדיק רואה בצדיק את מדותיו הרעות של עצמו וכשמאמין בצדיק יודע שבאמת רואה את הרע של עצמו כמו במראָה. ונ"ל שבתורה סז הדגש יותר על האופן הראשון ובתורה שלנו הדגש על האופן השני אבל אינו מוכרח.

קושיות

א. הצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל כי אם יעניש העונש נוגע גם בו – וצ"ע משמע שאם העונש לא היה נוגע את הצדיק, טוב היה להעניש את הפורק עול מלעשות תשובה עבורו. אע"פ שכפי שהולך ומבאר יכול החזירו בתשובה ע"י שיעשה תשובה, ולא עוד אפשר שכיון שהוא משרש בצדיק, יש בחי' שהצדיק גרם לו ע"י אותה בחי' שעושה עליה תשובה. וא"כ מדוע לכתחילה היה טוב להענישו, ועוד הרי אדרבה אם לא יתקן בשרש לא יועיל?

¹ תורה סז תנינא – ובתוף זה השם של הצדיק האמת מלבד ומשתף שמו יתברך, כי 'שמו משותף בשמו' (ד). נמצא בשנתגדל שם הצדיק, נתגדל שמו יתברך, וכל מה שנתגדל יותר שם הצדיק, נתגדל יותר שמו יתברך, כפיכחול, כי שמו משותף בשמו כנ"ל. ושם ה' הוא בחינת (זכריה י"ד): "ה' אָחַד ושמו אָחַד" כי שמו יתברך הוא אחדות פשוט, אך למטה משתלשל משמו יתברך בחינת הארבעה יסודות, כי שמו אָחַד יתברך הוא בחינת ארבע אותיות השם. ועל פן למטה משתלשל משמו יתברך בחינת הארבעה יסודות. ומתחלה משתלשל מארבע אותיות השם בחינת תלת גוֹגִין דְעֵינָא וּבֵת עֵין, ואחר כך משתלשל לארבעה יסודות. ומקדם משתלשל לבחינת: 'צדיק יסוד עולם', שמומנו נמשכין כל הארבעה יסודות.

¹ תורה סז תנינא – כי יש צדיק, שהוא היפי והפאר והחן של כל העולם בלו, בבחינת (בראשית ל"ט): "ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראָה", בחינת (תהלים מ"ח): "יפה נוף משוש כל הארץ" (ב). כי זה הצדיק האמיתי שהוא בחינת יוסף, הוא ההדור והיפי של כל העולם, ובשנה היפי והפאר נתגלה בעולם, דהיינו בשנה הצדיק, שהוא היפי של כל העולם, נתפרסם ונתגדל בעולם, אזי נפתחין העינים של העולם. שכל מי שנכלל בזה החן האמת של זה הצדיק, שהוא החן והיפי של העולם, דהיינו שמתקרב אליו ונכלל בו, נפתחין עיניו ויכול לראות, והעקר להסתכל על עצמו. וכמבאר לעיל (בסימן סו), שעל ידי שמתקרב לצדיק אמיתי, שהוא בחינת (משלי י'): "צדיק יסוד עולם", בחינת יסוד הפשוט, שמומנו נמשכין כל הארבעה יסודות, בבחינת (בראשית ב'): "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים", 'נהר יוצא מעדן' זה בחינת: 'צדיק יסוד עולם', שהוא בחינת יסוד הפשוט, אשר 'משם יפרד והיה לארבעה ראשים' הינו בחינת הארבעה יסודות, שנמשכין מן הצדיק כנ"ל. ובשמתקרב אליו, על ידי זה ראוי לו להסתכל בעצמו על כל המדות, איך הוא אחוז בהם. כי כל המדות נמשכין מן הארבעה יסודות, כידוע (ג), והארבעה יסודות נמשכין מן הצדיק כנ"ל, ועל פן בשנתגלה זה הצדיק, שהוא החן והיפי של העולם, כל מי שמתקרב ונכלל בזה החן האמת, נפתחין עיניו, ורואה ומסתכל על עצמו, איך הוא אחוז בכל המדות, שנמשכין מארבעה יסודות, שהם נמשכין מהצדיק כנ"ל. וגם יכול לראות ולהסתכל בגדלת השם ולהסתכל בעולם, על ידי שנפתחו עיניו על ידי התגלות הפאר של הצדיק האמת כנ"ל: כי בשנה הצדיק נתגלה ונתפרסם בעולם, זה בחינת 'שם', דהיינו שנתפרסם יוש לו שם בעולם, ובתוף זה השם של הצדיק האמת מלבד ומשתף שמו יתברך, כי 'שמו משותף בשמו' (ד). נמצא בשנתגדל שם הצדיק, נתגדל שמו יתברך, וכל מה שנתגדל יותר שם הצדיק, נתגדל יותר שמו יתברך, כפיכחול, כי שמו משותף בשמו כנ"ל.

- ב. עוד צ"ע כי במנחות כט: מבואר שאדם לא יכול לשוב בלי סיעתא דשמיא, (ראה גם תורה קיב) ומה יועילו המכות? אדרבה רק ע"י שהצדיק ישוב בעדו זו אולי תהיה הסיעתא דשמיא שלו.
- ג. צ"ע כיון שא"א להעניש את ישראל נמצא שאין עצה אלא שהצדיק יעשה תשובה, ומדוע בכל זאת מצינו ענשים והרבה יסורים עוברים על כל אחד? ואולי על כן לא מענישים מיד, אלא רק אחרי שהצדיק עשה תשובה בעדו, והוא לא ניצל זאת לשוב בעצמו.
- ד. הצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל – צ"ע משמע כל ישראל, ואילו בקיצור לק"מ מעתיק לק"ע (צדיק אות קה) שדווקא המקורבים לצדיק, וכפי התקרבותם כך מועיל יותר.
- ה. הצדיק עושה תשובה – היתכן הרי על המתפלל על חברו, כבר הקשו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, כיצד מועילה התפילה על חברו שיחזור בתשובה, הרי זה תלוי רק בו? ק"ו לעשות תשובה במקומו היתכן? לכן צ"ל שהטעם כיון שהחטא ממדה רעה ששרשה בד' יסודות ששרשן ביסוד פשוט שהוא הצדיק, נמצא כל רע בישראל נמצא בדקות מאד מאד בצדיק. ועל כן ע"י שהצדיק עושה תשובה נקל למקורבים אליו לשוב.
- ו. הצדיק עושה תשובה בעד ישראל – צ"ע אדם יכול להוציא חבירו במצווה שלא תלויה בגופו כגון קדוש והבדלה וכיו"ב מדין ערבות שקבלו ישראל/י¹¹ אבל לא בתפילין וד' מינים שהם מצווה שבגופו, והרי תשובה היא מצווה שבגופו שלא יכולה להעשות ע"י אחרים. וצ"ל שעל כן מאריך לבאר כיצד כל בני האדם כיון שנבראו מד' יסודות הם משרשים בצדיק יסוד פשוט, נמצא אע"פ שאדם לא יכול להוציא חבירו, אבל הצדיק כן יכול, ולכן רק הוא יכול להיות ערב לישראל.
- ז. הצדיק עושה תשובה בעד ישראל, רבנו מבאר הטעם כיון שאם יעניש יהיה נוגע גם לו, וצ"ע הרי לא הצדיק מעניש אלא הקב"ה. אלא מוכח מכאן שהצדיק ערב בעד ישראל ויש בכוחו לבקש מהקב"ה כיון שעונש יהיה נוגע לך ולי כמבואר בפנים, על כן אל תעניש ואני אשוב בעדם וכן מבואר בתורה עא. אלא שא"כ הצדיק אינו ערב ממש שהרי לא בא בשעת הלוואה אלא בשעת פרעון (כמבואר בחו"מ סימן קכט א).
- ח. הצדיק עושה תשובה בעד ישראל, צ"ע אם מדין ערבות, סתם ערב אי אפשר לתבוע לפני שתובע את הלווה, וא"כ צריך להעניש תחילה, ואח"כ לתבוע את הצדיק שישוב בעדו. אלא מוכרח שהצדיק ערב קבלן/י¹² שאפשר לתבוע אותו גם קודם שתבע את הלווה. ורמזו במדרש שהקב"ה התייעץ עם נשמות הצדיקים בבריאת האדם, (כמבואר בתורה יז/י¹³ ולק"ה/י¹⁴) והיינו תן לו ואני אתן. ועיין לק"ה/י¹⁵ שהצדיק הוא גם המלווה וגם הערב, כי הוא שרש נשמות ישראל. ומסתמא הכוונה ליסוד הפשוט המבואר כאן.

¹¹ סוטה דף לו: דתניא רבי ישמעאל אומר כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד ר' עקיבא אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב ואין לך כל דבר מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום רבי שמעון אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים אמר רבי לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום רבי שמעון אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים מאי בינייהו אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא איכא בינייהו.

¹² בבא בתרא דף קעד. אמר רב הונא הלווה ואני ערב הלווה ואני פורע הלווה ואני חייב הלווה ואני (נותן) (אתן) כולן לשון ערבות הן תן לו ואני קבלן תן לו ואני פורע תן לו ואני חייב תן לו ואני (נותן) (אתן) כולן לשון קבלנות הן איבעיא להו הלווה ואני קבלן תן לו ואני ערב מאי אמר ר' יצחק לשון ערבות לשון קבלנות רב חסדא אמר כולן לשון קבלנות הן בר מהלווה ואני ערב רבא אמר כולן לשון ערבות הן בר מתן לו ואני נותן (וכך הלכה חר"מ קכט י דח) א"ל מר בר אמימר לרב אשי הכי אמר אבא תן לו ואני נותן, אין למלוה על הלווה כלום, ולא היא, לא מיפטר לזה מינייה דמלוה עד שישא ויתן ביד.

¹³ 'תורה יז אות ו' ו'המה היוצרים ישיבי נטעים עם המלך במלאכתו' (דברי הימים א', ד), 'כי הקדוש ברוך הוא נמלך עם נשמות ישראל לברא את העולם' (בראשית פ"ח; מדרש רות פ"ב)

¹⁴ לקוטי הלכות חו"מ הלכות ערב הלכה ד אות ד) פי ב'שה' יתברך רצה לברא את העולם נמלך בנשמותיהן של צדיקים וברא את העולם, כמו שכתוב, 'המה היוצרים וכו'... וענין מה שנמלך ה' יתברך עם הצדיקים הוא מחמת שה' יתברך צפה שעתידין בני אדם לחטא ולהרגיז לפניו אשר מחמת זה באמת קטרגו המלאכים על בריאת האדם ואמרו, מה אנש פי תפרנו וכו', פי עתיד לחטא קמך ולארגזא קמך. ומחמת זה נמלך ונתיעץ ה' יתברך עם נשמות הצדיקים ונגמר העצה ביניהם לברא את האדם וכל העולם התלוי בו, פי ה' יתברך ראה במעשה הצדיקים שהם יעמדו בנסיון בזה העולם, אף גם בגדל בהם ושיבו כל באי עולם אליו ויתקנו כל הקלקולים שיקלקלו שאר בני אדם ועקר הסמיכה היה על נשמת משיח שקדם לעולם שהוא שרש כלל כל הצדיקים שבכל הדורות שהוא יגמור כל התקונים ויתקן כל הקלקולים שיקלקלו בכל הדורות. נמצא, שמשח הוא עקר הערב של כל העולם. וכמו שמבאר הדין בשלחן ערוך בהלכות ערב שמי שמתיעץ עם אדם אם להלוות לאיזה אדם והוא אומר להלוות לו, הוא נעשה ערב, ועל פן משיח וכל הצדיקים הכלולים בו שיעצו את ה' יתברך לברא העולם על פן הם נעשו ערבים בדרך פנ"ל. וסוף כל סוף יגמרו ויקימו הערבות בשלמות פנ"ל: שם אות ה) ועל פן דוד המלך עליו השלום, שהוא משיח, מבקש מה' יתברך: 'ערב עבדך לטוב וכו'...'. 'ערב' דיקא, פי מבקש מה' יתברך שהוא יהיה בעזרו לגמור ולקיים הערבות בשלמות, פי אומר, הלא אני נעשיתי ערב בעד הכל פנ"ל ואין מי שיעמד בעזרי פי אם אתה לבד. ועל פן מבקש, 'ערב עבדך לטוב'. 'ערב' דיקא וכו'ל. ועל פן משיח סביל מרעין עבור כל ישראל, פי הוא מכרח לסבל מרעין וכו', מאחר שנעשה ערב בעד כלם וכו'ל:

ט. הצדיק עושה תשובה בעד ישראל, צ"ע הרי הקב"ה אמר למשה בפירוש "מי אשר חטא לי אמחנו", כיצד א"כ אומר רבנו שהצדיק עושה תשובה בעד ישראל, וכן בתורה עא מקבל יסורים בעד ישראל? ואם מטעם ערבות כנ"ל מדוע אמר כך הקב"ה למשה כשביקש מוחיני נא במקומם, ועיין תורה רס שלפעמים הצדיקים מוסרים נפשם במקום כלל ישראל. ונראה שדווקא למשה רבנו אמר זאת כיון שהיה צריך ללמד את ישראל את התורה ולהביאם לארץ, ואמנם כתיב¹² וביום פקדי ופקדתי דהיינו ואפשר שהטעם שכל דור יוצאי מצרים מת במדבר היה גם להמתיק את הדין של חטא העגל בבחי' זו שהקב"ה מסלק צדיקים כדי להמתיק את הדין מכלל ישראל.

י. במשל שלא מצא עצה אלא להרגו בירייה, צ"ע מדוע לא יגרש אותו, או ימכור אותו לגוי לבשר ויקח העור.

יא. וצ"ע כיון שהנמשל הוא שהצדיק יעשה תשובה בעדו מדוע במשל זה לא רמוז? וצ"ע איך היה אפשר לרמוז? ועיין לקוטי עצות שע"י שהצדיק עושה תשובה בעדו אזי קל לו יותר לשוב ולפ"ז אולי המשל הוא שבעל הסוס ימשוך את הכרכרה ביחד עם הסוס, דכוותיה בנמשל שעושה תשובה ובוזה מיקל על הפורק עול לשוב.

יב. בלק"ע מבאר שע"י שהצדיק עושה תשובה בעדו אזי קל לו יותר לשוב. צ"ע כיון שמדובר בפורק עול, מדוע ע"י שהצדיק יעשה תשובה בעדו הוא יחזור בתשובה, הרי אינו יודע שמעתה יהיה לו קל. וצ"ל שמדובר במקורב לצדיק שהצדיק מכניס בו הרהורי תשובה מידי פעם ואזי ע"י שגם היקל עליו את התשובה אפשר שישוּב, ובאמת אם לא ישוב כנראה שיענש, שהרי גם עצה זו לא הועילה לו, ותחזור העצה הראשונה אע"פ שבכל צרתם לו צר.

יג. במשל לפי המבואר לקמן רוצה לומר שכשמעניש פורק עול, העונש נוגע לעצמו. והן ארבע עצות שכולן לא הועילו, כי בעצה ראשונה כשהכה בגרוף כאבה ידו יותר מלסוס שע"כ לא ברח אע"פ שלא היה קשור, ובשניה שהכה ברצועה השליכו הסוס לרפש וטיט, ובעצה שלישית כשהכה בסוס הקשור התייגע בכל גופו, ובעצה רביעית צר לו. והנמשל שכמה שמעניש אותו יותר, כך בעצמו מרגיש יותר צער, נמצא הצער להרוג קשה מכולן. הנמשל כי בכל צרתם לו צר כיון שהוא חלק אלוך, צ"ע כי זה מדבר בהקב"ה נמצא התחיל בצדיק וסיים בהקב"ה.

יד. מיד אחרי שמבאר שהקב"ה בכל צרתם לו צר, אומר רבנו כמו כן אצל הצדיק ג"כ ענוש לצדיק לא טוב, כי נוגע לצדיק בעצמו, ומבאר הטעם כי צדיק יסוד פשוט שממנו יוצאים הד' יסודות ומהן המדות גורמות לפריקת העול. וצ"ע לכאורה מה שהעונש נוגע להקב"ה ומה שנוגע לצדיק אינו דומה כלל? וצ"ל שהדמיון הוא רק מצד הנגיעה אע"פ שהסיבה שונה וגם אופן הנגיעה שונה. וצ"ע ואולי אפ"ל שבאמת כיון שהצדיק כלול בו ית' לכן גם הוא מרגיש הצער כמו הקב"ה ומה שמבאר רבנו שהצדיק יסוד פשוט שורש למדות רעות זה כבר ביאור כיצד יכול לעשות תשובה בעד ישראל.

טו. העונש שמעניש את אחד הוא נוגע להצדיק בעצמו – צ"ע למה בגלל שכל בני האדם נמשכין יסודותיהם ממנו, לכן נוגע העונש אליו, הרי אפילו סוף הנהר לא מכיר את ראשיתו, כל שכן אחר שנפרד להיות נהר אחר? וצ"ע אולי ברוחניות אינו כן, כי יש קשר תמידי בין העלול אל העילה שממנו בא, וכעין מה שביאר בתורה קמ"א שזרעו של אדם שהוליד בגשמיות וברוחניות כולם מרגישים כשיש לו הרהור תשובה. וכעין זה בתורה ס"ו שהתלמיד מרגיש את העליות של רבו, אלא שאינו דומה כי רק מלמד שהעלול מרגיש את העילה, אבל שהעילה מרגיש את העלול לא מצינו. (וכעין ניצוק שאינו חיבור להחשיב מים עליונים מחוברים למקוה רמב"ם אוכלין ד' ה').

¹² לקוטי הלכות חו"מ הלכות ערב הלכה ה אות (כה) וזה, כי עקר שרש הערבות נמשך מבחינת קבלת התורה שהיו כל ישראל ערבים זה לזה. וזה מחמת שבשרש נשמות ישראל נחשבים פלם כאחד, כמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה על פסוק: "כל הנפש הבאה לבית יעקב וכו'", שנקראים נפש אחד, כי נמשכים ממקור האחדות ועל כן כל ישראל ערבים זה לזה בקבלת התורה, אבל תקון זה הערבות, דהיינו לסלק החוב שחייב כל אחד, עקר תקונו על ידי בחינת המלוה הגדול הנ"ל שתפלתו בשלמות בבחינת התנוצצות משיח שהוא המלוה לכל אחד. והוא הערב בעד כל אחד שסוף כל סוף יסלק חובות הלוואותיו בשלמות, כי בני ישראל שנעשו ערבים זה לזה רבם ככלם אינם יכולים לסלק חוב הערבות, כי הלוואי שיפקיע את עצמו. ועל כן העקר הוא הצדיקי אמת שהם בבחינת המלוה הגדול הנ"ל שהוא אוהז בכסא הכבוד, שהוא שרש נשמות כל ישראל והוא יכול לעשות ראש השנה לרון את כל אחד לכף זכות לפי מקומו מחמת שהוא בבחינת מקומו של עולם וכו' פנ"ל. והוא המלוה והוא בעצמו הערב בעד כל אחד שבודאי יסלק הלוואתו, כי זה הצדיק המלוה הגדול הוא טוב לכל תמיד ואינו מפסיק טובו וחסדו לעולם, ואפלו מי שלוה ממנו ואינו מסלק לו הוא מלוה לו עוד יותר ויותר כמה וכמה פעמים בלי מספר עד שסוף כל סוף ירחיב ידו ויסלק לו הכל. ואם, חס ושלום, אף על פי כן ימרד בו ולא ירצה לסלק לו יש כח לזה המלוה הגדול לגבות חובותיו ממנו לעולם ויובל למצא אותו ולא יוכל להסתר ממנו.

¹³ כמ"ש וביום ב פקדי ופקדתי כמ"ש שמות פרק לב (לד) ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם: ופרש"י – וביום פקדי וגו' – עתה שמעתי אליך מלכותם יחד ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל:

טז. הצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל כי אם יעניש זה נוגע גם בו – וצ"ע אע"פ שעונש נוגע גם לעצמו אבל תשובה גם היא ע"י ייסורים שנוגע לעצמו? וכמ"ש/ו' במשיח אכן חלינו הוא נשא וכו' עיין תורה עא/טו' ותורה סג/טו' ד"ה ובשתיים יכסה פניו. גם צ"ע כיצד יתכן להעמיס יסורין שמגיע לס' רבוא, על אדם אחד במקום לחלק שכל אחד יטול על עצמו היסורין שגרם. ונראה שעל כן ברא כך את העולם שצדיק יסוד פשוט ממנו יוצאים ד' יסודות ומהם המדות של כל אחד כדי שהצדיק יוכל ע"י תשובה לתקן בשורש את היסוד היוצא לפלוני, וממילא המדה רעה שבאה מאותו יסוד תיהיה קצת יותר מבוררת לטוב ולא תתגבר כל כך על אותו פורק עול וממילא כבר יחלש יצרו הרע, וממילא כשזה קם זה זה נופל ויתגבר יצרו הטוב.

יז. שמו משותף בשמינו – צ"ע הרי השם רומז למהות הדבר היתכן שעילה ועלול, דהיינו בלתי גבול וגבול שמים משותף. ונראה לבאר שבוודאי אין הכוונה שיש להם אותו שם אלא שמצד התגלות אורו ית' כיון שאנו מגלים אותו ית' בעולם, נחשב שהשם שלו דהיינו המהות המתגלית לזולתו, מתגלית על ידינו, ונחשב ששמו משותף בשמינו, שהפירוש שכיון שאנו המגלים אותו, לכן עד כמה שאנו חשובים בעיני הבריות, כך הוא חשוב.

יח. כשמסתכל בצדיק רואה היכן אוהו במדותיו – וצ"ע הרי אין אדם רואה נגעי עצמו? ובשלמא כשמסתכל בחברו יכול להכיר נגעי עצמו לפי מה שרואה פגום אצל חברו/ו' כי הפוגם במומו פוגם אבל כשמסתכל בצדיק גמור איך יתכן שיראה נגעי עצמו? ונ"ל עפ"י הבעש"ט שביאר טעם שהרשע טוען על הצדיק שהוא רשע כיון שכל ישראל כלולים בנשמת הצדיק לכן הוא רואה אצל הצדיק את נגעי עצמו כמו במראה, ולפ"ז אפשר לומר שזו כוונת רבנו שאמרנו בעלי המוסר כשרואה צדיק רואה את עצמו בצדיק היינו כנ"ל את נגעי עצמו, ורק כשהוא מאמין בצדיק מבין שצריך לתקן את עצמו.

יט. כשבאים לצדיק ורואים אותו וכו' ראוי שימצא את עצמו בתוך הצדיק שיסתכל על כל המדות איך הוא אוהו בהם. צ"ע שבתורה יט אומר שהצדיק צריך לזכור פניו כל כך עד שמי שיסתכל בפניו יראה עצמו כמו במראה איך פניו משוקע בחושך. צ"ע מדוע כאן לא כותב כבמראה? ומדוע שם כותב לראות פניו בפנים שלו ולא כמו כאן שימצא את עצמו בתוך הצדיק?

כ. על כן ציוה אחרי יום כפור על השבת כי נתגדל השם ושבת הוא שמו – וצ"ע כי על השבת כבר נצטוו במרה ובמתן תורה, ועוד מדוע הגדלת ה' היא סיבה לצוות על השבת? ואולי כי דייקא אז מרוב התגלות ה' ניתן כח למשה לצוות על המשכן וגם ישראל מרוב התגלות ה' התלהבו לקיים מצווה זו ביותר עד שסברו להתיר מלאכת המשכן בשבת ובפרט לרבי אליעזר הסובר שמכשירי מצווה דוחים שבת, הכי נמי כיון שקרבן דוחה שבת גם הכנת משכן להקרבת הקרבנות ידחה שבת, ודייקא ע"י שגם שמו ית' שבת, התגלה אז, היה כח למשה רבנו לעצור בעדם בשבת.

כא. צ"ע כי לכאורה העוון בעצמו כבר נגרם ע"י הסתרת השם, ואילו העונש הוא להפך לתקן זאת כי כשרואים שמעניש את החוטאים מתגדל שמו. והביאור בזה נראה כי החיות היא השמחה (ראה תורה כד ע"י שמחת מצווה מעלה את החיות והקדושה מהקליפות. ולהפך העצבות היא בחי' מיתה כמבואר בתורה כג) ועל כן עיקר חסרון החיות הוא ע"י העונש שהוא הגורם לעצבות כגון ארבעה הנ"ל. אמנם באמת כיון שחטא האדם כבר ניתק עצמו מחיות דקדושה אבל עדיין יש לו חיות דסט"א. ואילו העונש מפיל לעצבות ובחי' מיתה לגמרי. ואמנם יש בחי' שע"י העונש לחוטאים מתגדל שמו ית', אבל אינו שלם כי מעורב בו עצבות שהרי לא יחפץ במוות המת כי אם בשונו.

כב. במגילה י' הוא אינו שש אבל משיש אחרים – צ"ע כיון שהעונש נוגע לו, מדוע אחרים כן משיש? עיין שם חת"ס שמישש אחרים שע"י שיהיו שמחים יתכפר לרשע ויצל מהעונש.

כג. צ"ע כי הגמרא שם מביאה ראיות לכך שאין הקב"ה שמח במפלתם של רשעים ממפלת עמו ומצרים שהם גויים, ואיך רבנו מבאר את הסיבה שאינו שמח בזה ששמו משותף בשמינו הרי הוא משותף רק בשם ישראל ולא בשם הגויים?

כד. כי כשמענישין את א' עוקרין אותו משורש חיותו – צ"ע לכאורה העוון כבר עקר אותו משרש חיותו, שהרי עזב את חבל הקדושה והתחבר לחבל הרוח שטות וטומאה. ואילו העונש אדרבה הוא כדי לחזור לתקן זאת

^{יד} ישעיה פרק נג (ג) נבזה וחדל אישים איש מכאבות וידוע חלי וכמסתור פנים ממנו נבזה ולא חשבהו: (ד) אכן חלינו הוא נשא ומכאבנינו סבלם ואנחנו חשבהו נגוע מפה אלהים ומענה: (ה) והוא מחלל מפשענו מדכא מעונתינו מוסר שלומנו עליו ובחברתו נרפא לנו:

^{טו} תורה עא – דע, שקשה מאד להיות מפרסם. כי מה שהוא מפרסם, הוא מזיק לו מאד. כי לפעמים צריך לסבל יסורין בשביל רבים, כמה שקטוב (ישעיה נ"ג): "ובחברתו נרפא לנו". כי מאחר שהוא מפרסם, על כן הוא בבחינות (שם): "לכן אחלק לו ברבים", על כן צריך לסבל יסורין בשביל רבים, פי עליו נאמר: "ובחברתו נרפא לנו".

^{טז} עיין תורה סג – והצדיק הוא לפעמים מקבל על עצמו יסורין בשביל העולם, והוא כמו חלוף, שמחליף עם השם יתברך ההשפעה וההשגחה, שאינו רוצה זאת ההשפעה וההשגחה, ומכסה פני השגחה זו, ומקבל על עצמו יסורין, כי הוא בוחר בהשפעה והשגחה רוחניות. ואותה ההשפעה שהלכה לה, נתפורה בין העולם. וזה בחינת מגלה טפח ומכסה וכו', שלפעמים מגלה פנים של רצון והשגחה, ומכסה פנים של בעס, ולפעמים מכסה פנים של רצון והשגחה כנ"ל:

^{יז} שיח שרפי קודש – חלק ב תקד – מוהר"ן פירש פעם את המשנה (נגעים ב, ה): כל הנגעים אדם רוצה חוץ מנגעי עצמו, ואמר: "כל הנגעים אדם רוצה בתנאי ש"חוצ מנגעי עצמו" היינו שמסתכל על נגעי חברו כדי ללמוד ולהזהר שהוא א' בוא ויפול לנגעים אלו וללמוד איך לצאת מהם, וזהו "חיוץ" מנגעי עצמו.

כה. כי כשמענישין את א' עוקרין אותו משורש חיותו - צ"ע משמע דווקא עונש, וא"כ מדוע אחר יום כפור מתגדל שמו, הרי נמחלו עונות שעדיין לא נענשו עליהם? ועדיין לא נתמעט החיות.

כו. בעניין שם ה' שמתגדל ע"י מחילת עוון. לכאורה קשה מה שייך ששמו מהותו ית' ישתנה? והכתיב (מלאכי ג' ו') כי אני ה' לא שניתני. ונראה אע"פ שהשם רומז על המהות, אבל על המהות המתגלה לזולתו, כי אדם לעצמו לא צריך שם, אלא כדי להבדילו מזולתו, נמצא שגדולת ה' היא עד כמה שמכירים אותו, ועוון אפשרי רק ע"י הסתרת ה', ותשובה מגלה את השם, ומחילת עוון היא ע"י תשובה, ע"כ מחילת העוון מגדיל את ה', ובאמת לכאורה לא המחילה גרמה אלא התשובה. וצ"ע מדוע רבנו תולה במחילה, ואולי הגור דין הוא בעצמו בחי' דין שמצמצם את ההתגלות. וצ"ע.

עד כאן ההקדמה

✳

תורה סו [י"]

הצדיק הוא מוכרח לעשות/ט' תשובה בעד ישראל, דהיינו בעד ישראל פורק עול, שלא עושה תשובה גם כשמענישים אותו, כי דומה לסוס מבוהל ומשוגע.

דהיינו כשיוצא אחד חוץ לשורה/כ' ופורק עול, אזי הצדיק מוכרח לעשות תשובה בשבילו. וְעַל כֵּן כָּל הַמְקַרְבִּים לְהַצְדִּיק בְּיִתְרָה תְּשׁוּבָתָם בְּנֶקֶל יִתְרָה. פִּי הַצְדִּיק עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה בְּעֵדָם (לקוטי עצות)

כפי שהולך ומבאר הטעם שמוכרח לעשות תשובה בשבילו, כיון שלא יכול להעניש אותו, שאם יעניש אותו העונש מחליש חיותו, וכיון שהצדיק הוא יסוד הפשוט, שרש לד' יסודות שמהן האדם ומידותיו, והשרש נמשך בענפים, לכן כל עונש והפסקת החיות וכל צער וצרה של ישראל, מרגיש הצדיק בעצמו, ואם יעניש אותו כאילו מעניש גם את עצמו. (כך נראה הפירוש על פי פשוטו ולקמן יתבאר יותר)

והסיבה שלהעניש פורק עול, אינה עצה טובה, מבאר רבנו על פי משל, שפעם אחד נסעו שני בני אדם עם סוס מבוהל ומשוגע, ונשא אותם הסוס והשליכם מן העגלה, ועמד א' והתחיל להכות את הסוס באגרוף והכה אותו הרבה, ושחק ממנו השני, וא"ל הלא אתה מכה את ידיך ומה תועיל להסוס הכאה זו רק אתה צריך ליקח רצועה שמכין בה הסוסים להכות אותו. והלך ועשה כן ולקח רצועה והתחיל להכות את הסוס. ועמד הסוס ורץ בבהלה גדולה וברח ונשא אותם והשליך אותם לתוך רפש וטיט והסוס ברח לו להלך.

נמצא שגם זה אינו עצה טובה. וייעצו אותו שיעשה כך, שיקח חבל יפה ויקשור את הסוס לאיזה אילן ויכה אותו הרבה ובזה ילמדו להיטיב. ועשה כך והכה הסוס הרבה, ונתייגע. וראה שגם זה אינו עצה טובה, כי אינו כדאי הסוס כולו בעד היגיעה והקוצר רוח שיש לו ע"י ההכאה. ואין תקנה לסוס כזה, רק לירות אותו ע"י קני שריפה וזה צר לו.

כך כשאחד יוצא לחוץ לשורה ואינו מתנהג כשורה דהיינו פורק עול, אין יכולין למצוא עצה מה לעשות לו. כי היה אפשר להעניש אותו בעצמו כנ"ל במשל להכותו בידו, או ע"י שליח כנ"ל במשל להכותו ברצועה, או באופן אחר כנ"ל במשל לקשרו לעץ ולהכותו, או לירות בו [כב],

אך כל העונשים הם נוגעים להצדיק בעצמו, כמו שמצינו אצל השם יתברך שבכל צרתם לו צר [גג]/כד, וכמבואר בגמרא/כד, שאפילו על דמן של רשעים השכינה בוכה, כי ישראל הם חלק

^ט נאמר בין יחכ"פ (שחל בשבת) לסוכות (שחל ביום ד') שנת תקע (ח"מ נט) ועין פל"ח תו' זו (מובא בשי"שק ח"ה. סעיף ל') [ובעת היא אמר גם שיהא פו בשיות [ר"ן] עין ימי מוהר"ן סימן לט מוהר"ן לא היה בעת אמירת התורה אלא שטע הדברים מחבריו כשהגיע באסרו חג יום ד' וכתבם וביום ה' הביאם לריבנו.

^ט לעשות תשובה - הלשון צ"ע, לכאורה צ"ל לשוב בתשובה.

^כ יוצא חוץ לשורה ופורק עולם - צ"ע שלא אמר פשוט שעבר איזה עבירה, נראה רומז לעבירה שנהפכה לו להתר, דהיינו שיצא לגמרי מהשורה ולא במקרה.

^{כא} עיין אילנא רחוי לרבי מנחם מנדל מרמיינוב פרשת בהר - וערי הלויים בתי ערי אחוזתם גאולת עולם תהי' ללויים - יתבאר עפמ"ש בפ' אמור שאם הצדיק עושה תשובה הוא מביא התנוצצת הרהורי תשובה בתוך כאו"א מישאל וז"ש וערי היינו התעוררת הלויים מאותן שהמה מחוברים ונלויים להשי"ת כשהמה מעוררים קמה מעוררים א"ע במקור ושורש נשמתם הק' שיש להם אחוזה. ועי"ז גאולת עולם תהי' ללויים ר"ל המה מביאים הארת הקדושה בתוך כאו"א מישאל כי הצדיקים המה ראשי העדה והעדה נקראים גופא העדה וגופא בתר רישא גרירי וד"ל:

^{כב} כ"ל נמשל - ידו הינו עמנו. מקל הינו עמנו. אופן אחר הינו לקשרו או לירות בו

^{כג} ישעיה סג

כאלו"ק ממעל [כז] ואמררו בזוהר (ויקרא עג/כז) הקב"ה והתורה וישראל חד, והתורה היא שמו ית' וכנגד ס' רבוא נשמות ישראל, והשם הוא הנשמה. ועל כן כשיש להם צרה חס ושלוה לו ית' צר כביכול. דהיינו לא כמי שצר לו לראות את פלוני טובל, אלא כמי שבעצמו טובל. (ולקמן יבאר הטעם שבכל צרתם לו צר כיון ששמו משותף בשמינו)

כמו כן, אצל הצדיק גם כן, כמו שהקב"ה מרגיש כל צער של ישראל, כך גם הצדיק, (כי צדיקים מרכבתו של מקום ומרגישים כל צער שיש לו). ולזה רמז שלמה המלך במשלי כי גם ענוש לצדיק לא טוב (משלי יז/כט) ראה מעשה בברכות ז.ל מעשה ברבי יהושע בן לוי שרצה להעניש גוי רשע ומשמים מנעו ממנו, והבין שלצדיק לא טוב לענוש את הבריות (פרש"י שם) [לא], ומבאר רבנו כי הענוש שמעניש את אחד הוא נוגע להצדיק בעצמו והטעם יתבאר לקמן, כי שמו משותף בשמינו, וכל שכן בשמו של הצדיק.

וקודם שמבאר טעם הנ"ל/כג, מבאר טעם שנוגע הענוש שמעניש את ישראל לצדיק בעצמו, כי האדם נתהוה מד' יסודות [לג/לד], אש רוח מים עפר/לה. וכל אלו הד' יסודות נמשכין מיסוד הפשוט/לו שהוא בחי' הצדיק/לז. בחי' צדיק יסוד עולם (משלי י/לח) הוא היסוד שממנו ועליו

^{יד} ישעיה פרק סג (ח) ויאמר אף עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע: (ט) בכל צרתם לא ולו) צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם:

^מ מצודות דוד (ח) ויאמר – כשהוציאם ממצרים אמר אך המה לבד עמי המה ובהם בחרתי מכל העכו"ם ולבנים יחשבו לי ולא ישקרו בי לעזובי ולכן היה להם למושיע: (ט) בכל צרתם – בכל זמן שהיו בצרה היה לו צר. ומלאך פניו – מלאך המשמש לפניו הושיעם בשליחות המקום. באהבתו – בעבור אהבתו להם וחמלתו עליהם גאלם מן הצרה הבאה. וינטלם – סבל משאם לתת די מחסורם כל ימי עולם בכל שני הדורות:

^{כה} משנה סנהדרין דף מז. – אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך קל וחומר על דמן של צדיקים.

^{כז} גם בדפוס ותולד ותולד ותוצו ותשכח אלוק (וכן בתורה יב תנינא דף כ. טור ב') ובכל שאר מקומות נכתב בלי מראות כגון ח"א תורה כג דף לה: טור ב') ותורה לה את א תורה טס דף נד] ותורה וס ועוד

^{כח} לשה"כ איוב לא ב'

^{כח} זוהר ויקרא דף עג. – אמר ליה, אלעזר, תא חזי, זכאין אינון ישראל דחולקא עלאה קדישא דא נטע בהו קודשא בריך הוא, דכתיב (משלי ד ב) כי לקח טוב נתתי לכם, ולא לעמין: ובגין דאיהי גניזא עלאה יקרא, שמייה ממש, אורייתא כלא סתים וגליא ברזא דשמייה, ועל דא ישראל בתרין דרגין אינון, סתים וגליא: דתנינן, תלת דרגין אינון מתקשרן דא בדא, קודשא בריך הוא אורייתא וישראל, וכל חד דרגא על דרגא סתים וגליא. קודשא בריך הוא דרגא על דרגא סתים וגליא, אורייתא הכי נמי סתים וגליא, ישראל הכי נמי דרגא על דרגא, הדא הוא דכתיב, מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, תרין דרגין אינון יעקב וישראל, חד גליא וחד סתים:

^{כט} משלי פרק יז (כה) בעס לאביו בן כסיל וממר ליוולדתו: (כו) גם ענוש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על ישר:

^ל רבנו יונה – גם ענוש לצדיק לא טוב להכות נדיבים וגו'. הצדיק תפלתו נשמעת, כאשר כתיב "ותפלת צדיקים ישמע" (טו, כט), והנה בידו לברך ולענוש. ע"כ אמר כי לא טוב לצדיק לענוש לאשר יחטא לו, כי מן הראוי לצדיק למחול ולהעביר על מדותיו. להכות וגו'. דרך הנדיבים למשול בעם ובידם להכות ולהנקם מאשר יחטא להם. על כן אמר כי לא טוב אשר יכו הנדיבים וינקמו מן החוטא להם. גם אם בן הכות האיש אשר חטא להם מן הראוי ומן הדין ומן הישר. אף גם זאת לא טוב לנדיבים להכות ולנקם אפי' על הישר, כי הנה בנדבת לבם חוננים בכספם וזהבם וגומלין חסד בגופם ובממונם, וראוי שתהיה המחילה לחוטא להם מכלל נדיבות לבם ודרכי חסדם:

ל ראה לקמן

^ל עיין פרש"י ברכות ז. לצדיק לא טוב לענוש את הבריות

^{לב} וקודם שמבאר וכו' – כך נ"ל לבאר כאן אע"פ שעל פי פשוטו זה המשך הנ"ל, ועיין לעיל בקושיות שלא מובן מדוע הסיבה שבצרתם לצדיק צר נובע מהיותו יסוד פשוט.

^{לד} * עיין זוהר בראשית כו. [הפלי"ח כתב לע"ש]

^{לד} זוהר בראשית דף כז. – פתח רבי שמעון קרא אבתרייה לפרש את הפסוק שכתוב אחר כך, (וי נמי אבתרייה ללס לומי אחי דמי הסבל). ויקח יהו"ה אלהים את האדם ויציחהו בגן עדן וגומר ומפרש ויקח, מאן נטיל ליה מהיכן לקח הקב"ה את האדם, ואמר אלא נטיל ליה מד' יסודין לקח והוציא אותו מגופו שנברא מד' יסודות אש רוח מים עפר, דאתמר בהון ועל זה נאמר ומשם יפרד פירוש מגופו נפרדה נפשו, והיה לארבעה ראשים שהיה מד' יסודות, ומפרש אפריש ליה מנהון הפריש את האדם מהיסודות של עולם הזה, ושוני ליה בגנתא דעדן והניחו בגן עדן לעבדה ולשמרה. כגוונא דא יעבד קדשא בריך הוא לבר נש דאתברי מד' יסודין כן יעשה הקב"ה לבני אדם שנבראו מד' יסודות, בזמנא דתב בתיובתא ומתעסק באורייתא כשאדם שב בתשובה ועוסק בתורה בימי חייו, או אחר שישלים שנותיו בעולם הזה קדשא בריך הוא נטיל ליה מתמן הקב"ה ויעליהו אתמר ומשם יפרד ומפרש אפריש נפשיה מתאונה דילהון הקב"ה יפריש נפשו מתאוות הנולדות מהד' יסודות, ושוני ליה בגנתא דיליה דאיהי שכינתא וישים אותו בגן עדן שהוא סוד השכינה, ונתה מפרש עבודת האדם בעולם הזה לחיקון השכינה, שהוא לעבדה בפקודין דעשה היינו לעבוד להקב"ה בקיום מצות עשה, ועל ידי זה מעלין מן לתקן את השכינה, ולשמרה בפקודין דלא תעשה ועל ידי שמירת הלאוין שומרים את השכינה מאחזית החיצונים, אי זכה לנטרא לה אם זכה לשמור את השכינה על ידי שתמיד היה נזהר מלעבור על מצות לא תעשה, או איהו יהא רישא על ד' יסודין הוא ישלוט על ד' יסודות שכגופו שלא יתאוו עוד לשום תאוה גשמית, אי נמי הוא ישלוט על ד' חיות של הכסא כדלקמן, ואתעביד נהר דאתשקיין על ידיה והוא נעשה כנהר שעל ידי וישקו ויקבלו שפע שאר הנבראים, וכל על ידא אחרא ולא שהוא יקבל שפע על ידי אחרים, ואתמוודעין ביה דאיהו רבון ושלטי עליהו וכל הנבראים יכירו בו שהוא הארון והשולט עליהם. (מפשיט)

לה צ"ע הרי לא רק האדם, אלא כל דבר בעולם נברא מד' יסודות.

לו ד' יסודות נמשכים מיסוד פשוט – עיין ספר הברית ח"א מאמר יא תבנית כל הדצח"ם פ"א – ...הבורא יתברך ברא ד' עולמות והם אצילות בריאה יצירה עשיה, שהם סוד ד' אותיות הוי"ה, וגם כן סוד חכמה בינה תפארת מלכות, וגם כן סוד נפש רוח נשמה חיה, וגם כן

הושתת העולם/ל^ט. וזהו "יסוד עולם" פירוש **שהצדיק הוא בחי' יסוד הפשוט** בחי' כולם בחכמה עשית, והוא ההיולי של כל העולם/מ^ו **שממנו נמשכין כל הד' יסודות מאי(מב)/מג^ו. בבחי' (בראשית ב)/מד^ו**

סוד ד' יסודות אש רוח מים עפר דכללות כל העולמות, ועליהם עולם קדוש אחד נקרא עולם אדם קדמון שהוא סוד קוצו של י"ד דהוי"ה, וגם בן סוד כתר, וגם בן סוד יחידה, וגם בן סוד בחינה עליונה שבד' יסודות דכללות כל העולמות, נמצא אלו ה' עולמות הם סוד עשר ספירות דכללות כל העולמות. וכל אלו הבחינות הנזכר בכללות כל העולמות עם כל פרטיהם ופרטי פרטיהם הנמשך מהם וכל נכבדות המדובר בהם הוא גם בן בכל עולם ועולם בפני עצמו וככה המה בכל פרט ובכל בחינה אשר בכל עולם ועולם. גם בארנו שעולם העשיה נחלק לשתי בחינות אשר המה שמים וארץ, השמים הוא מגלגל הירח ולמעלה עד ערבות וגלגל הירח וערבות בכלל, והארץ היא הד' יסודות אשר למטה מגלגל הירח. והשמים הם סוד י' ספירות המתחלקים לד' יסודות רוחניים עליונים המורכבים מחומר וצורה, אשר החומר ההוא נתהווה מאש ומים דבריאה בהשתלשלם למטה, והצורה היא נתהווה מחומר המלאכים הנקראים אופנים, ויש בחינת טוב ורע בין בחומרין בין בצורתן בין בכל בראי שמים דעשיה. והארץ אשר היא כל הד' יסודות שתחת גלגל הירח נחלקים גם כן ל' ספירות והם גם כן מורכבים מחומר וצורה שהחומר הוא משמרי אופני עשיה והצורה נתהווה מחומר אופני עשיה, והכונה במלות אופני עשיה הוא השמים דעשיה, ויש ג"כ טוב ורע בין בחומרין בין בצורתן בין בכל בראי הארץ, ואלה הד' יסודות הם גם כן סוד חבת"ם (חכמה בינה תפארת מלכות) ובחינת נרנ"ח (נפש רוח נשמה חיה) דארץ דעשיה אשר וילון היא בחינת כתר ויחידה להם, והיא גם כן בחינת מלכות ונפש דשמים דעשיה, אשר על כן הוא בחינה המקשרת שמים וארץ, וכל הדברים האלה הלא המה כתובים על ספר זה באר היטב ומובאים למעלה בפרקים ומאמרים הקודמים כל אחד על מקומו הראוי לו, הבט ימין וראה (במאמר א' פרק א' ב' ג' ד' ומאמר ב' פרק א' ומאמר ד' פרק א' ב') ותבין:

עוד עי"ש פתיחה אות יד – והמין השני המורכב הוא כולל תחתיו ג' דברים האמורים למעלה (בסי' י"ב), הא' הוא הגלגלים והכוכבים, הב' הוא הד' יסודות, הג' הוא הדומם צומח חי מדבר. והנה מקום אתי בספר הזה שבו אבאר לך ממה הורכבו הגלגלים והכוכבים. אמנם הדומם צומח חי מדבר כלם הורכבו מן ד' יסודות הנקראים בלשונם (עלמענטע) אשר המה אש רוח מים עפר, ואלו הד' יסודות הורכבו מחומר וצורה אשר ברא אלהים קודם להם כדבר האמור למעלה (בסי' ב') והמה נקראים חומר וצורה הראשונים, וזה החומר נקרא בלשון יון היולי... **המקובלים** הם אמרו שהחומר הראשון נברא תחלה בלי שום צורה, ונקרא בלשון התורה תהו, מלשון תהוא, כי כל שם אשר אדם רוצה לגזור עליו נמלך לקראו בשם אחר, וכן בזה אחר זה מספק ונמלך כי לא ידע מה הוא, ואחר כך נברא הצורה הראשונה ונתחבר בחומר הראשון ואז נקרא בהו, והיא מלה מורכבת בו-הוא, כלומר בו ניכר מה הוא, כדאייתא בספר בחי' (כפ' בראשית), ובעץ חיים (שער קיצור אב"ע פרק י') ז"ל, חומר הארץ נקרא תהו, כי אין ניכר בו ציור מה ענינו עד שיורכב, ואחר שקנה הצורה שהוא הנפש נקרא החומר והצורה יחד בשם בהו, ואז נתהוו הד' יסודות אש רוח מים עפר, בחומר וצורה, ואז נקרא בהו יחד שניהם, כי בהיות חומר הארץ לבד בלי צורה נקרא תהו, עכ"ל:

ועיין ספר הברית ח"א מאמר ו פ"א שכתב שהיסודות יש בהם ממוצע כגון האויר ממוצע בין מים ואש ומים בין אש לעפר. אבל **מוהרנ"ת בהלכות מצרנות ד'** אות ב הוסיף שיש יסוד פשוט שרק ע"י פשיטותו מאפשר את החיבור וההרכבה בין היסודות, כי רק הוא עושה שלום ביניהם זה לא מובא שם אלא יוצא מדברי רבינו כאן. **ונראה לבאר עפ"י תורה פ'** ששלום הוא בין שני הפכים. והביאור הוא (שמעתי מהרי"צ"ח ל"ג) שתמיד כדי לעשות שלום בין שני הפכים צריך להמשיך בחי' הארה ממקום הגבוה משניהם, כי א"א ששני הפכים יתבטלו זה לזה, כי זה לא נקרא שלום אלא נצחון של האחד מהם, אבל שלום בעצם, הכלל בו שנעשה רק ע"י שהפכים מתבטלים לאור הגבוה מהם, ותופסים שאי אפשר שיאיר בכל אחד לחוד, אלא בכלם יחד דייקא, ועי"ז נעשים כלי אליו, כי זה בחי' כלי, כי כל כלי מורכב מחלקיקים, וכל חלק מצד עצמו סותר את חבירו, וכל החיבור ביניהם הוא רק הרצון להפך יחד לכלי שיוכל לקבל בתוכו את האור שאיליו הם נכספים, והחיבור הוא רק ע"י שלום, לכן משלימים זה עם זה, וזה את זה. **ונראה שזה הביאור שם בלק"ה** כי צדיק הוא תמיד הצינור המאיר אור מגבוה לנמוך בכל הבחינות, ולכן רק ע"י אחיזתו בקודם הפירוד, יכול לעשות שלום אחר הפירוד, אבל זה רק ע"י שרוצים לקבל את האור שלו. **ובקיצור** רק כששני הפכים תופסים שהם צריכים זה לזה, ולא יכולים זה בלעדי זה, לקבל בתוכם את אור הצדיק שאיליו נכספים, אזי יש שלום ביניהם.

ל' עיין תורה סז תנינא – וישם ה' הוא בחינת (זכריה י"ד): 'ה' אָחַד וְשָׁמוֹ אָחַד" בי שְׁמוֹ יִתְבַרֵךְ הוּא אֲחֻדוֹת פְּשׁוּט, אֶךְ לְמִטָּה מִשְׁתַּלְשֵׁל מִשְׁמוֹ יִתְבַרֵךְ בְּחִינַת הָאֲרָבָעָה יְסוּדוֹת, בִּי שְׁמוֹ אָחַד יִתְבַרֵךְ הוּא בְּחִינַת אֲרָבַע אוֹתוֹת הַשֶּׁם. וְעַל כֵּן לְמִטָּה יִשְׁתַּלְשֵׁל מִשְׁמוֹ יִתְבַרֵךְ בְּחִינַת הָאֲרָבָעָה יְסוּדוֹת. וּמִתְחַלְחֵל מִשְׁתַּלְשֵׁל מֵאֲרָבַע אוֹתוֹת הַשֶּׁם בְּחִינַת תְּלַת גּוֹיִן דְּעֵינָא וּבֵת עֵינָא, וְאַחַר כֵּךְ מִשְׁתַּלְשֵׁל לְאֲרָבָעָה יְסוּדוֹת. וּמִקְדָּם מִשְׁתַּלְשֵׁל לְבְּחִינַת: 'צדיק יסוד עולם', שְׁמִמְנוּ נִמְשָׁכִין כָּל הָאֲרָבָעָה יְסוּדוֹת.

ל"ח משלי פרק י (כה) כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד עולם:

מלבי"ם (כה) כעבור סופה ואין רשע – הרשע אין לו שורש חזק במציאות רק קיום מקרי, כדבר הבלתי נשרש בחוזק אשר בעבור סופה וסערה ישארו הרוח כן בעוד שהשנים כסדרן יתקיים כפי הטבע, אבל בעת מהומה תשארו סופה ותשערהו ממקומו, אבל צדיק יסוד עולם – שהוא י"ל קיום בהמציאות מצד שלמות נפשי ומצד השגחת ה', ובעת סופה לא לבד שלא ינידהו הרוח ומקרי הזמן, כי הוא כיסוד מוסד לא לבד לעצמו רק לעולם הכללי, כמו שהיה בנח, וכמ"ש בבר' (פ' נח) כעבור סופה זה דור המבול וצדיק יסוד עולם זה נח, וכן נדרש שם מ"ש לקמן (י"ב ז, ו"ד א):

ל"ט עיין תורה סא אות ו' ואת ו' שהצדיק הוא בחי' אבן השתיה בחי' חכמה עילאה שכל הכולל וכולם נכללים בו. עי"ש זה לשונו – אָךְ יֵשׁ חֲכָמָה עֲלָאָה, שְׁכָל חֲכָמוֹת כְּלוּלִים שָׁם, וּמִקְבְּלִין מִשָּׁם, וְעַל כֵּן שָׁם נִמְתְּקִים כָּל הַדֵּינִים. בִּי בְּהַשְׁכֵּלִים פְּרִטִיִּים, אִי אֶפְשָׁר לְהִמְתִּיק בִּי אִם בְּזֶה הַשְׁכָּל דִּיקָא הַשְׁרָף לְזֶה הָעֲצֻמּוֹם, שֶׁהוּא שְׂרִישׁוֹ. אֲבָל עַל יְדֵי בְּחִינַת חֲכָמָה עֲלָאָה שְׁכָלוֹל מִכֵּלָם, שָׁם נִמְתְּקִים כָּל הָעֲצֻמּוֹמִים, וְכָל הַדֵּינִים כֵּלָם: וְהַתּוֹרָה שֶׁהִיא יוֹצֵאת מִחֲכָמָה עֲלָאָה, בִּי אֲוִרִיתָא מִחֲכָמָה עֲלָאָה נִפְקֵת (וְהָרָשָׁלַח ס"ב). וְאִין יוֹכֵחַ לְקַבֵּל מִחֲכָמָה עֲלָאָה, בִּי אִם כְּשִׁישׁ לָהּ שְׁלָמוֹת. וְשְׁלָמוֹת הַתּוֹרָה, הִיא עַל יְדֵי תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה. בִּי תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב אִין לָהּ שְׁלָמוֹת, בִּי אִם עַל יְדֵי תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה. וְעַל כֵּן עַל יְדֵי הַסְּפָרִים הַנִּלְכָּל, שְׁנִתְחַדְּשִׁים עַל יְדֵי הַמְּחַלְקֵת, בְּבְּחִינַת: "וְסִפְרָא כְּתַב אִישׁ רִיבִי", בְּחִינַת: "עֲשׂוֹת סְפָרִים הֲרַבָּה אִין קִיץ", עַל יְדֵי זֶה נִשְׁלַם הַתּוֹרָה. וְאִין, הַתּוֹרָה בְּבְּחִינַת (שְׁמוֹת כ"ד): "לוֹחֹת הָאֶבֶן" שְׁמִקְבֵּלַת הָאֶרֶה מִבְּחִינַת אֶבֶן שְׁתִּיהָ (ו). בִּי כָּל דְּבָר שְׁבַעַל פֶּה, יֵשׁ לוֹ עֲצֻמּוֹם אַחַר כְּבִמּוֹת וְאִיכוֹת. וְכָל הָעֲצֻמּוֹמִים שְׁבַעַל פֶּה, כֵּלָם נִרְשָׁמִים בְּאֶבֶן שְׁתִּיהָ, שְׁמִמְנוּ הַשְׁתַּת הָעוֹלָם, וְכֵלָם מִקְבְּלִים מִמְּנוּ. וְשָׁם הִמְתְּקֵת כָּל הַדֵּינִים, בִּי הוּא בְּחִינַת חֲכָמָה עֲלָאָה, בְּחִינַת קְדָשִׁי קְדָשִׁים: **בִּי הַשְׁכָּל נִקְרָא קְדָשׁ** (ח). וְכֵלָם מִקְבְּלִים וְנִכְלָלִים בְּבְּחִינַת קְדָשִׁים, שֶׁהוּא בְּחִינַת חֲכָמָה עֲלָאָה, שְׁכָלוֹל מִכֵּלָם. וּמִשָּׁם הִמְתְּקֵת כָּל הַדֵּינִים, בְּפְרִטִיּוֹת וּבְכָלְלִיּוֹת. בִּי גַם כְּשִׁמְמִיתִין הַדֵּינִין

ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים. נהר יוצא מעדן, זה בחי' צדיק יסוד עולם בחי' יסוד הפשוט/מ"ה) שיוצא מעדן החכמה עילאה/מ"ו ומשקה את גן החכמה תתאה אשר משם מהגן הוא יוצא לחוץ, ובחוץ הוא יפרד מאחד פשוט להד' יסודות שהם בחי' פ"ל:

בפרט, באיזה שכל של איזה צמצום, צריכין גם כן להמשיך כח מהשכל העליון הנ"ל, כדי שיהיה כח לזה השכל הפרטי להמתיק הדין. וכן בכלליות, להמתיק כל הדינים מאיזה צמצום שיהיה, אי אפשר להמתיק כי אם על ידי בחינת השכל העליון, בחינת קדשי קדשים, בחינת אבן שתיה (ט). פ"ל:.....

ושם אות זו וזהו בחינת מה שנוסעין על ראש השנה לצדיקים. כי ראש השנה הוא יומא דדינא של כל השנה, וכל אחד ואחד בא עם קדשתו וצמצומו אל הצדיק הדור. שהוא בחינת קדשי קדשים, בחינת אבן שתיה. בבחינת (שמואל א ב): "כי לה מצוקי ארץ וישת עליהם תבל" (י). שהם הצדיקים שעליהם נשתת העולם. ועל ידי זה נמתקים כל הדינים, על ידי בחינת אבן שתיה פ"ל. וזה בחינת אבני יעקב, שנכללו כלם בתוך אבן שתיה (בראשית רבה ויצא פרשה ס"ח, ע"ג וזהו נח ע"ב, ויחי רל"א). כי הנפשות הם בחינת אבנים, כמו שכתוב (איכה ד): "תשתפכנה אבני קדש". וכלם באים ונכללים בתוך הצדיק הדור, שהוא בחינת אבן שתיה, ועל ידי זה נמתקים כל הצמצומים פ"ל:

מ עיין מגיד דבריו לעקב (למגיד דב בר ממעורייטש) אות ס' (או צא או ק) והנה לכאורה יש לתמוה על שמצינו תפלת צדיקים דומה לעתה, שמהפכת אפילו מחשבת הש"י, ע"ד מי מושל בי צדיק. האין יכול להיות הדיבור של הצדיק שיכול לעלות כ"ב עד שיעשה התהוות אחר. הלא דיבור הקב"ה נעשה אצלינו בחינת חכמה המח' אותנו, כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו, א"כ אין יכול דיבור הצדיק להעלות כ"ב להפוך אפילו מחשבות הש"י: **והתירוץ**, דידוע דכל התהוות שבעולם הכל נעש' על ידי חכמה, כמ"ש כולם בחכמה עשית. ועינינו רואות שהחכמה מקשרת יחד ומתווכת שלום אפי' בין שני דברים הפכים כמו היסודות, שלולא החכמה שביניהם לא היו יכולין אש ומים לדור יחד, ואעפ"כ אנו רואין שהם מורכבים יחד. והכל מפני שהחכמה בינותם, וכ"א רואה האי"ן שבחכמה, על כן הוא אינו מתגבר על חבירו, שהוא רואה שהאי"ן הוא חיותו. וכתוב חכמות בחוץ תרונה, וכתוב חכמות עלאה ותתאה: **וזהו חכמות**, אפי' כשהן בחוץ, דהיינו חכמה תתאה, אעפ"כ תרונה. **שחכמה הוא העיקר**, וחכמה הוא המהווה כל הדברים, וכל השתנות שבעולם א"א בלא חכמה, דהיינו האי"ן. שענינו רואות שמביצה אין יכול להיות אפרוח עד שמפסיד הביצה מכל וכל, ויכנסו רגע אחד בשער האי"ן, ואח"כ יכול להיות השתנות מביצה לאפרוח. וע"ש כן נקרא חכמה כ"ח מ"ה, שהוא האי"ן והוא היולי של כל העולם, והוא הפושטת צורה ולובשת. ע"כ בה נעשה השתנות: **וכתיב ה' בחכמה יסוד וכו'**. שהש"י מצמצם את עצמו ושווה בחכמה. וכתוב בראשית, ות"י בחוכמתא, שבה ברא כל מה שברא. ועל זה נאמר בברית מנוחה, יושבת בחיק המלך והוא סוכנת למלך וכו', ר"ל התענוג והשעשועים שלו בה בכיכול, עד שצמצם את עצמו בכיכול, וד"ל (ועוד שמעתי שהוא מהדברי' המקטינין את עצמו שהוא י', ע"כ הביאה למדת צמצום):

⁸⁰ בתשכס העביר מ"ס זה לעיל

⁸¹ עיין זוהר בראשית כז. ועיין פ"ל"ה ועיין לקוטים יקרים למגיד ד"ב ממעורייטש אות קכב

לוקוטים יקרים למגיד רבי דב בר ממעורייטש אות קכב – ידוע (זהו שמות כ"י ע"א) שכל דבר שבעולמות נתהוו על ידי החכמה, שנאמר (תהלים קד כד) כולם בחכמה עשית, וצריך לפרש הטעם למה דוקא על ידי החכמה, כי הנה ידוע (עץ חיים שער מ"ב פרק א) שבכל דבר ודבר ודבר מעורב בו ד' יסודות, והנה הד' יסודות הם נגדיים זה לזה, והאין יכול להתהוות הבריאה וכל היצורים והנעשים מדברים שהם נגדיים להיות אחד, והענין כי כאשר החכמה נכנס לתוכה עושה את הכל לאין, כמו שכתוב (איוב כח יב) והחכמה מאין תמצא, פירוש והחכמה שהוא (זהו פנחס רב"ז ע"ב) נקרא יש אמיתי, עושה את כל האורות לאין, כי הם מתבטלים מחמת בהירות אור החכמה, כי (חולין ס' ע"ב) שרגא בטיהרא מאי מהני, ואחר שעושה את הכל לאין, אז יש יכולת להתהוות בריה אחת מהד' יסודות (ראה מגיד דבריו לעיקב ס' ק), וזהו והחכמה מאין תמצא, פירוש מכח שהחכמה עושה את הכל לאין, תמצא, ר"ל יוכל להמצא בריה מד' יסודות. ואף על פי שאמרנו שבהכנסת החכמה נתבטלו הד' יסודות, עם כל זה יש בכל בריה רשימו של הד' יסודות, כי הוצרכו להתבטל לפי שעה בכדי שיוכל להתהוות הבריאה, מכל מקום נשארה הרשימו, ואז נעשה מאין יש, פירוש מכח האין שנעשה מתחלה על ידי החכמה, נעשה אחר כך יש. וזה אפשר לומר תחלת המחשבה סוף המעשה, כי תחלת המחשבה שהוא החכמה נקרא יש, ואחר כך בסוף המעשה גם כן נתהווה יש, נמצא כי החכמה היא עושה הכל, וזה שכתוב כולם בחכמה עשית, כי מכח החכמה עושה את הכל לאין, תמצא, את הכל, ר"ל נמצאו כל הנבראים כנ"ל. ולבאר הענין יותר נאמר כי החכמה נקרא (זהו צו כ"ח ע"א) כ"ח מ"ה, שהוא (עץ חיים שער י' פרק ג) מ"ה החדש שלא היה בו שום שבירה, והדברים עמוקים ואי אפשר לפרשם, והנה (שם) המ"ה החדש הוא בחינת יסוד, שיש בו כח לעלות עד הדעת, ולהשפיע מן המוחין עליונים לתחתונים, כמו שכתוב בכוונת הלולב (שער הכוונות ענין סוכות דרוש ד' דף ק"ה ע"ג), והוא המחבר את הכל, כמו שכתוב (דברי הימים א כט יא) כי כל בשמים ובארץ קבד, ומתרגמינן דאחיד בשמיא ובארעא, בשמיא הוא התפארת הנקרא (זהו ויצא קנ"ז ע"ב) יעקב, שהוא המחבר ומכריע בין חסד וגבורה, לכך נקרא יעקב (זהו תרומה קע"ה ע"ב) בריח התיכון, בריח הוא אותיות חיבר, וכן נאמר (תהלים קלה ד) כי יעקב בחר לו יה, וכן (הושע יב יג) ויברח יעקב, הכל לשון חיבר, שהוא המחבר בנשיקין העליונים קדישין, וכן יוסף הוא (זהו פנחס רל"ו ע"א) מדת הצדיק נאמר בו (בראשית מא מ) ועל פיך ישק כל עמי וגו', וזהו שאמר הכתוב (בראשית לו ב) ואלה תולדת יעקב יוסף, ואמר רז"ל (בראשית רבה פרשה פ"ד ס' ד) שהיה דומה לו ומה שאירע לזה וכו', נמצא כי כ"ח מ"ה שהוא צדיק יסוד עולם הוא המחבר הכל ומהווה אותם.

מ"ה בראשית פרק ב (ח) ויטע ירדו אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר: (ט) ויצמח ירדו אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע: (י) ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים: (יא) שם האחד פישון הוא הסבב את כל ארץ החוילה אשר שם הזב: (יב) ונהר הארץ ההוא טוב שם הפדלח ואבן השדה: (יג) ושם הנָהָר השני גיחון הוא הסובב את כל ארץ כוש: (יד) ושם הנָהָר השלישי חֶדְקֵל הוא ההלף קדמת אשור ונהַר הרְבִיעִי הוא פָּרָת:

מ"ה יסוד הפשוט הוא יסוד החמישי – עיין ביאור הלקוטים הקצר על תורה ח' אות לה – הלא נודע, שרבינו ז"ל הסכים לדעת האומרים שנמצא גם יסוד המלח, והוא יסוד החמישי, ואשר לפעמים אינו נחשב ביניהם, כי הוא יסוד הכלול מכולם. ונראה מבואר, שהוא המכוון כנגד הנהר החמישי, היוצא מהעדן הכלול מכולם.

מ"ו עיין תורה רפ – פי יש גן עדן, והם שני בחינות: גן ועדן, והם בחינת חכמה עלאה וחכמה תתאה, פי עקר תענוג גן עדן הוא השגת חכמת אלקות, הינו חכמה עלאה וחכמה תתאה, שהם בחינת גן עדן פ"ל.

ארבעה ראשים כנ"ל [מז' / מח'] כי ד' יסודות הן ארבעה ראשי כל החומרים שבעולם, ברוחניות ובגשמיות. נמצא שכולם נמשכין מהצדיק [מט' / יו'] וע"כ אם הוא מעניש את אחד נוגע את הצדיק בעצמו, כנ"ל שבפשטות הכוונה שכיון שכולם יוצאים מהצדיק שהוא יסוד פשוט לכן הצדיק מרגיש צערם, אבל יותר נראה כנ"ל שהצער של ישראל נוגע לצדיק מסיבה שתתבאר לקמן, ואילו מה שהעונש לישראל נוגע את הצדיק הפירוש כיון שהעוון של ישראל נגרם ממדה רעה שיטודה באחד מד' יסודות ששרשם ביסוד הפשוט שהוא הצדיק, נמצא שכל עונש על איזה עוון הוא נוגע לצדיק שבבחי' דקה הוא הגורם כי ממנו התחיל הפגם, וע"כ גם עונש לצדיק לא טוב יאכנ"ל [יב' / יג'] בגמרא אמרו שתי סיבות בברכות ז. הטעם כי

¹⁰ עיין תורה תורה ח' אות ה' וסוף אות ו' ועיין שם ביאור הלקוטים הקצר אות לה שנהלקו בזה המחקרים (ע' מעשה טוביה יסודי עולם פ"א) ורבינו הכריע כמ"ד שיש יסוד חמישי שהוא המלה שכולל כולם ועיין תורה כג שהצדיק בחי' ברית מלה.

¹¹ עיין תורה ח אות ה' – והענין כי יש ארבעה יסודות: אש, רוח, מים, עפר; ולמעלה בשרשם הם ארבע אותיות הוי"ה (ה), ולמטה הם מערכים טוב ורע. והצדיק גמור שהבדיל והפריש הרע מן הטוב לגמרי, עד שלא נשאר לו שום רע מאחד מארבעה יסודות הנ"ל, שהם כולל המדות פדיוע, וכשהוא בבחינה זו מתר להתגרות ברשעים: והענין כי כל רשע, ההכרח שיהיה לו צנור שמקבל דרך שם הרוח שלו להשלים החסרון, והצנור הוא דרך המדה רעה מארבעה יסודות שהמשיך והגביר הוא הדרך והצנור שמקבל דרך שם הרוח חיים שלו להשלים חסרונו. וכשהצדיק רוצה להשפילו, הוא מכרח לירד להמדה רעה ההיא שהגביר עליו הרשע, להכניעה ולקלקל הצנור שהוא של הרשע, שמקבל משם החיות שלו. ועל כן מכרח שיהיה זה הצדיק צדיק גמור, שאין בו שום רע, למען לא יהיה בח' להרוח סערה, שהוא הרוח חיים של הרשע, לשלט ולהזיק, חס ושלום, להצדיק בעת שיורד להמדה רעה של הרשע לקלקלה, כי אין להרע שום תפיסה ואחיזה בהצדיק גמור, ואין לו מקום לאחוז בו. (וגם מהמדה רעה בעצמה שיורד להכניעה אין לו שום תפיסה, חס ושלום, רק מה שיורד לתוכה הוא להכניעה ולהשפילה, בבחינת (בראשית י"ג): "ויעל אברם ממצרים": א ש, ר וח, מ ים, ע פ, שהם כל הארבעה יסודות, שהם כולל כל המדות, שצריכין לבררם בברור גמור, עד שלא יהיה בו שום אחיזה משום רע שבשום מדה מארבעה יסודות הנ"ל, ואין הוא צדיק גמור כנ"ל. ואז דיקא, בשמבדיל הרע מארבעה יסודות אש, רוח, מים, עפר אזי הוא מ שפיל ר שעים ע די א רץ כנ"ל. מה שאין כן צדיק שאינו גמור, אף שאין לו שום עברה, אף על פי כן עדין לא הבדיל הרע לגמרי והרע עדין בכח, ועל כן אסור לו להתגרות ברשעים, כי יש מקום להרע לאחוז בו, ויוכל להזיק לו, חס ושלום, האריכות רוח של הרשע, שהוא גדול בשעתו בבחינת רוח סערה כנ"ל: וזהו שאמרו רבותינו, וזכרונם לברכה (ברכות ז'): והקתיב: "אל תתחר במרעים" (תהלים ל"ז) "מי שלבו נוקפו אומר כן"; פרש רש"י: "היאר מעברות שבדוד" "שבדוד" דיקא. זהו שאמרנו, כי באמת אין לו שום עברה, רק שהוא ירא עדין מעברות שבדוד וכחו לעשות, כי הרע עדין בכח, כי לא זכה עדין לבחינת לא יאנח לצדיק כל אנו, ואינו בטוח עדין שלא יאירע לו מכשול עברה, חס ושלום, ועל כן אסור לו להתגרות ברשעים כנ"ל:

¹² עיין תורה ע'

¹³ עיין תורה ע' – והצדיק הוא בחינת עפר הנ"ל, כי הצדיק הוא יסוד עולם כמו שכתוב (משלי י'): "וצדיק יסוד עולם", וכל הדברים עומדים עליו. ויש לו בח' המושך, להמשיך כל הדברים אליו. כי זה הצדיק, הוא רק יחיד בעולם, שהוא יסוד עולם, שכל הדברים נמשכים ממנו, ואפילו כל הצדיקים הם רק ענפים ממנו, כל אחד לפי בחינתו. יש שהוא בחינות ענף, ממנו, ויש שהוא בחינות ענף מן הענף. כי זה הצדיק היחיד בעולם, הוא ענו ושפל, ומשים עצמו כעפר, בבחינות (בראשית י"ח): "ואנכי עפר ואפר". ועל כן הוא יסוד עולם, הינו בחינת עפר, שכל הדברים הם עליו כנ"ל.

¹⁴ בתשכט נחמק כנ"ל:

¹⁵ עיין ברכות ז. וסנהדרין קה: ושבת קמט: ובעש"ט עה"ת פרשת נח אות קגו קנח

¹⁶ ברכות ד. ז. ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה דרבי יהושע בן לוי הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעיה דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא ניים אמר שמע מינה לאו אורח ארעא למעבד הכי ורחמי על כל מעשיו כתיב וכתוב גם ענוש לצדיק לא טוב. פרש"י – לצדיק לא טוב – לענוש את הבריות:

תוספות – ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה דריב"ל כו' לאו אורח ארעא. אף על גב דהצדוקים וכו' מורידין ולא מעלין. היינו בידי אדם אבל בידי שמים לאו אורח ארעא להענישם ולהטריחם ולהורגם בידי שמים שלא כדרך בני אדם. ואי גרסינן הכא עובד כוכבים נחא דקאמר התם העובד כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין:

סנהדרין דף קה: – ההוא מינא דהוה בשיבבותיה דרבי יהושע בן לוי דהוה קא מצער ליה יומא חד נקט תרנגולתא ואסר ליה בכרעיה ואותיב אמר כי מטא ההוא שעתא אילטייה כי מטא ההוא שעתא נמנם אמר שמע מינה לאו אורח ארעא דכתיב גם ענוש לצדיק לא טוב אפילו במיני לא איבעי ליה למימר הכי. עכ"ל. (מה שסיים אפילו במיני וכו' כתב בהגהת מלא רועים שהוא הגה מבחוץ עפ"י תוס' בברכות ז.) פרש"י – גם ענוש לצדיק לא טוב – אין נכון לצדיק שיהא מעניש ולא הוה ליה איניש נענש בשבילו:

הגהות וחידושים על ברכות דף ז. בשם היעב"ץ – ש"מ לאו אורח ארעא וכו' ורחמי על כל מעשיו. מכאן שאסור לקלל את הגוי, וכמדומה צדוקי לאו מין הוא (צ"ע בהוריות יא.), אבל מינין ואפיקורסים הרי קבעו חז"ל ברכה בפ"ע בתוך תפלת י"ח לקללן, כי מורידין אותן ולא מעלין, ובה"א (וישעיה סה, טו) והנחתם שמכם לשבועה לבחירי, לקללה, ושמא יש לחלק בין מין נכרי למין ישראל, וכן הוא לשון הר"מ בה' רוצח ופ"ד ה"י "מיני ישראל", ואע"ג דלא מפליג תלמודא (חולין יג:) בינייהו מכל מקום הא אמרינן דמין ישראל פקר טפי, פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין לח:), (אע"ג דבעולם אחר פושעי ישראל עדיפי מנביאי או"ה כדאיתא בהנוקין (גיטין נז.ו.)), ועי' מ"ש תוס' כאן, ועיין גמרא דהוריות (יא.) ומ"ש שם בס"ד:

ושם בשם מצפה איתן – לאו אורח ארעא למיעבד הכי. פי' אלא יש להתפלל עליו שיחזור בתשובה, כדלקמן (י.), ובתענית (כב):

ועיין שבת קמט: ואמר רבי יעקב בריה דבית יעקב כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא מנלן? ... אלא מהכא "גם ענוש לצדיק לא טוב" אין "לא טוב" אלא רע, (דהיינו הגורם לחבירו להענש נקרא רע) וכתוב "כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע" צדיק אתה ד' ולא יגור במגורך רע. ופרש"י – ענוש לצדיק לא טוב – צדיק המעניש לא טוב, וכיון דאינו טוב הרי הוא רע: וכתוב לא יגורך רע – אלמא אינו נכנס במחיצתו:

ועיין שבחי מוהר"ן – סוף אות כט – ...כך לפעמים אחד מבזה את הצדיק. ובאמת הוא עושה טובה גדולה להצדיק, כי מכפר לו על זה מה שהיה חויב להסתלק, ונתחלף על בושה זו. אך אף על פי כן אין זה כבוד שמים שלא לקח נקמה מזה שבזה עבד המלך החביב לו מאד.

רחמיו על כל מעשיו אפילו גוי. ובשבת קמט: הטעם כי מי שחברו נענש על ידו נקרא רע, וע"כ אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה, משמע דווקא ישראל חברו. והבעש"ט¹¹ ביאר שהשונאים של הצדיק הם רוחו של הצדיק שפגם בה והתלבשה בהם וצריך לתקנה, על ידי שיתפלל עליהם שישובו, ובאם דוחה אותן, נעשו יותר שונאים על ידי עביות וחומריות¹²:

רבנו מבאר הטעם כיון שהעונש נוגע לצדיק בעצמו, וצ"ע כיצד הצדיק מרגיש את צער בני אדם הנמשכים ממנו¹³, ועוד כיון שבדמשך מבאר טעם אחר מדוע הקב"ה והצדיק מרגיש את הצער של ישראל, כיון ששמו ית' משותף בהם והם חלק אלו.

לכן נ"ל שכאן במה שביאר שהצדיק הוא היסוד פשוט שהד' יסודות נמשכים ממנו, זו לא סיבה שמרגיש את הצער, אלא שהעונש נוגע את הצדיק, כי החיסרון שיש בד' יסודות, כבר נמצא בשרשם שביסוד הפשוט¹⁴. וזהו שמבאר כאן בסמוך שכל המדות נמשכים מד' יסודות, וכמו שביאר בתורה ד' וציין שם למשנת חסידים¹⁵, שעצלות ועצבות מיסוד העפר, ותאוות תענוגים מיסוד המים, ודבור אסור ובטל מיסוד הרוח, וגאוה

ולענש את זה שבוז את הצדיק בשביל זה גם כן לא ניחא קמה, כי גם ענוש לצדיק לא טוב. על כן הוא יתברך מסכות מתהפך, ומעמיד על הצדיק איש כזה שהוא חייב מיתה וענש מכבר. ומזמנם שניהם לפונדק אחד, (קיב) וזה מבוזה את הצדיק, והצדיק נפטר בזה מן דינו כנ"ל. וזה האיש נענש אחר כך ונתקדש שם שמים (קיג) שבשביל כבוד הצדיק נענש. ובאמת 'גברא קטילא קטל' (קיד) כי כבר הוא חייב ענשו מקדם. "ודרכי ה' ישרים" (הושע י"ד י), "ולא עולתה בו" (תהלים צ"ב טז):

¹¹ בעל שם טוב על התורה פרשת נח את קנח – שמעתי ממורי זלה"ה, כי נפש רוח נשמה של אדם נתגלגל בשבע ספירות, והנפש הם עבדיו ובהמותיו, ואם פגם בנפש דהיינו במעשה, גורם לו צער מעבדיו ובהמותיו, והרוח ממללא הוא הדיבור, ואם פגם בדיבור לשון הרע וכיוצא בזה, נעשה מדיבור זה אנשים שמצערים אותו, ומדברים עליו, ונודע כי הדיבור נקרא זיווג כמו שאמרנו חז"ל (כתובות י"ג א) ראוה מדברת וכו', אם כן אשתו היא רוח גם כן, וזה נעשה לו עור ואם לאו כנגדו, הנשמה שוכנת במוח שמוה נעשה טיפה זרעיית והם בניו, ואם פגם במחשבה שבמוח גורם שיש לו צער מבניו. ובכל הספירות יכול להעלות נפש רוח נשמה מה שאין כן בספירה שביעית שהוא מלכות אשר משם יונקים הקליפות נגה, קשה לו להעלות משם נפש רוח נשמה שלו. כלל העולה כי בני אדם השונאים אותו באו על ידי פגם דיבורו, לכך צריך להעלותו ולתקן על ידי דיבור התפילה, להתפלל עליהם שישובו ויתקנו, כמו שאמרנו בש"ס (ברכות י"א א) גבי רבי מאיר וברוריא איתתיה יתמו חטאים ולא יתמו חוטאים וכו', ואם אינו עושה כך רק שדוחה אותן נעשו חומריות ועב יותר, ושונאים אותו יותר, וזהו שדרשו חז"ל (שבת קמ"ט ב) גם ענוש לצדיק לא טוב, כי הוא רוחו של צדיק עצמו שמוה נעשו בני אדם השונאים אותו, וצריך לתקנם ולהעלותם בתפילתו, ועל ידי התפילה נמתק בשרשו ומוציא מהן רוחו, והנשאר בהם כלה מאליו וכו', וזה ענין משה רבינו ע"ה שהיה רועה צאן ואחר כך נתן להם התורה ונעשו תלמידיו וכו', ודברי פי חכם חן: (תולדות יעקב יוסף פרשת לך דף י"ז ע"א)

¹² שם אות קנח – שמעתי בשם מורי איך יתפלל על שונאו, והתועלת הוא זה, כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כ"ד ט"ז), רצה לומר בשבע ספירות נתגלגל נפש רוח נשמה שלו, דהיינו נפש הם עבדים והבהמות שלו, ורוח היא אשתו, והדיבור הוא גם כן זיווג שבפה נקרא אשתו, שאמרנו חז"ל (יבמות ס"ג א) וזה עור לא זכה כנגדו¹⁶, דהיינו כשפגם בדיבורו כמו לשון הרע וכיוצא, מזה נעשו אנשים שונאים המדברים עליו. הנשמה ממוח והם בניו, ופגם שבמוח במחשבה, גורם שיש לו צער מבניו. ובנפש גם כן, אם פגם במעשיו ובעובדא, גורם לו צער מעבדיו ובהמתו. ובכל הספירות יכול להעלות נפש רוח נשמה, מה שאין כן בספירה שביעית הוא במלכות, ומשם יונקים הקליפות נגה, קשה לו להעלות נפש רוח נשמה משם, נמצא שונאיו שבאו על ידי פגם הדיבור, צריך לתקנם להעלותם על ידי דיבורי התפילה, ובאם לאו שדוחה אותן, נעשו יותר שונאים על ידי עביות וחומריות, לכך גם ענוש לצדיק לא טוב (משלי י"ז, כ"ו) כי הוא רוחו של צדיק עצמו, לכך צריך להתפלל על שונאיו לתקנם ולהעלותם, ועל ידי התפילה נמתק בשרשו, ומוציא מהם רוחו, ומה שנשאר בהם הם כלים מאליהם, ישמע חכם ויוסיף לקח, ודברי פי חכם חן¹⁷. וזהו ענין מעלת משה רבינו עליו השלום שהעלה ותיקן דיבורו, ותחילה היו צאן שהיה רועה אותן, ואחר כך בגלגול נעשו תלמידיו, שנתן להם התורה ולמד עמהן וכו', ודברי פי חכם חן: (בן פורת יוסף בסופו דף קכ"ו ע"ד)

¹³ אע"פ שמצאנו דומה לזה בתורה קמא שזרעו של אדם מרגיש כשאביהם עושה תשובה. צ"ע האם שייך גם להפך. (בחי' שאמרנו במשנה טהרות ח' ט' הַנְּצוֹק וְהַקְּטָפָרְס וּמִשְׁקָה טוֹפָה, אֵינָן חֲבוּר לֹא לְטַמְאָה וְלֹא לְטָהָרָה)

¹⁴ יש מבארים עפ"י תורה יט אות ו) ב' פי צריך לזכור את הפנים, שיוכל כל אדם לראות את פניו בפנים שלו כמו במראה, עד אשר בלא תוכחה ובלא מוסר יתקרב חברו תקף על מעשיו, רק ממה שבייט בפנים שלו, כי על ידי שבייט בפנים שלו יראה את עצמו כמו במראה, איך פניו מושקע בחשך: עכ"ל שם. דהיינו ש"ע" שהצדיק זיכר את פניו אזי המביט בו רואה עצמו כבמראה. אבל יותר נ"ל לפי המבואר אצלינו שהמדות נמשכות מהיסודות שהם מיסוד הפשוט שרומז שהכל נמצא בדקות בצדיק עצמו, ועוד כיון שזה קרוב לדברי הבעש"ט שעל תורתו גדל רבנו. אמנם אפשר גם בתורה יט לבאר שזיכור הפנים הוא ע"י שהצדיק זיכר עצמו כל כך עד שזכה ליסוד הפשוט. והמביט בו רואה עצמו כבמראה, הכוונה את העבירות של עצמו בצדיק, (כמבואר לקמן בליקוטי אמרים מהמגיד תלמיד הבעש"ט) ואזי יודע מה צריך לתקן אצל עצמו. אבל לבאר שכשרואה את הצדיק רואה כמה הוא בעצמו פגום, צ"ע, כי הרי במראה אדם רואה את עצמו בלבד, וכיון שהוא פגום מסתמא רואה במראה אדם פגום, ואין אדם רואה נגעי עצמו, לכן מסתמא נדמה לו שהצדיק פגום, מאידך בתורה ד' מבואר שכשרואה את הצדיק, המדות רעות מתבטלות, נמצא לכאורה כשמביט בצדיק כבמראה לא רואה את החושך של עצמו. וצ"ע.

¹⁵ משנת חסידים – מסכת עשיה גופנית פרק א' משנה א' – ומשמרי האפנים נתהוו הד' יסודות הידועים כל אחד מחומר הנקרא היולי ואד נקרא תוהו, ומחומר זה נמשך הד' מרות אדומה ירוקה לבנה שחורה וכשקבלו צורה מחומר האפנים נקרא בוהו. ומטהוב שבצורתה זו נמשך ד' אבות המידות שבאדם הטובות שהם כנגדם ד' אותיות הויה והד' רעות שהם כנגד ד' קליפות הם נמשכים מהרע שבה וכל אחד יש לו שורש בעולם העליון. האש העליון שמהרע שבו נמשך מדת הגאוה והכעס וג' תולדותיה שהם הקפדנות ובקשת שררה והכבוד והשנאה לגדול ממני הוא באצילות. והאוויר שמהרע שבו נמשך מידת השיחה בטלה וד' תולדותיה שהם החנפות השקריות ולשה"ר וגלוי שבחיו לבריות הוא בבריאה. והמים שמהרע שבו נמשך מדות תאוות התענוגים וב' תולדותיה שהם חמדת מה שאינו שלו והקנאה הוא ביצירה. והעפר שמהרע שבו נמשך מידת העצבות ותולדותיה שהיא העצלות בעניני עוה"ב ומשיכה להשגת קנייני עוה"ז הוא בעשיה ומהטוב שבכל אחד מארבעתם נמשך המידה הטובה שכנגדה ברע ותולדותיה וכל הד' כאחד נקראים בשם ארץ. עכ"ל.

והתנשאות מיסוד האש. וכיון שכל העוונות הן לסיבת המדות ותאוות רעות, שיסודן ד' יסודות, ששרשן יסוד פשוט, נמצא כל עוון שנמצא בעולם, יסודו בדקות שבדקות בשרשו ביסוד הפשוט, דהיינו אצל צדיק, וזה הכוונה שכשמעניש את אחד נוגע את הצדיק בעצמו, כי מדת הדין טוענת לצדיק אתה גרמת! ועל כן הצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל^{טו}, וכשמתקן בשרש ממילא מתתקן בענפים היוצאים ממנו. ועיין לקמן שזו היתה טענת משה רבנו "אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא" דהיינו אם אינך סולח על חטא העגל, אזי תעניש אותי, כי אני גרמתי להם שהרי הם רק ענפים ממני.

וזו שאמרו הבעלי מוסר [ס] /סא ששכשבאים לצדיק ורואים אותו בבחי' הנבואה שניבא ישעיה

הנביא על לעתיד לבוא והיו עיניך רואות את מוריך (ישע' ל) /סב דהיינו שלעתיד לבוא הקב"ה לא יהיה נסתר ונעלם כמו היום אלא נגלה. ואמרו בעלי המוסר שכשאדם מסתכל על הצדיק אמיתי, בהסתכלות כזו, דהיינו באמונה שע"י שהצדיק הולך בדרכיו בשלימות, זכה להכלל בו ולהיות אין, דהיינו יסוד עולם פשוט,

צ"ע מדוע ציין רבנו למשנת חסידים ולא לשערי קדושה למהר"ו (שנדפס לח שנים קודם שנולד) ומאחר שמקור הדברים הם בהאריז"ל הרי מהר"ו הוא הנאמן ביתו ביותר כידוע. ואע"פ שאין כמעט הבדל, ועיין גם שערי קדושה למהר"ו – חלק א שער ב יסוד האש ממנו נמשכת הגאווה הנקראת גסות הרוח להיותו היסוד הקל וגבוה מכולם. ובכללה הכעס, כי מפני הגאווה מתכעס האדם כשאין עושים רצונו, ואילו היה שפל רוח ומכיר חסרונו לא היה מתכעס כלל, נמצא כי הגאווה והכעס מדה אחת הם. ותולדותיה שלש. הקפדנות בלבו כי לולא הגאווה לא היה מקפיד בלבו, כענין שבארנו בענין הכעס ובקשת השררה והכבוד להתגאות על הבריות. והשנאה לזולתו על היותו גדול ממנו, וזה ענף מהגאווה גם כן: יסוד הרוח ממנו נמשך דבור הנקרא שיחה בטלה לדברים שאין בהם צורך כלל או נפשי או גופני. ותולדותיו ארבעה. והן, לדבר חנף, ושקרים, ולשון הרע, ולגלות שבחיו לבריות להתגדל בפניהם: יסוד המים ממנו תארת התענוגים כי כן המים מצמיחים כל מיני תענוג, ותולדותיה שתיים. החמדה, לגזול ממון חברו ואשתו וכל אשר לו להתענג בהן. והקנאה, כי יקנא בחברו, אשר לו ממון רב וכיוצא להתענג בו: יסוד העפר ממנו מדת העצבות בכל פרטיו, ותולדותיה אחת, והוא העצלות לקיים התורה והמצוות מפני עצבוננו על השגת קנייני הבלי העולם הזה, או על היסורין הבאים עליו ואינו שמח בחלקו בשום דבר, גם עינו לא תשבע עושר: עוד עיין בזה ספר הברית ח"ב מאמר ב שם מיוחד פרק לכל יסוד ע"ש פרקים ב' ג' ד' ה'

צ"ע המשנ"ח נקט אויר ומהר"ו נקט רוח, ולכאורה נראה שרוח היא תנועת האויר, ובאמת גם יסוד המים אינו המים הגשמיים אלא שבמים גובר יסוד המים הרוחני. הכי נמי ברוח גובר יסוד הרוח הרוחני. ובדרך כלל יסוד הרוח הוא מקשר בין שני דברים, כמו שרוח מקשר בין הנשמה לנפש, ואיש אשר רוח בו מקשר בין כל אחד מהעם להקב"ה, וכן הדיבור מקשר בין שתי בריות. וכן בלקוטי הלכות פסח ג' ו' – יסוד הפשוט הוא בחי' רוח המקשר בין כל היסודות ע"ש עפ"י תורה ח'.

טו ונ"ל שזו גם עומק כוונת הנועם אלימלך – פרשת אמור – והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה. פירוש שעל ידו הולכים כל השפעות והרחמים שהם נקראים שמן המשחה לשון גדולה # ומלא את ידו ללבוש את הבגדים פירוש שיש כח ביד צדיק כזה להלביש את הבגדים כי בגד הוא מלשון בגידה פירוש היכולת בידו לכפר על עוון הדור עושה מהם לבושי קודשא שדרך הצדיק להוכיח עצמו תמיד בכל עת ואומר בפני בני אדם תמיד שהוא מקולקל במעשיו והוא פורט לפנייהם חטאים שעושים אותם שאר בני אדם ותולה הצדיק הזה בעצמו אותם חטאים כאלו עשאים הוא ועל ידי זה הוא מכניס בלבם יראה גדולה והם שבים מעוונותיהם וגדולה תשובה שדוונות נעשים בזכות נמצא אותם הבגידות עצמם הצדיק בחכמתו עושה מהם זכיות ולבושי הקודש כמצות עצמם ואמר הכתוב הצדיק כזה את ראשו לא יפרע פירוש לא יגלה החכמות שבראשו רק צריך להסתיר אותם מאד בשעת דיבורו עם בני אדם # ובגדיו לא יפרום רוצה לומר ומדרגה הזאת שמחזיק עצמו תמיד לשפל ונבוה וכבוגד חלילה לא יפרום רק יחזיק במדה זאת לעולם:

עוד שם פרשת ויקרא – וזהו או ראה רוצה לומר או שראה כל העולמות הגבוהים לכן יחרד לבו בו # או ידע שלפעמים מתגלגל הצדיק עבור איזה מצוה אחת שיש לו לתקן # וזהו או ידע דהיינו בבריאה ראשונה שראה הכל # ונמצא לו היה הצורך להראות לו כני"ל כשבא בגלגול # אם לא יגיד כו' שדרך הצדיק הזה אם יארע לו איזה נדנדוד חטא כל שהוא אזי הוא מוכיח עצמו ומדבר לעצמו דברים קשין כגידין # ולכן נכתב לו"א יגיד בוא"ו ואל"ף לרמוז גם כן אם ל"ו דהיינו לעצמו יגיד פירוש לשון גידין כמ"ש חו"ל ותגיד לבני ישראל דברים קשים כגידין # ונשא עונו פירוש הצדיק זה נושא עונו זה למעלה לעולמות עליונים ע"ד שאמרו חו"ל דזונות נעשים בזכות.

^ט עיין בעש"ט עה"ת פרשת ראה במקור מים חיים שם אות ג' בשם ליקוטי אמרים למגיד ממעורייטש, (ויש מבארים עפ"י תורה יט ח"א אות ב' ע"ש)

סא עיין בעל שם טוב עה"ת דברים פרשת ראה אות ו' – והראה. אמרו חו"ל (חולין ס"ג ב) ולמה נקרא שמה ראה שרואה ביותר וכו', תנא עומדת בבבל ורואה נבלה בארץ ישראל, שמעתי בשם ר"י בעש"ט ע"ה זצוק"ל פירוש הגמרא^ט עומדת בבבל ורואה נבלה בארץ ישראל, פירוש, אדם שאינו הגון נקרא בבל כי עומדים בשטותים והבלי עולם, ואדם הצדיק נקרא ארץ ישראל, וזהו פירוש הגמרא עומדת בבבל פירוש בשטותים, ורואה על אדם כשר נבלה, והיינו נבלה בארץ ישראל באדם כשר, והבן: (אור האמת דף ק"ז ע"ב)

וראה מקור מים חיים שם הערה ג' – בשם ליקוטי אמרים (למגיד רבי דב בער ממעורייטש) (דף ל"א ע"א באמצע ד"ה קרי כתיב) וזה לשונו, ראה ודאה הכל אחד הוא, ובגמרא עומדת בבבל ורואה נבלה בארץ ישראל, דצדיק נקרא אספקלריא, שכל אדם שרואה בו רואה את עצמו כמו במראה, ולכן אמרו במשה חשדוהו באשת איש בפסוק והביטו אחרי משה (עיין לעיל פרשת קרח אות ב'), דבאמת שכל צדיק יש לו כללות מכל העולם ומכל בני האדם, וכל אחד החלק שלו רואה בצדיק, ולכן חשדוהו באשת איש, שהם באמת היו נואפים ערב רב, וראו חלקם בצדיק וחשדוהו, ובאמת חלקם הוא הרע בטל במציאות אצלו נגד הטוב שבו, וזהו ראה, שרואה נבלה דבר נבל בארציות של ישראל, וזהו מפני שהוא עצמו עומד בבבל לשון בלבול, עד כאן לשונו, אבל לא נזכר שם להדיא שהוא מהבעל שם טוב, רק בספר אור האמת שם שקודם לזה הביא מאמר מברכותיו של אותו רשע (שהעקתני בפרשת בלק אות ו') בשם הבעש"ט, ואחריו הביא מאמר זה, וכתב, עוד פירש הגמרא עומדת בבבל וכו', שמבואר שהבעל שם טוב עצמו שפירש מאמר ראשון פירש מאמר זה גם כן וקל להבין:

טב ישעיה פרק ל (כ) ונתן לכם אֲדֹנָי לָחֶם צָר וּמִים לְחֶץ וְלֹא יִפְגַּע עוֹד מוֹרְךָ וְהָיָה עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרְךָ:

מצודות דוד (כ) ונתן וכו' – רצה לומר המקום יתן בלבבכם להסתפק בלחם צר ומים לחץ, כאלו דחוק לכם הלחם והמים, ולא תהיו שטופים אחר התענוגים כמו עתה. ולא יכנף עוד מוריך – הקב"ה המלמדך להועיל לא יסתיר פנים ממך ואחז במשל כאדם המכסה פניו בכנף בגדו שלא יראוהו. והיו עיניך – כשלא יסתיר פניו אם כן יהיו עיניך רואות אותו ר"ל תוכל לשאול כל צרכיך כי ימלא משאלותיך:

אזי ראוי שימצא את עצמו בתוך הצדיק דהיינו כיון שהצדיק אמת כל הנשמות כלולות בו, על כן כל אחד יכול לראות את עצמו בו, דהיינו שרואה את כל המדות הרעות של עצמו שהם אצל הצדיק/ס"ג, אבל ע"י שיסתכל בעצמו על כל המדות איך הוא אוהז בהם שיבין שבאמת כל הרע שרואה אצל הצדיק, זה הרע של עצמו שמשתקף לו, נמצא ע"י ראיית פני הצדיק ידע מה שצריך לתקן אצל עצמו, דהיינו כל מדה רעה שראה אצל הצדיק/ס"ד. כי כל המדות נמשכין מהר' יסודות הנ"ל כמובא במשנת חסידים לרבי עמנואל ריקי/ס"ה מסכת עשיה גופנית א' א' ובשערי קדושה למהר"ו א' ב' [ס"ו] שעצבות ועצלות מיסוד העפר, ותאוות תענוגים מיסוד המים, ודבורים בטלים ואסורים מיסוד הרוח, וגאוה והתנשאות מיסוד האש. וע"כ כשרואה את הצדיק שהוא בחי' יסוד הפשוט שממנו נמשכין כל הד' יסודות, ומתן המדות והתאוות, ראוי לו שיסתכל וירגיש על ידי זה איך הוא אוהז בכל המדות/ס"ז שבאין מן הד' יסודות שנמשכין מהצדיק שהוא בחי' יסוד הפשוט כנ"ל [ס"ח] והיינו דאמר לעיל שהצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל, כי הצדיק הוא יסוד פשוט, ממנו יוצאות הד' יסודות ארמ"ע שמהן יוצאות המדות שלנו, לכן כשאנו מסתכלים בצדיק משתקף לנו כמו במראה הרע שבמדות שלנו, כי כל חסרון אצלנו נמצא אצלו בדקי דקות, וכשעושה תשובה, מאיר תיקון לכל המשתלשל ממנו, וע"ז קל יותר למקורבים אליו לשוב, כמבואר בלקוטי עצות/ס"ט :

וזה והיו עיניך רואות את מוריק ר"ת אש עמים רוח עפר שהם הד' יסודות שמהם נמשכין כל המדות שכולם נמשכין מהצדיק האמת שהוא בחי' יסוד פשוט שממנו נמשכים הד' יסודות כנ"ל. על כן בראיית הצדיק הזה, שהוא נהר היוצא מעדן, מתקיים בתלמיד המסתכל בו ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים ד' יסודות ארמ"ע, וע"כ כשרואין את הצדיק שזה בחי' והיו עיניך רואות את מוריק, עי"ז רואין בעצמו איך הוא אוהז בכל המדות שבאין מד' יסודות ארמ"ע שנמשכין מהצדיק כנ"ל, וכנ"ל שרואה את עצמו בצדיק, דהיינו את מדותיו, וע"י שכל מדה הפגומה אצלו, נדמית לו פגומה אצל הצדיק, יודע מה לתקן בעצמו :

אחרי שביאר כיצד נוגע העונש לצדיק כיון שהוא יסוד פשוט, עתה חוזר לביאור הנ"ל שבכל צרתם לו צר, דלעיל ביאר כי הם חלק אלוך ממעל, ועתה יבאר כיון ששמו משותף בשמו. ומבאר שכיון שהעוון ממעט את החיות, והחיות מהנפש, והשם הוא הנפש, נמצא שהעונש ממעט את השם, וכיון ששמו משותף בשמו, נמצא ע"י שמעניש את ישראל מתמעט שמו. נמצא העונש לישראל נוגע בו בשמו ית', לכן הצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל, למען שמו ית' שלא יתמעט. עומק הביאור ששמו ית' משותף בשמו עיין לעיל בהקדמה. עוד מבאר כאן ששבת הוא שמו ית'. והביאר נ"ל כי שבת היא בחי' צורה ביחס לששת ימי החול שהן בחי' חומר, דהיינו שדייקא השביתה ממלאכה היא הצורה אל המלאכה והעשיה, כך גם הקב"ה בחי' אין ומעל הזמן

^{סו} הבעש"ט מבאר שהרשע רואה בצדיק את הרע של עצמו, ונ"ל שגם מקורב לצדיק רואה רק ההבדל שע"י אמונה בצדיק ע"י שמסתכל בו בעין טובה אזי מבין שזה הרע של עצמו ועושה תשובה.

^{ס"ד} צ"ע בזה כי בדרך כלל כשמסתכל על הצדיק שמקורב אליו ומבוטל אליו מסתכל בעין טובה ולא רואה רע, וגם מי כשמסתכל מתבטלות המדות רעות כמבואר בתורה ד'. אעפ"כ אולי הכוונה כשפונה ממנו ומתגבר כח הדוחה על המושך וצ"ע.

^{ס"ה} תלמידו של רבי ישראל סרוג, תלמיד האריז"ל, שקיבל גם הקדמות שלא קיבל מהר"ו, שעל כן יש שלא לומדים את ספרי תלמידיו, (כגון משנת חסידים ועמק המלך) אבל הבעש"ט ורבנו מבואר שכן למדו וקבלו דבריו. כמבואר בתורה ד' הנ"ל שציין למשנת חסידים אע"פ שזה מבואר גם בשערי קדושה למהר"ו, וכן בתורה ל"א מביא סוד הר"ל א שיערים המבואר בעמק המלך.

^{ס"ז} * משנת חסידים עיין לקוטי קטא תורה ד' את ח'

^{ס"ז} עיין לעיל שיש מבארים על פי תורה יט אות ב' שע"י שהצדיק זיכר פניו אזי המביט בו רואה עצמו כמו במראה איך פניו של עצמו משוקע בחושך. ועיין מקור מים חיים בשם לקוטי אמרים שלפי הבעש"ט הכוונה כיון שהצדיק כלול מכל הנשמות אזי כל אחד רואה את הרע של עצמו בצדיק כמו במראה. וכך נ"ל ביאור רבנו שע"י שהצדיק זיכר עצמו עד למדרגת יסוד פשוט אזי הוא כמראה לטושה שכל אחד רואה בצדיק את מדותיו הרעות, כי המדות נמשכות מהיסודות, והיסודות שרשן ביסוד הפשוט. וראה גם מאור ושמש פרשת וארא (ד"ה ופרש"י לבקר את החולה) שהצדיק ע"י שזיכר עצמו שורה עליו שם הויה שגורם לכל הרואה אותו להתעורר בתשובה, ואם הוא חולה מתרפא.

^{ס"ח} והיינו דאמר לעיל שהצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל, כי הצדיק הוא יסוד פשוט, ששם הד' יסודות שהם שש מוחות, על כן כשאנו מסתכלים בצדיק נראים בו את המדות הרעות שלנו, וע"כ צריך לזכור להחזיק בעין טובה ולהבין שהרע שאנו רואים הוא השתקפות של הרע שלי. ואני צריך לתקן את עצמי, בהתקשרות לצדיק שעושה תשובה כשכילי, ומייל עלי את התשובה, כמבואר בלק"ע ערך צדיק אות קה הצדיק האמת הוא עושה תשובה בעד ישראל. לכן כל המקורבים אליו ביותר תשובתם בנקל יותר. גם עיין בקיצור הישן שע"כ ע"י הסתכלות בצדיק ראוי לכ"א לשוב בתשובה ע"ש.

^{ס"ט} לקוטי עצות – ערך צדיק – קה. הצדיק האמת הוא עושה תשובה בעד ישראל, לכן כל המקורבים אליו ביותר תשובתם בנקל יותר, כי הצדיק עושה תשובה בעדם.

והמקום צורה לעולם הגשמי ולישראל שהם בחי' חומר, כמו שקבעו בפייט 'כי הנה כחומר ביד היוצר כן אנחנו בידך'. וישראל צורה לגויים. ושמו שבת מורה על הזיותו צורה לעולם הזה, כמו ששבת צורה לששת ימי החול.

וזה שקורין העולם את מחרת יוה"כ, שם ה' [ע"א/ע"ב]. כי אחר יוה"כ אז נתגלה בחי' שם ה',

כפי שיתבאר בסוף התורה. כי ביום כפור כשירד משה רבנו עם הלוחות השניות, נתרצה הקב"ה לסלוח על חטא העגל, לכן נתקן ליום סליחה וכפרה לישראל לדורות, וכשמתכפרים העוונות מתגדל שם ה', המשותף בשמנו.

וזה שנצטוו תיכף למחרת יוה"כ – יום הכפור על שבת [ע"א/ע"ב]. כי למחרת יוה"כ נתרצה השי"ת – השם יתברך לישראל על חטא העגל/ע"ה והזהירם על מלאכת המשכן נמצא דייקא ע"י שיצא טומאת העגל הטמונה בהם לחוץ, ועשו עליה תשובה, וכו' בבחי' ירידה צורך עליה, שניתן כח למשה רבנו להוריד את השכינה/ע"ו לשכון במשכן. ואזי הקהילם משה והזהירם על שבת כדי שלא יטעו לומר שמלאכת המשכן דוחה שבת {כמובא בפירש"י פ' ויקהל [ע"ו/ע"ח]} שכיון שעבודת בית המקדש כגון הקרבת הקרבנות דוחה שבת, יכולים לטעות שגם מכשירי מצווה כגון בניית המשכן דוחה שבת, לכן הזהירם שאינו כן.

נמצא שתיכף למחרת יוה"כ שהוא יום מחילת עוונות ועי"ז גדל שם ה' המשותף בשמינו, על כן הוזהרו ישראל על שבת. אע"פ שכבר הוזהרו על השבת במרה/ע"ו ובמתן תורה, הוזהרו שוב כשציווה לבנות משכן שאינו דוחה שבת. וכפי שיבאר בהמשך כיון שע"י מחילת העוון ביום כפור גדל שמו ית', ושבת הוא שמו ית', דהיינו שהאור של שבת קדש האיר בחוץ. וצ"ע לכאורה בניין המשכן הוא שהתחדש ע"י מחילת העוון, ואילו על השבת כבר הוזהרו קודם, אלא שלא הוזהרו עליה בקשר למשכן. ואולי הכוונה שע"י מחילת העוון היה כח למשה רבנו להוריד את השכינה לארץ, ועל כן ציווה לבנות משכן, וישראל כל כך התלהבו להכין דירה ומשכן להקב"ה בארץ בלב המחנה, עד שאם לא שגם נתגלה שם ה' ושמו שבת (שבת דייקא לשון שביתה מהשתדלות גשמית), א"א היה לכבות את ההתלהבות הזו ולהפסיקם מעבודה בשבת, שהרי היה להם מורה היתר כנ"ל שהרי הקרבת קרבנות דוחה שבת, ולרבי אליעזר גם מכשירי מצווה דוחים שבת כמבואר בשבת פי"ט שמתיר לכרות עצים כדי להכין סכין למילה, והזהירם שהכנה משבת לשבת גם רבי אליעזר אוסר. כך נ"ל וצ"ע.

¹⁵ ע"י בעש"ט עה"ת ר"ה ויה"כ אות נא

^{עב} בעל שם טוב על התורה – לראש השנה ויום כפור – אות נא. שמעתי מבני הוותיק כ"מ יעקב נ"י ששמע ממוהר"ר נחמן נ"י אב"ד דק"ק קאלימייע יצ"ו בשם מוהר"ר ישראל בעל שם טוב עליו השלום, טעם שקורין יום שאחר יום הכיפורים "שם השם יתברך" שהוא מצד שפוסקין או לומר המלך הקדוש, ואומרים מאז והלאה האל הקדוש: (אשל אברהם מבעל דע"ק א"ח ס"ו תרכ"ד)

¹⁶ פרש"י שמות לה א' ומשכיל לדוד שם

^{עד} שמות פרק לה (א) ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר צוה ידוד לעשות אתם: (ב) ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לידוד כל העשה בו מלאכה יומת:

רש"י (א) ויקהל משה – למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר והוא לשון הפעיל שאינו אוסף אנשים בידיים אלא הן נאספים ע"פ דבורו ותרגומו ואכנש:

^{משכיל לדוד} (א) ויקהל פירש"י ז"ל למחרת יום הכפורים וכו'. פ' דקשיא לן דהא בסוף הפ' דלעיל כתיב ויהי ברדת משה וכו' ואחרי כן נגשו כל בני ישראל ויצום וכו' אם כן מאחר דכלהו התם הווי יתבי, מהו ההקהל הזה, דהדר וכתב ויקהל משה? אלא מוכרח לומר דפרשה זו של מלאכת המשכן, לא אמרה להם בו ביום שירד מן ההר, דהיינו ביום הכפורים, אלא אחר כך, ולכך הוצרך לחזור ולהקהילם, ומדלא הזכיר הכתוב אימת הוה, מוכרח לומר דמיד ביום שלאחריו, שהרי לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש.

^{ע"ז} צ"ע לכאורה כבר ביום כפור נתרצה שהרי קבלו את הלוחות השניות, וכנראה ממה שעשוהו יום תענית ובקשת מחילה, למד רבנו שרק עי"ז נתרצה לגמרי, עד שנהפך הירידה של חטא העגל לעליה של בניין משכן, להיות משכן לשכינה בלב מחנה ישראל, וכמבואר בב"ר (יט ז) שבהקמת המשכן א ניסן ב"א תמ"ט משה הוריד את השכינה לארץ, כמבואר שם שאברהם התחיל בזה והורידה מרקייע שביעי לשישי ואחריו יצחק יעקב לוי קהת עמרם ומשה, דהיינו שבע דורות (מעקדת יצחק ב"א פה עד ב"א תמט) סה"כ 364 שנים.

^{ע"ז} כמבואר בבראשית רבה יט ז' שמחטא אדם הראשון וקין ואנוש ודור המבול במשך אלפים שנות התווה וגם בימי אברהם, בדור הפלגה וסדום והמצרים, התרחקה ועלתה השכינה עד הרקיע השביעי, ואברהם אבינו כשעמד בנסיון העקדה הוריד אותה לרקיע השישי ואחריו יצחק יעקב לוי קהת ועמרם כל אחד הוריד אותה רקיע אחד עד לרקיע הראשון, ומשה רבנו הוריד את השכינה מרקיע ראשון לארץ.

¹⁷ שמות לה ב' עפ"י המשכילתא

^{ע"ז} רש"י (שמות לה ב') ששת ימים – הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת:

^{משכיל לדוד} (ב) ששת ימים הקדים וכו'. עיין מ"ש לעיל בסמוך וא"ת ומהיכא תיתי דמלאכת המשכן תדחה את השבת עד שהוצרך ללמד דלא דחיא והלא משכן אין בו אלא עשה ושבת עשה ולא תעשה וכלל הוא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה וי"ל דמכל מקום אי לאו דאתא קרא הוה אמינא כיון דמלאכת המשכן הוא לצורך עבודה ועבודה גופיה דחייא שבת הוה ילפינן דהוא הדין למלאכת המשכן גופיה שהוא לצורכה ואפשר דבכל וחומר נמי הוה אתי מעבודה ואחר כך מצאתי כתוב ומבואר כן במכילתא והדין נותן מה אם עבודה שאינה באה אלא מכח המכשירין דוחה את השבת מכשירי עבודה שאין עבודה באה אלא מכח אינו דין וכו' ת"ל וכו':

^{ע"ז} שמות פרק טו (כה) ויצעק אל ידוד ויורהו ידוד עץ וישלף אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט וישם נסה: ופרש"י – שם שם לו – במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת ופרה אדומה ודינין (סנהדרין נו):

כי השבת היא שמו של הקב"ה כמו שאמרו בזוהר ו**שבת שמא דקוב"ה** כמבואר בזוהר **פ(זוהר יתרו ד' פח ע"ב)** ומבואר שם הטעם כי כל האורות מאירים ביום הזה, דהיינו שמתגלה שמו ית' באור גדול, **כי אז אחר"כ יוה"כ נתגלה בחי' שם ה' ע"י שנמחלו העוונות חזר החיות, כי העונש** **מחליש את החיות,** שהיא השם, וכשמתבטל הגזר דין, חוזר ומתגדל השם והחיות ומאיר שם השם, וכנ"ל שע"י היה כח למשה לכבות קצת את ההתלהבות שהיה להם לבנות את המשכן אפילו בשבת עכ"פ לשיטת ר"א שמכשירי מצוה דוחין שבת.

עתה חוזר רבנו להשלים ביאור הטעם שהצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל, כי אם יענישם, זה נוגע את עצמו. ומבאר כיצד העונש פוגם בשם ה' ית', וכיון ששמו ית' משותף בשמינו כל שכן בשם הצדיק, נמצא שהעונש נוגע את הצדיק בעצמו. והביאור כי העונש עוקר את האדם מחיותו, והשם הוא החיות, נמצא שהעונש מחסר מהחיות, וכיון ששמו ית' משותף בשמינו, נמצא נחסר משמו ית', בחי' שכביכול נחסר מחיותו, נמצא כשהקב"ה מעניש אחד מישראל זה נוגע בשמו וחיותו.

כי כשמענישין את א' עוקרין אותו משורש חיותו, וחסרון חיות הוא בחי' מיתה, **כי אפילו שאר עונשים נקראים בחי' מיתה** כגון דן ואבירם שנענשו בעניות **כ"ש** – כמו שכתוב (שמות ד' יט) **וה' ית' ופרש"י דתן ואבירם ואמרו רז"ל** – רבותינו זכרונם לברכה בגמרא **(ע"א ה ע"א)** ושלא מתו ממש אלא **שנעשו עניים**. שם בגמ' ארבעה חשובים כמת, עני ומצרע וסומא ומי שאין לו ילדים, ומהם מביא רבנו ראייה על שאר ענשים שאם ד' אלה חשובים כמת, הרי שגם כל עונש על כל פנים מחסר מהחיות של הנענש. **צ"ע כי לכאורה העוון בעצמו כבר נגרם ע"י הסתרת השם, ואילו העונש הוא להפך לתקן זאת כי כשרואים שמעניש את החוטאים מתקדש ומתגדל שמו. ונראה לבאר כי החיות היא השמחה (ראה תורה כד ע"י שמחת מצווה מעלה את החיות והקדושה מהקליפות. ולהפך העצבות היא בחי' מיתה כמבואר בתורה כג) ועל כן עיקר חסרון החיות הוא ע"י העונש שהוא הגורם לעצבות כגון ארבעה הנ"ל. אמנם באמת כיון שחטא האדם כבר ניתק עצמו מחיות דקדושה אבל עדיין יש לו חיות דסט"א. ואילו העונש מפיל לעצבות ובחי' מיתה לגמרי. ואמנם יש בחי' שע"י העונש לחוטאים מתגדל שמו ית', אבל אינו שלם כי מעורב בו עצבות שהרי לא יחפץ במות המת כי אם בשובו.**

⁹ בתקפא החיים הזה נמצא בין הטורים ובמקומו ציון כבבית *

^{9א} **זוהר יתרו דף פח: – ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא** ולפי שהארות כל האצילות הנקראות אמונה נמצאות בשבת, לכן יתבין ליה לבר נש **נשמתא אחרא** נותנים לאדם נשמה אחרת כליל שבת מלך המלכות חוץ מהנשמה שיש לו ביומות החול, ועוד יותר נותנים לו **נשמתא עלאה** נשמה עליונה ביום השבת מלך ז"א, ועוד יותר מוספים לו לאדם מלך הבנה **נשמתא דכל שלימו בה** נשמה יתירה שכל שלימות המדרגות שעליה נכללות בה, הכל כפי צרכי האדם להענין בשבת **בדוגמא דעלמא דאתי** כעזונו בעולם הבא, מה שאין כן ימים טובים אין זומה כלל לשבת, כי הנשמה הנחוספת ביום טוב היא רק מענף פרטי שנעולס האצילות, בפסח מלך החסד לכו, בשבעות מלך התורה לכו, בסוכות מלך הגבורה לכו, בראש חודש מלך המלכות לכו, אבל בשבת שפרטופי האצילות מאירים עליו זוכה האדם לקבל תוספת נפש רוח נשמה מכולם. כמ"ס האר"ל בשה"כ, כי כליל השבת יכוין לקבל סוד תוספת קדושות נר"ן מהנוקבא שנכללותם הם נקראות נפש, והיינו כשאושר צאי כלה יכוין לקבל תוספת נפש, וכשאושר העליון לכוין לקבל תוספת נפש, והמנוכך יכוין לקבל תוספת רוח, וכשאושר ופירוס עליו יכוין לקבל תוספת נשמה. וביום השבת יכוין לקבל תוספת נר"ן מ"א שנכללותם הם נקראות רוח, והיינו כשאושר נשמה כל חי יכוין לקבל תוספת נפש, וכשאושר גאולה לתפלה יכוין לקבל תוספת רוח, ובכתיב דמוסף כשאושר "איה" מקום כבודו יכוין לקבל תוספת נשמה, ומדברי האר"ה נראה שאח"כ זוכה אדם גם לנר"ן מלך אומא שנכללותם הם נקראות נשמה, ובהם כלולים גם כן תוספת חיה ויחידה מאבא וא"א.

ובג"כ ק"ה אקרי שבת ולכן נקרא יום זה שבת, ומפרש מהו **שבת** ואמר **שבת** הוא שבת הו"א שבת הו"א שמו של הקב"ה, **שמתא דאיהו שלים** מכל סטרוי עס שהוא שלם מכל הבחינות שנספירות האצילות, כי שבת היא אלוהות ש' בת, הגה בת היא המלכות, והראשונים שעל ג' קווי ש' הם ג' יודי"ן סוד כתר חכמה בינה, וג' קווי ש' הם ג' ווי"ן סוד ג' קווי חג"ת ד"א, הכי כי מלת שבת כלול בה כל פרטופי האצילות המאירים עליו תוספת נר"ן ביום השבת, ולפי שביום זה מאירות כל ספירות אלו, לכן הוא נקרא בשם זה. (ועיי' בעשרת לבי כחו, ובס' בני יששכר בתחילת דרושו השנה, שפיטרו דברי האר"ה "שבת שמו דקב"ה" כנמה אופינס).

^{9ב} מתדצו - אחרי

^{9ב} **העונש מחסר מהחיות** – וצ"ע הרי יום כפור רק מבטל גזר דין שלא יצא לפועל ולא הספיק לחסר חיות ומדוע אחר יום כפור נחשב שנתגדל שמו ית'?

^{9ג} * שבות ד' יט

^{9ג} **שמות פרק ד (יט) ויאמר ית' דין אל משה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמִּבְקָשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ:**

רש"י (יט) כי מתו כל האנשים – מי הם דתן ואבירם חיים היו אלא שירדו מנכסיהם והעניי חשוב כמת (נדריים סד):

שפתי חכמים (ג) ואע"ג דאמרינן התם דארבעה חשובין כמת עני וסומא ומצורע ומי שאין לו בנים, הכא ודאי בעניות קאמר דאין לומר שנסמאו דהא כתיב במחלקותו של קרח העיניי האנשים ההם נתקר (במדבר טו, יד), וליכא למימר נמי שהיו מצורעים דהא כתיב בקרב כל ישראל (דברים יא, ו), וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה דהא אמרינן (במדבר ז, ד) שחזרו למומן במעשה העגל, וליכא למימר משום שלא היו להם בנים אמר כי מתו דא"כ היכי אמר לו מפני זה שוב מצרימה וכי מפני שלא היו להם בנים לא היו דבריהם נשמעים למלכות להלשינו אל פרעה אלא ודאי מפני שירדו מנכסיהם לא היו דבריהם נשמעים. (כך פירש רבינו ניסים במסכת נדרים ז ע"ב):

^{9ג} **עבודה זרה דף ה.** דתניא רבי יוסי אומר לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן שנאמר ותהילים פב – (ו) אני אמרתי אלהים אתם ובני עלין כלכם חבלתם מעשיכם אכן באדם תמותון ורבי יוסי נמי הכתיב למען ייטב להם ולבניהם עד עולם טובה הוא דהויא הא מיתה איכא (רבי יוסי) אמר לך כיון דליכא מיתה אין לך טובה גדולה מזו ות"ק נמי הכתיב אכן באדם תמותון מאי מיתה עניות דאמר מר ארבעה חשובים כמתים אלו הן עני סומא ומצורע ומי שאין לו בנים עני דכתיב (שמות ד – יט) כי מתו כל האנשים ומאן נינהו דתן ואבירם ומי מתו מיהוי הוו אלא שירדו מנכסיהם סומא דכתיב (איכה ג – ו) במחשכים הושיבני כמתי עולם מצורע דכתיב (במדבר יב – יב) אל נא תהי כמת ומי שאין לו בנים דכתיב (בראשית ל – א) הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי.

והשם הוא החיות כמבואר בספרים שהשם הוא הנשמה/י^{טו} והנפש/י^{טז} שממנה חיות, **בבחי'** הכתוב "ויצר ה אלקים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם **נפש חיה הוא שמו**" (בראשית ב')^{טז} דהיינו שאדם הראשון קרא לכל בריה שם שהוא המהות והחיות שלו, דהיינו צירוף האותיות שמהם נמשך לו החיות לעשות את תפקידו בעולם/י^{טז}. וכיון שהשם הוא הנפש חיה שממנה החיות, נמצא כשנחסר החיות נחסר מהשם. כי לשון הקודש אינה לשון הסכמית ככל הלשונית, אלא אותיות השם של כל דבר בבריאה הוא החיות של אותו דבר, לכן לא רק השם מלמד על החיות (כדאיתא בגמ'//י^{טז} רבי מאיר דייק בשמא) אלא גם להפך החיות מלמד על השם, שכשנחסר החיות נחסר השם.

ושמו יתברך משותף בשמינו/י^{טז} כביכול בירושלמי תענית פ"ב/י^{טז} המשיל העניין למפתח שהם ישראל, כי הם שפותחים את ההעלמה שיש בעוה"ז על מלכות ה', אבל מחשש שיפְלְעו באומות, לכן קשר למפתח

^{טז} עיין בעש"ט עה"ת בראשית אות קלב שהשם הוא הנשמה.

ועיין הציוני על התורה – פרשת וישב – כדאיתא **בבהיר** אומר שם כל מה שברא הקב"ה בעולמו שם שמו מעניינו שנאמר וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו. ר"ל כי שמו של אדם הוא גופו הה"ד ושם רשעים ירקב אטו שהשם ירקב אלא גופו. ומצאתי בספר החיים כי שמו של אדם הוא נשמתו שנאמר מתי ימות ואבד שמו וכאלה רבות.

^{טז} **ועיין ליקוה"ל** דברים הבאים בסעודה ד' ו' הנ"ל שמאריך שם לבאר ענין השם שהוא בחי' ה"נפש חיה הוא שמו" והשם מקבל חיות משמו ית' ועי"ז יש לו כח להחיות את האדם ולקשר נפשו לגופו כי השם הוא עיקר החיבור בין העליונים לתחתונים, ובשם נגבל כל חיות וענינו ומהותו וזה בחינת מעלת זכרון שמות הצדיקים, כְּשֶׁאֲנִי מִזְכִּירִין שֵׁם הַתְּנַאי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי. בְּזֶה הַשֵּׁם כְּלוּל כָּל מַעֲשֵׂי זֶה הַתְּנַאי שֶׁהָיָה שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים בְּמַעֲרָה וְחֵבֶר סִפֵּר הַזֶּה. וְכָל הַמַּעֲשִׂיִת הַנִּזְכָּרִים מִמֶּנּוּ. כָּלֵם כְּלוּלִים בְּזֶה הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי. וְכֵן בְּשֵׁאֲרֵי שְׁמוֹת הַצְּדִיקִים.

ועיין שער הגלגולים – הקדמה כג – וז"ל – וכמו שנשמות הקדושות כל אחת ואחת יש לה שם ידוע, כפי בחי' אבר שממנו חוצבה, וכמו שארז"ל על פסוק אשר שם שמות בארץ, אל תקרי שמות, אלא שמות. כך כל צוץ ונצוץ שבקליפה, יש לה שם ידוע בפני עצמו. ונמצא כי היצה"ר שבאיש הזה, אינו כעין היצה"ר של האיש האחר. ונמצא כי כאשר נולד האדם, וקוראים לו אביו ואמו שם אחד העולה בדעתם, אינו באקראי ובהודמן, כי אם הקב"ה משים בפיו השם ההוא המוכרח אל הנשמה ההיא, כמ"ש אשר שם שמות בארץ, כפי מקום האבר שבאדם העליון, אשר ממנו חוצב, והשם הזה נרשם למעלה בכסא הכבוד כנודע, ולכן ארז"ל שמה גרים.

עוד עיין פירוש לספר היצירה המיוחס לרבינו סעדיה גאון סוף פ"ה ש"ע חישוב שם האדם ושם אמו אפשר לדעת באיזה ככב ומזל נולד. ^{טז} **בראשית פרק ב** (יט) ויצר יהוה אלהים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו:

^{טז} **עיין שיחות מוהר"ן** – אות צה – דע שהשם שנותנין לו לאדם הוא לפי הפעולה שיש לו לאדם לעשות בעולם (רד). ויש אחד שעושה הפעולה שלו בחצי שנים שיש לו וצריך לקרא לו שם אחר דהיינו שם חדש. כי השם שנותנין לאדם הוא לאחר מותו לבושין שלו כי השם הוא בחינת לבושין, כמו שכתוב (ישעיה מב ח): "אני ה' הוא שמי וכבודי" וכו' 'כבודי' זה בחינת לבושין כי רבי יוחנן קרא למאנה מכבודות' (שבת קג:); כי הקדוש ברוך הוא נקרא הוי"ה (רד). כי בשם הוי"ה נתהוה כל העולמות, אבל למעלה מכל העולמות אין לו שם כי למעלה מכל העולמות אי אפשר להשיג אותו וזהו (תהלים קלח ב): "כי הגדלת על כל שמך אמרתך". אמרתך זו הפעולה כי במאמר נברא העולם (אבות ה א) דהיינו הפעולה. הינו לפי הפעולות של הקדוש ברוך הוא למעלה מכל העולמות הוא גדול מכל השמות שיש לו יתברך. כי למעלה מכל העולמות אין לו שם כלל וזהו: "כי הגדלת על כל שמך אמרתך"; וזהו שכתוב לעתיד לבוא (ישעיה סב ב): "וראו כל העמים צדקך וכו' וקורא לך שם חדש". כי האומות יהיו רואים הפעולה שיהיה לישראל ויקראו להם שם חדש. כמו כן יש אחד שעושה הפעולה שלו לפי השם שיש לו בחצי שניו ועושה אחר כך פעולות חדשות וצריך לקרא לו שם חדש. ויש בזה סודות גדולים ונוראים מאד מאד. וזהו שקורין לחולה שם אחר (רה), כי השם שיש לו מקדם כבר עשה הפעולה שלו כפי אותו השם שהיה לו והיה ראוי לו למות, לפיכך קוראין לו שם אחר שיהיה לו פעולה אחרת ויוכל לחיות עוד כמה שנים על ידי שקוראין לו שם אחר כדי לעשות הפעולה כפי אותו השם: ועל כן משה רבנו, עליו השלום, היה לו כמה שמות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין יט:); כי בכל פעם עשה הפעולה שלו כבר לפי השם והיה צריך בכל פעם שם אחר לעשות פעולות אחרות כנזכר לעיל:

^{טז} **יומא דף פג:** רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי באורחא רבי מאיר הוה דייק בשמא רבי יהודה ורבי יוסי לא הוו דייקי בשמא כי מטו לההוא דוכתא בעו אושפיזא יהבו להו אמרו לו מה שמך אמר להו כידור אמר שמע מינה אדם רשע הוא שנאמר כי דור תהפכת המה רבי יהודה ורבי יוסי אשלימו ליה כיסייהו רבי מאיר לא אשלים ליה כיסיה אזל אותביה בי קיבריה דאבוה אתחזי ליה בחלמיה תא שקיל כיסא דמנח ארישא דההוא גברא למחר אמר להו הכי אתחזי לי בחלמאי אמרי ליה חלמא דבי שמשי לית בהו ממשא אזל רבי מאיר ונטריה כולי יומא ואייתיה למחר אמרו לו הב לן כיסן אמר להו לא היו דברים מעולם אמר להו רבי מאיר אמאי לא דייקיתו בשמא אמרו ליה אמאי לא אמרת לן מר אמר להו אימר דאמרי אנא חששא אחוזקי מי אמרי משכוהו ועיילוהו לחנותא חזו טלפחי אשפמיה אזלו ויהבו סימנא לדביתהו ושקלוהו לכיסייהו ואייתו אזל איהו וקטליה לאיתתיה היינו (דתנן) ודתניא מים ראשונים האכילו בשר חזיר מים אחרונים הרגו את הנפש ולבסוף הוו דייקי בשמא כי מטו לההוא ביתא דשמיה בלה לא עיילו לגביה אמרי שמע מינה רשע הוא דכתיב ואמר לבלה נאפים.

^{טז} **עיין תורה סו תנינא** – כי כְּשֶׁזֶה הַצְּדִיק נִתְגַּלָּה וְנִתְפָּרַס בְּעוֹלָם, זֶה בְּחִיַּת 'שם', דְּהֵינּוּ שְׁנִתְפָּרַס יֵשׁ לוֹ שֵׁם בְּעוֹלָם, וּבְתוֹךְ זֶה הַשֵּׁם שֶׁל הַצְּדִיק הָאֵמֶת מְלַבֵּשׁ וּמְשַׁתֵּף שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, כִּי 'שְׁמוֹ מְשַׁתֵּף בְּשִׁמְנוֹ' (ד). נִמְצָא בְּשִׁנְתְּגַדְלָה שֵׁם הַצְּדִיק, נִתְגַּדְלָה שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכָל מַה שְׁנִתְגַּדְלָה יוֹתֵר שֵׁם הַצְּדִיק, נִתְגַּדְלָה יוֹתֵר שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּכִיכּוֹל, כִּי שְׁמוֹ מְשַׁתֵּף בְּשִׁמְנוֹ כְּנִי. ל. וְשֵׁם ה' הוּא בְּחִיַּת (זְכָרִיָּה י"ד): 'ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד' כִּי שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ הוּא אֶחָד וְשׁוֹט, אֶךְ לְמִטָּה מְשַׁתְּלֵשׁ מְשֻׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בְּחִיַּת הָאֲרֻבָּעָה יְסוּדוֹת, כִּי שְׁמוֹ אֶחָד יִתְבָּרַךְ הוּא בְּחִיַּת אֲרֻבַּע אוֹתוֹת הַשֵּׁם. וְעַל כֵּן לְמִטָּה נִשְׁתַּלְּשַׁל מְשֻׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בְּחִיַּת הָאֲרֻבָּעָה יְסוּדוֹת. וּמִתְחַלְּה מְשַׁתְּלֵשׁ מֵאֲרֻבַּע אוֹתוֹת הַשֵּׁם בְּחִיַּת תְּלַת גּוֹנִין דְּעֵינָא וּבֵת עֵין, וְאַחַר כֵּךְ מְשַׁתְּלֵשׁ לְאֲרֻבָּעָה יְסוּדוֹת. וּמִקְדָּם מְשַׁתְּלֵשׁ לְבְּחִיַּת: 'צְדִיק יְסוּד עוֹלָם', שְׁמִמְנוֹ נִמְשָׁכִין כָּל הָאֲרֻבָּעָה

שלשלת, כמו מחזיק מפתחות, שעל ידו לא יאבד המפתח, ומוכרח שהשלשלת תהיה דבר הקיים לעד, שאותו א"א לאבד, וע"י שהמפתח קשור אליו, גם הוא לא יאבד, והשלשלת היא שמו ית'. **ירושלמי תענית פ"ב [צד] ובפירש"י יהושע ז' צה' ירמ' יד [צ"ו] ו' ובילקוט יהושע ז' צ"ח}. ועל כן כשיש לישראל איזה עונש ח"ו אזי העונש נוגע את עצמו ית' צ"ט כביכול כי נחסר משמו ית' המשותף בשמינו ונחסר אור כבודו/ק' (כי ישראל הם כבודו ע"י שהמגלים מלכותו בעולם). **כי עיקר העונש נוגע בהחיות שהוא השם ושמו משותף בשמינו כנ"ל.** וזהו שאנו מבקשים בשומע תפילה – אָנָּא יְדוּד עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְתַכְפֵּר לִי עַל חַטָּאֵי וְעוֹנֵי וּפְשָׁעֵי שְׁחָטָאתִי וְשַׁעֲוִיתִי וְשִׁפְשָׁעֵתִי לְפָנֶיךָ מִנְעוּרֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְתִמְלֹא כָּל הַשְּׂמוֹת שְׁפָגְמָתִי בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל; ואחרי התפלה אנו אומרים עשה למען שמך, וכן באבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך. וכן בתחינה שאחרי נפילת אפים ביום חמישי אומרים אם עֲוֹנֵינוּ עָנּוּ בָנוּ. יְדוּד, עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: ... אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ חָנּוּן וְעַנּוּן, כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים, צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: ... וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: ... כִּי שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל עֵרְךָ וְעַל עַמְּךָ: וכו' עוד כמה פעמים ע"ש.**

ועל כן כשאמר משה להקב"ה למחרת חטא העגל, "אם תשא חטאתם (הרי טוב) ואם אין מחיני נא (שמות לב) א"י/ק"י דהיינו תעניש אותי במקומם כמבואר ברמב"ן שם/א"י. והשיבו השם יתברך מי אשר

יסודות. וזה: "ראו פי קרא ה' בשם בצלאל" (שמות ל"ה) (ה) 'ראו' דיקא, פי על ידי שנתגלה ונתגדל שם בצלאל, על ידי זה 'ראו', פי על ידי זה נפתחין העינים וראים כנ"ל. וזה: "פי קרא ה' בשם בצלאל", הנינו, פי ה' הוא בשם בצלאל, פי שמו משתף בשמינו, ועל ידי זה ראו כנ"ל:

^{צ"ו} **ירושלמי תענית פרק ב הלכה ו – גמרא:** רבן שמעון בן לקיש בשם רבי ינאי, שיתף הקדוש ברוך הוא שמו הגדול בישראל, (משל) למלך שהיה לו מפתח של פלמנטריא (הדר) קטנה אמר המלך אם אני מניחה כמות שהיא, אבידה היא, אלא הריני עושה לה שלשלת, שאם אבדה, השלשלת תהא מוכחת עליה. כך אמר הקדוש ברוך הוא אם מניח אני את ישראל כמות שהם, נבלעין הן בין העכו"ם, אלא הרי אני משתף שמי הגדול בהם, והן חיים, מה טעמא? (יהושע ז) "וישמעו הכנעני וכל יושבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמינו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול שהוא משותף בנו" מיד (שם) "ויאמר ה' אל יהושע קום לך" קם לך ההוא דאדכרת.

קרבן העדה – שיתף הקדוש ברוך הוא שמו הגדול בישראל. שהיה לו לקרותו ישורון או ישר אלקים על שם ששרה עם המלאך אלא קראו אל שהוא שם הקדוש ברוך הוא ולא שם המלאך כדי לשתף שמו בו: **קום לך.** חסר כתיב וקרינן קם לך להצלי' מה שאמרת ומה תעשה לשמך הגדול:

פירוש עלי תמר – שיתף הקדוש ברוך הוא שמו בישראל, למלך שהיה לו מפתח של פלמנטריא קטנה, פירוש פלמנטריא, ארגו קטן של מלך הגנו בו דוקומנטים חשובים ואבני חפץ וכל כלי יקר, ראה בעה"ש בערכו. ולפיכך אף שהוא קטן בכמותו הרי הוא גדול באיכותו לאין שיעור. ולפיכך עליו לדאוג שלא יאבד המפתח הקטן שבדודאי הוא ג"כ מפתח סודי מעשה מלאכת מחשבת בכדי שלא כל אחד יוכל לפותחה. מה עושה המלך, עושה לה שלשלת, שאם אבדה, השלשלת מוכיחה עליה. כך הם ישראל שבגלל החורבן היא אומה קטנה הפוזרה בארצות הגוים, אבל היא דומה לפלמנטריא קטנה המלאה תעודות ישראליות אנושיות בעלי ערך עולמי. ותמצא באומה זו כל כלי יקר ואבני חפץ המשמשים אור לגויים ההולכים בחשיכה. ברם צפויה לה סכנת התבוללות מפאת מיעוט כמותה. מה עשה הקדוש ברוך הוא שיתף שמו "אל" בשם האומה ששמה 'ישראל', כלומר שקיים שיתוף אלוקי בכח עליון שלא ניתן לנצח, והאומה הפלמנטריא חיה וקיימת בתוך אומות גדולות שנשכחו זכרם מדורות קדומים ע"י התבוללות העמים הכובשים והמנוצחים. והנביא הושע קורא מנהמות לבו על מלכות ירבעם שנשתקע בטומאת ע"ז, הוי אפרים בעמים יתבולל שאבד לו הניצוץ האלוקי ושפע עליון המציל מהתבוללות בין עמים זרים (הושע ז). ועמ"ש בביצה פ"א ה"ז ושבת פ"י ה"א. הקדוש ברוך הוא קום לך, קם לך. חסר כתיב והיה צ"ל קום לך במלאפום, וכ"ה בתרגום, קום לך ודרשינן קם לך, כלומר טענה זו ומה תעשה לשמך הגדול היא שעמדה לך. ובזה יש לפרש בשמ"ע וגאלינו גאולה שלימה מהרה למען שמך. והוא ע"ד שאמרו בירושלמי סוכה פ"ד ה"ד. אני והו הושיעה נא. כי עמו אנכי בצרה והישועה לישראל היא הישועה להקב"ה כביכול, כי הקדוש ברוך הוא משותף עם ישראל.

^{צ"ז} הלכה ו'

^{צ"ח} **יהושע פרק ז (ט) וישמעו הכנעני וכל יושבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמינו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול:**

רש"י (ט) ומה תעשה לשמך – המשותף בשמינו, זהו מדרשו. ופשוטו, ומה תעשה לשם גבורתך שיצא כבר, ועתה יאמרו תשש כחו:

^{צ"ט} ירמיהו יד פסוק ז' יהושע ז' פסוק ט' ובילקוט שמעוני שם רמז יז ד"ה ומה תעשה לשמך הקדוש

^{צ"י} **ירמיהו פרק יד פסוק ז – אם עווננו ענו ב'נו ה' עשה למען שמך כירבנו משובתינו לך חטאנו:**

פרש"י – (ז) ענו בנו – העידו בנו. עשה למען שמך – עשה מה שתעשה עמנו למען שם גדול שיצא לך שאתה מושל בכל ואנחנו עמך וצאנן מרעיתך ולא נאה שתתן שם נצחונך לאלילים ומדרש אגדה יש למען שמך וכו':

ירמיהו שם פסוק בא אל תנאץ למען שמך אל תנבל פסא כבודך זכר אל תפר בריתך אֲתָנוּ:

פרש"י – (בא) למען שמך – שנקראת רחום. כסא כבודך – בה"מ, ומדרש אגדה ישראל החוקים בכסא כבודך:

^{צ"י} **ילקוט שמעוני על יהושע פרק ז רמז יז – ומה תעשה לשמך הגדול.** ריש לקיש בשם רבי ינאי אמר שתף הקב"ה שמו בישראל. משל למלך שהיה לו מפתחות של פלטרין קטנה אמר המלך אם אני מניחה כמות שהיא אבודה אלא הריני עושה שלשלת קטנה שאם אבדה תהא מוכחת עליה. כך אמר הקב"ה אם אני מניח את ישראל כמות שהם יהיו נבלעים בין האומות אלא הריני משתף שמי הגדול ביניהם והם חיים כמו שכתוב מה תעשה לשמך הגדול, המשותף בנו. מיד ויאמר ה' אל יהושע קום לך קום לך ההוא דאדכרתא:

^{צ"י} **צ"ע לעיל אמר שנוגע לצדיק וכאן מבאר שנוגע להקב"ה**

^ק **כמו שכתוב (יחזקאל מג ב) והארץ האירה מכבודו**

^{קא} **שמות פרק לב (לא) וישב משה אל ידו ויאמר אנא חטא העם הזה חטא גדלה ויעשו להם אלהי זָהָב: (לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת: (לג) ויאמר ידו אל משה מי אשר חטא לי אֲמַחֲנוּ מִסְפָּרִי:**

חטא לי אמחנו וכו' (שם) אזי ביקש משה שיעשה למען שמו הגדול המשותף בשמינו (ק').
 כמ"ש (שמות לב יג) "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך", דהיינו שנשבעת
 בשמך/קדש, על כן עשה למען שמך, **כי מאחר ששמו ית' משותף בשמינו נמצא כשיעניש אותם
 נוגע את עצמו ית' כביכול כי נחסר שמו כנ"ל.**

צ"ע נראה שיש כאן עירוב דברים, ואע"פ שאין מקדם ומאוחר בתורה נראה שכאן א"א לפרש כך. כי לעיל
 ביאר תחילה שהעונש לישראל, נוגע את הצדיק, כיון שהצדיק הוא שרשם, כי מדותיהם טובות ורעות נמשכים
 מד' יסודות, וד' יסודות נמשכים מיסוד הפשוט שהוא הצדיק, נמצא שיש בחי' שהצדיק גרם להם.
 ואח"כ מבאר שכיון ששמו ית' משותף בשמינו, והעונש פוגם בחיות ובשם, נמצא שהעונש פוגם ח"ו בשמו ית',
 נמצא העונש נוגע אותו ית'. (וא"א לומר שמחני נא הכוונה כיון שגם אני בכל צרתם לי צר, כי זה טעם
 שהצדיק יעשה תשובה ולא שיענש במקומם)

ועל כן נראה לי שהן שני טעמים. והכי נמי למשה רבנו היו שתי טענות, תחילה כשהיה בהר והקב"ה אמר לו
 שישראל חטאו בעגל, אמר משה עשה למען שמך, דהיינו שאם תעניש אותם העונש יפגום בשמך. כמבואר
 בברכות לב. קד"ו.

ואח"כ שירד מזהר וטחן את העגל והשקה את החוטאים כסוטות, וגם ציוה לשבט לוי להרוג את החוטאים
 בעדים והתראה/ק' והרגו ג' אלפים, אזי למחרת, אמר להקב"ה אם תסלח להם, טוב, ואם לא אזי מחיני, דהיינו
 תעניש אותי ולא אותם, ולפי הנ"ל הכוונה כיון שאני יסוד פשוט שממנו נמשכים ד' הסידות שמהם המדות
 רעות שגורמות לחטוא, נמצא שאני הגורם שיחטאו בגלל תאוות ומדות רעות, על כן מחני ולא אותם. והקב"ה
 דחה טענתו, נראה שהשיב לו, א"כ נמצא שאין בחירה לאדם/ק'. ואז המית הקב"ה במגפה את החוטאים
 בעדים בלא התראה, ואותם שבלא עדים ולא התראה מתו מהמים שהשקה אותם משה כנ"ל/ק'.
 וצ"ע כיון שכבר השקה אותם תחילה הרי מתו החוטאים בלא עדים והתראה, נמצא כל בקשתו "מחיני" היתה
 על החוטאים בעדים ולא התראה. ונראה שהקב"ה רצה להמית את כולם, כמבואר שאמר למשה בהר "הניחה
 לי וכו' ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול" ותפילת משה שתי פעמים, תחילה שטען עשה למען שמך כנ"ל,
 ובשניה שטען אני גרמתי להם, המתיקה את הדין, שהקב"ה הסכים להמית רק את מי שחטא בפועל.

פרש"י (לב) ועתה אם תשא חטאתם - הרי טוב איני אומר לך מחני. ואם אין מחני וזה מקרא קצר וכן הרבה:

ק' הרמב"ן - ואיננו נכון בעיני (פרש"י), כי מלבד הנהרגים בחרב בני לוי והמתים במגפה היו רוב הקהל חוטאים לו, כאשר כתבתי (בפסוק
 ז). ולפי דעתי, כי משה אמר ועתה אם תשא חטאתם, ברחמיק, ואם אין מחני נא תחתם מספר החיים ואסבול אני ענשם, כענין שאמר
 הכתוב (ישעיה נג ה) והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ובחבורתו נרפא לנו, והקב"ה השיבו, החוטא אמחה
 מספרי, ולא אותך שלא חטאת:

ק' עיין ברכות לב. (ד"ה זכור לאברהם) ובשמות רבה כי תשא פרשה מד [קסא י] ובמדרש רבה קהלת [י' ג'] [ובדברים רבה ג' טו ועיין פל"ח]

ק' ועיין פרפראות לחכמה - סימן ס"ו - ביקש משה שיעשה למען שמו הגדול וכו' עיין מדרש רבה כי תשא פרשה מ"ד אשר נשבעת להם
 בך בעבור קדושת שמך עשה וכו' ועיין ברכות ל"ב ועיין יהושע ז' ומה תעשה לשמך הגדול ופירש"י המשותף בשמנו, וכן הוא בליקוטי
 שם בשם הירושלמי עיין שם וכן בירמיהו י"ד אם עוננו ענו בנו ה' עשה למען שמך פירש"י ומדרש אגדה שמך המשותף בשמנו ועיין
 מדרש רבה קהלת בפסוק (קהלת ד) ושבח אני את המתים מבואר גם כן כיון שאמר משה (שמות ל"ב) אשר נשבעת להם בך למען שמך,
 באותה שעה נתמלא הקדוש ברוך הוא רחמים:

מדרש רבה שמות - פרשה מד פסקה י - מהו אשר נשבעת להם בך חזקיה ורבי חזקיה אמר אמר משה אלו בשמים ובארץ
 נשבעת לאבותם יפה אתה עושה להם שהיית אתה מכלה את בניהם למה כשם שהשמים והארץ בטלים אף השבועה שלהם עוברת רבון
 העולם לא בך נשבעת לאבותם שאין אתה מכלה את בניהם לא אמרת לאברהם (בראשית כב) בי נשבעתי מהו בי נשבעתי אמר הקב"ה
 לאברהם כשם שאני חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים בך שבועתי קיימת לעולם ולעולמי עולמים הוי יפה אמר משה כשאמר אשר
 נשבעת להם בך בעבור קדושת שמך עשה ולא תחלל שמך.

ק' ברכות דף לב. - (שמות לב יג) "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך, אשר נשבעת להם בך" מאי "בך" אמר רבי אלעזר אמר משה
 לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ, הייתי אומר כשם ששמים וארץ בטלים כך שבועתך בטלה,
 ועכשיו שנשבעת להם בשמך הגדול, מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים:

**ק' שמות פרק לב (כו) ויאמר להם בה אמר ירד אלהי ישראל שימו איש חרבו על ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה והרגו איש את
 אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרבו: (כח) ויעשו בני לוי כדבר משה ויפל מן העם ביום ההוא כשלושת אלפי איש:**

ק' ואמנם צ"ע הרי רבנו פותח את התורה בכך שהצדיק יכול לעשות תשובה בעד ישראל וא"כ היכן הבחירה? אלא שבאמת מבואר
 בלקטי עצות שעי"ז רק מיקל עליהם ולא שפוטור אותם לגמרי. ולבאורה עדיין צ"ע מתורה רס שלפעמים לוקח צדיק גדול לכפר על
 ישראל. וצ"ל שעל כן זה רק לפעמים כשאין ברירה כי א"א לאבד את כלל ישראל. אע"פ שבאמת כשחטאו בעגל ומשה עדיין בהר אזי
 אמר לו הקב"ה (שמות לב י') ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול: אדרבה ממה שאמר הניחה לי מבארים שלא
 רצה אלא עורר את משה רבנו לבקש עליהם רחמים (כמבואר שם בפרש"י בשם שמות רבה).

ק' ואותם שחטאו בלא עדים ובלא התראה מתו בהדרוקן ע"י משה רבנו שהשקה אותם כסוטה. כמבואר במשכיל לדוד שם פסוק לה -
 ...וידוע דבסוטה כתיב ועד אין בה ופירש"י הא אם יש בה אפילו עד אחד לא היתה שותה אם כן הכי נמי משה רבינו לא השקה אלא למי
 שלא היו לו עדים כלל כפי הדין והם בדקום המים ומתו בהדרוקן ולאותם שלא היה יכול להשקותם לפי שהיו להם עדים הוצרכה להם
 מיתה בידי שמים בפני עצמם:

ועל כן כיון ששמו ית' משותף בשמנו וכשמעניש את ישראל צר לו, ומתמעט שמו, על כן אמרו רז"ל (מגילה י ע"ב) [קט"ו] על הפסוק שבקללות שבפרשת כי תבא (דברים כח טג) ויהיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם ולהרבות אתכם, כן ישיש ה' עליכם להאביד אתכם ולהשמיד אתכם" שואלת הגמ' (שש לשון ששון ושמחה) קשה הרי אין הקב"ה שמח במפלתם של רשעים. ומתרצת הגמ' שם **הוא אינו שש וכו'** אבל אחרים משיש/קט"ו, ומבאר רבנו הסיבה שאינו שמח בעצמו, **כי נוגע בעצמו ית' כביכול כי שמו משותף בשמינו כנ"ל** וכיון שהעונש ממעט חיות, ועי"ז מתמעט השם, ושמו המשותף בשמנו גם מתמעט, על כן אינו שמח כשנענש ישראל/קט"ו אפילו רשע. וצ"ע א"כ מדוע אחרים משיש? ועיין חת"ס/קט"ו שע"י שאחרים שמחים במפלת רשע מתכפר לו. והרי"ף/קט"ו על עין יעקב כתב שע"י שהגויים שמחים במפלת ישראל אפילו רשע מתעוררת חמתו על הגויים, ומושיע את ישראל כמ"ש (משלי כד יז) **בְּנַפְלֵי אוֹיְבֶיךָ וְאוֹיְבֶיךָ אֶל תִּשְׂמַח וּבְכַשְׁלוֹ אֶל יִגַּל לִבְּךָ: (יח) פֶּן יִרְאֶה יְדוֹד וְרֵעַ בְּעֵינָיו וְהִשִּׁיב מַעְלָיו אָפוֹ: ונתנה בך.**

נמצא כשנתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל ביוה"כ על חטא העגל ואמר סלחתי כדברך [קט"ז] אע"פ שפסוק זה נאמר על חטא המרגלים/קט"ח, י"ל/קט"ו שנאמר לפני כן גם ביום כפור י' תשרי שנת

^{ק"ו} על הפסוק דברים כח טג כאשר שש ה' עליכם להיטיב וכו' כן ישיש וכו' להאביד וי"ע עיר"ש שמוכר לפיט על גוים

ק"ו מגילה דף י: רבי יהושע בן לוי פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא (דברים כח טג) "והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם כן ישיש" להרע אתכם, ומי חדי הקדוש ברוך הוא במפלתן של רשעים? והא כתיב (דברי הימים-ב כ' כא כשיצא יהושפט להלחם בעמון) "בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו" ואמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר כי טוב בהודאה זו? לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים (אפילו גויים כל שכן ישראל). ואמר רבי יוחנן מאי דכתיב (שמות יד כ') "ולא קרב זה אל זה כל הלילה"? בקשו מלאכי השרת לומר שירה, (כשטבעו המצרים בים סוף) אמר הקדוש ברוך הוא מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה? אמר רבי אלעזר הוא אינו שש, אבל אחרים משיש, ודיקא נמי דכתיב "כן ישיש" (אחרים) ולא כתיב ישוש (בעצמו) שמע מינה.

ק"א דברים פרק כח (טג) והיה פאָשר שש יְדוֹד עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וְלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם פֶּן יִשִּׁישׁ יְדוֹד עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וְלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וְנִסְתַּחֲתֶם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֲתָהּ בָּא שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ: פּרש"י (טג) כן ישיש ה' - את אויביכם עליכם להאביד וגו':

ק"ב אבל אחרים משיש - צ"ע כיון שאינו שמח מדוע רוצה שאחרים ישמחו? וגם לפי רבנו שהעונש ממעט מהשם לא מובן מה החילוק מדוע אחרים כן משיש. ובאמת בזוהר חילק באופן אחר שתלוי אם נתמלאה סאת עוונותיו. ע"ש זוהר ח"א דף קכא: - באבוד רשעים רנה, והכתיב (יחזקאל יח כג) החפץ אחרון מות רשע, דהא לית נייחא קמי קב"ה כד אתעביד דינא ברשיעיא, אלא כאן קודם דאשתלים קיסטא כאן לבתר דאשתלים קיסטא (אית ליה נייחא): ועיין חתם סופר מגילה שם שמישיש אחרים כדי שע"ז יתכפר לרשעים.

ק"ג צ"ע כי הגמרא שם מביאה ראיות לכך שאין הקב"ה שמח במפלתם של רשעים ממפלת עמון ומצרים שהם גויים, ואיך רבנו מבאר את הסיבה שאינו שמח בזה ששמו משותף בשמינו הרי הוא משותף רק בשם ישראל ולא בשם הגויים? ובאמת גם התירוץ הנ"ל של החת"ס שמישיש אחרים כדי שיתכפר לרשע זה שייך רק בישראל ולא בגויים, וכיון שהגמרא מביאה ראיה מתשובת הקב"ה מעשה ידי טובעים ואתם שמחים, משמע שגם אחרים אינו משיש.

ק"ד חתם סופר - אחרים משיש. הכונה שלטובותינו עושה זאת שישמחו אויבינו כדי שישב אפו ממנו מהרה ע"ד בנפול אויבך אל תשמח כו' והשיב מעליו אפו וכת' אל תשמח אויבתי לי כו נפלת' קמתי:

קט"ו רי"ף (על עין יעקב) מגילה פ"א אות ט' - ריב"ל פתח והיה כאשר שש ה' וגו'. יש לדקדק פתיחה זו מה ענינה? וע"ק מ"ש דיקא נמי דכתיב ישיש ולא כתיב ישוש, והרי בכמה מקומות כתיב ישיש והוא שש בדכתיב "ישיש עליך אלהיך", וכתיב "ישיש עליך בשמחה", והתם ליכא למדרש הוא אינו שש אבל אחרים משיש. ונראה שבא ריב"ל לדרוש מה ענין קריאת המגילה מוה"י בימי אחרשוש, להזכיר ענין המשתה, מפני שעיקר הנס הוא מגדולת המן והשפלתו, לזה פתח בהאי קרא דכתיב "כן ישיש ה'" שאין הקדוש ברוך הוא חפץ באבדן של רשעים, ואיך הוא אומר "ישיש ה' להאביד אתכם" ומי חדי הקדוש ברוך הוא במפלתן של רשעים אפי' בעובדי כוכבים כ"ש במפלת ישראל, ודרשינן להאי קרא הוא אינו שש אבל אחרים משיש. וביאור הענין הוא שכיון שאין הקדוש ברוך הוא שש במפלת ישראל, הוא חפץ להשיב אפו על הרשעים הצוררים להם, ומה הוא עושה להם? כיון שהם ששים ושמחים במפלתן של ישראל, הופך הקדוש ברוך הוא חמתו ונותנה עליהם, כמו שנאמר "בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו" ונתנה בך. ונמצא שמי גרם להם ללקות? הוי אומר השמחה וששון שהיו ששים. וזהו שאמר הקדוש ברוך הוא ישיש עליך הרשעים, כדי שמתוך שמחתם יהפוך אפו מעל ישראל וישליכו עליהם, ובוה ישיש ה' כיון שרואה בנקמת הרשעים, וה"ק ישיש ה' ישוש לא נאמר לפי שאין הקדוש ברוך הוא חפץ במפלתן של רשעים. ולכך אמר ישיש שיש בו ב' משמעות ישיש לאחרים וגם במשמע ישיש עצמו דהיינו מתוך שיש לאחרים במפלת ישראל ישיש הקדוש ברוך הוא שמצא מקום לגבות חובו מהרשעים לפקוד עליהם כל רעתם, ואילו לא ששו ושמחו, לא היה מקום להפוך עליהם כל רעתם, אבל מתוך השמחה אשר ישיש ה' להם, ישיש הקדוש ברוך הוא להפוך הרעה עליהם, וז"ש הכתוב "והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם כן ישיש ה'" לאחרים מאבידתכם, שמתוך כך ישיש ה' ויקבל שמחה כיון שיש הכנה לשלם לאויביהם כרעתם. ונמצא מתוך קללת ישראל זוכר רחמיו, כי לא יזנח לעולם ה'. ובהכי ניחא פתיחת המגילה מהמשתה, כי מה גרם מפלת המן? אלא השמחה ששמח במשתה זו על ביטול בנין בה"מ, כי נמלאו ע' שנה לחשבונם ולא אפרוקי, אמרו עוד אין להם תשועה, וכיון שראה הקדוש ברוך הוא ששונם (אולי צ"ל ששמוחם) על רעתם של ישראל, השיב מעליהם אפו, ופקדם לישראל להצילם מיד אויב, ונמצא שעיקר הנס הוא משמחת המן דמשתה, זה כי ממנו פינה לאבידתם וגרם הצלתם של ישראל:

^{ק"ו} במדבר יד כ' / בפרשת המרגלים, אבל עיין רש"י דברים ט' יח שמהדש שלשון זה נאמר גם על חטא העגל כשירד משה עם לחות שניות ביום כפור.

ק"ז במדבר פרק יד (יט) סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה: (כ) ויאמר יְדוֹד סְלַחְתִּי כְּדָרְכְךָ: רש"י (כ) כדברך - בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבילתי יכולת ה': וביאר שפתי חכמים שם - (ת) לא בשביל דברך שאתה מתפלל בעדם ואמרת סלח נא וגו' דאל"כ מאי כדברך בסלחתי סגי:

ק"ח חטא המרגלים בט' באב ב' אלפים תמט. היה שנה ושלושה חדשים אחרי חטא העגל שהיה ב"ז תמוז ב' אלפים תמח.

תמ"ט על חטא העגל. אזי כביכול נגדל/קב) שמו יתברך המשותף בשמינו כנ"ל. ועל כן נצטוו תיכף אחר יוה"כ על שבת כנ"ל שאינה נדחית מפני מלאכת המשכן, כי שבת שמא דקוב"ה כנ"ל.

ועל כן קורין מחרת יוה"כ שם ה', כך נהגו, אבל לא ידעו הסיבה, וראה לעיל שהבעש"ט ביאר כיון שפוסקים לומר המלך הקדוש, ואומרים הא-ל הקדוש, (כנראה לזכור לקרא בשמו א-ל ולא מלך כמו בעשרת ימי תשובה). ורבנו מבאר טעם אחר, שנקרא יום זה יום שם השם כי אחר המחילה והסליחה שנעשה ביוה"כ נגדל שם ה' כנ"ל :

עד כאן ביאור חברותא לתורה סו תנינא

בענין צדיק שהוא יסוד פשוט עפ"י תורה יד אות ה' קב) שזוכה לזה ע"י ד' מדרגות שפלות עד שמשפיל עצמו גם תחת מדרגת עצמו. וכעין זה ראה גם בתורה נב/קב) שאחרי שמרבה בהתבודדות ומבטל כל מדותיו הרעות עדיין נשאר משהו שגם אותו צריך לבטל עד שלא נשאר כלום ואז נכלל נפשו בשרשו דהינו בו ית'

ליקוטי הלכות יו"ד - הלכות ערלה הלכה ה אות ד) וזהו ובשנה החמישית תאכלו את פריו. פי בשזוכין לבטל עצמו ולשפר גאותו בארבע בחינות הנ"ל שהוא בחינת שבירת ובטול הארבע קלפות הנ"ל שבהם כלולים כל המדות רעות פידוע. אזי הוא זוכה להכלל בארבע אותיות השם שרש הארבע יסודות, אש, רוח, מים, עפר, שהם בחינת דומם, צומח, חי, מדבר שסביבם הם הארבע קלפות הנ"ל שצריכין לשברם עד שיבשר כל הארבעה יסודות עד שיהיה נכלל בארבע אותיות השם ברוף הוא ואז כשהוא קטן בעיניו למטה מארבע בחינות הנ"ל אזי הוא נכלל בבחינת קצו של יו"ד שהוא למעלה מהכל פידוע ששם אין שום אחיזת הרע כלל. ואז מתר לאכל הפרות בכל מקום, כמו שכתוב, ובשנה החמישית תאכלו את פריו. שנה החמישית זהו כנגד בחינות קצו של יו"ד, שהוא בחינת יסוד הפשוט, בחינת צדיק יסוד עולם שהוא שרש וחיות של כל הארבעה יסודות. ואז יכולין לאכל הפרות בכל מקום, פי כבר נתבטל הרע על ידי שקימו מצות ערלה ולא אכלו מהפרות שלש שנים ואחר כך נטע רבעי שהעלו הפרות לירושלים. וזהו, ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו. פי אז בשזוכין לבטל הגאות לגמרי ולבא לתכלית הענוה או נמשך עליו ברכה ותוספות שפע ורב טוב בבחינת מאן דהוא זעיר הוא רב. וזהו בחינת להוסיף לכם תבואתו. 'להוסיף' זה בחינת יוסף, בחינת צדיק יסוד עולם שממנו כל ההשפעות והברכות פידוע בחינת יוסף הוא השליט הוא המושביר לכל עם הארץ, שכל עם הארץ שהם כל בני אדם שבעולם כלם יונקים חיותם ומקבלים השפעתם רק מהצדיק שהוא בחינת יוסף שהוא בחינת יסוד החמשי, שהוא בבחינת קצו של יו"ד, שהוא החיות הנעלם בכל הארבעה יסודות שאין זוכין לזה פי אם על ידי תכלית הענוה והשפלות בכל הארבע בחינות כנ"ל. והא בקא תליא, כי כל אחד כפי מה שמבטל עצמו ומרגיש שפלותו באמת, כמו כן הוא זוכה להתקרב להצדיק האמתי שכבר

ק"י ראה פרש"י דברים ט' יח - ואתנפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום - שנאמר ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה באותה עלייה נתעכבתי ארבעים יום נמצאו כלים בכ"ט באב שהוא עלה ב"ח בתמוז בו ביום נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל ואמר למשה פסל לך שני לוחות עשה עוד מ' יום נמצאו כלים ביום הכפורים בו ביום נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ואמר לו למשה סלחתי כדברך. לכן הוקבע למחילה ולסליחה ומנין שנתרצה ברצון שלם שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון אמור מעתה אמצעים היו בכעס:

ועיין שפתי חכמים שם - ובעל החזקוני פירש שמה שפירש רש"י שאמר לו למשה סלחתי כדברך אינו הכתוב שכתוב בפרשת שלח לך (במדבר יד, כ) על המרגלים אלא הוא לשונו של רש"י דהא תיכף ליציאת מצרים ב"ז בתמוז נעשה העגל ושלוח המרגלים לא היה אלא עד כ"ט בסיון של שנה שניה עכ"ל. וכן נראה שהוא מדברי רש"י דהא בפרשת כי תשא לא נקט רש"י הקרא דסלחתי כדברך דכתב שם נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו סלחתי ומסר לו וכו'

ועיין פרוש הט"ז - ואמר לו למשה סלחתי כדברך. זה הלשון לא נמצא אלא בפרשת שלח לך גבי מרגלים אלא דמוכח הוא דאמר לשון זה דהא פירש"י על כדברך דמתחילה היתה בשביל שלא יאמרו מבחתי יכולת כביכול והיא תפלה עצמה עשה משה בתפלה של עון עגל שאמר למה יאמרו מצרים כו' וא"כ מ"ש זו מוז, אלא ודאי שבשעת תפלה של עגל אמר באמת ג"כ לשון זה סלחתי כדברך ולא נכתב בפ' מרגלים אלא בשביל תוספת מאמר הנזכר לשם ואולם חי כו' כנ"ל:

ק"י מדוע נתגדל הרי עדין לא העניש אלא רק גזר להעניש?

קכ"א ועיין תורה יד אות ה' - שישבר גאותו מארבע בחינות שפלות. פי צריך האדם להקטין את עצמו לפני גדולים ממנו, ולפני בני אדם בערכו, ולפני קטנים ממנו, ולפעמים, שהוא בעצמו קטן שבקטנים וצריך להקטין את עצמו כנגד מדרגת עצמו, וידמה בעיניו שהוא למטה ממדרגתו, בבחינת (שמות ט"ז): "שבו איש תחתיו":

קכ"ב תורה נב שגם מי שביטל כל מדותיו הרעות עדיין נשאר משהו ישות שגם אותו צריך לבטל. וזה לשונו שם - ...על כן צריך שילך לבדו בלי לה, בדרך יחיד, במקום שאין שם אדם. ושם ילך ויתבודד, ויפנה לבו וידעתו מכל עסקי עולם הזה, ויבטל הכל, עד שיזכה לבחינת בטול באמת. הינו שבתחלה ירבה בתפלות ושיחות בהתבודדות בלילה בדרך יחיד כנ"ל, עד שיזכה לבטל זה הדבר, דהינו לבטל מדה ותאוה זאת. ואחר כך ירבה עוד בהתבודדות הנ"ל, עד שיבטל מדה ותאוה אחרת. וכן יתהוה זמן רב בהתבודדות, בזמן הנ"ל, ובמקום הנ"ל עד שיבטל הכל. ואחר כך עדין נשאר ממנו איזה דבר וכו', ואחר כך מבטלין גם זה, עד שלא נשאר ממנו כלום: ופירוש כי יכול להיות אחר שבטל כל התאוות ומדות רעות, עדין נשאר ממנו כלום. דהינו שעדין לא בטל לגמרי הגאות והגסות, עד שישב בעיניו לאיזה דבר. ועל כן צריכין להתנגע ולהרבות בהתבודדות הנ"ל, עד שלא ינשא ממנו כלום, שיהיה בבחינת מה באמת, עד שיזכה לבחינת בטול באמת: ואז בשזוכה לבטול באמת, ואז נכלל נפשו בשרשו, דהינו בו יתברך, שהוא מחיב המציאות. עכ"ל.

זכה לתכלית העננה בכל הבחינות בבחינות מ"ה לגמרי שנה עקר מעלת וגדלת הצדיק האמתי, כי עננה גדולה מפלם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה. וכן כל מה שמתקרב יותר להצדיק ונכלל בו, כמו כן הוא זוכה יותר לבחינת עננה באמת שנה כל תקונו, כי עקר התרחקות כל אדם מזה' תברך ומצדיקי אמת ומהתורה שהם כל חיותו העקר הוא מחמת גאות וכבוד שנמשך מבחינת ערלה הנ"ל וצריך כל אדם להשתדל לבטל ממנו כל הבחינות גאות כנ"ל ואז יזכה לבחינות ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו וכו' וכן"ל:

ענוש לצדיק לא טוב

בעל שם טוב על התורה – פרשת שמות אות טו. כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. שמעתי מהצדיק ר' נחום זלה"ה בשם הצדיק הבעל שם טוב זלה"ה פירוש הכתוב (משלי י"ז) גם ענוש לצדיק לא טוב, דרשע השונא לצדיק ומריע לו, אי אפשר שהשם יתברך ינקום מהרשע כל עוד שהצדיק אינו מוחל לו, רק כשהצדיק מוחל לו¹⁷ ואינו חפץ בנקמת הרשע אז נוקם השם יתברך מהרשע, וזהו גם ענוש, ר"ל אימת הוא הענוש להרשע, לצדיק לא טוב, כשאינו טוב בעיני הצדיק שינקום השם יתברך מהרשע אז הוא הנקמה ע"כ דפח"ח: (כתר תורה פ' וישב):

בעל שם טוב על התורה – פרשת נח אות קנו. שמעתי בשם מורי שצריך להתפלל על שונאיו שהם רוחו של צדיק בגלגול וכו' ועל ידי התפילה נמתק בשורשו ומוציא מהם רוחו, והנשאר בהם בלא מאליו וכו' ודפח"ח: (בן פורת יוסף דכ"ג ע"ב):

שם אות קנו. שמעתי בשם מורי איך יתפלל על שונאו, והתועלת הוא זה, כי (משלי כ"ד) שבע יפול צדיק וקם, רצה לומר בזי"ן ספירות נתגלגל נר"ן שלו, דהיינו נפש הם עבדים והבהמות שלו, ורוח היא אשתו, והדיבור הוא גם כן זוג שבפה נקרא אשתו, שאמרו חכמינו ז"ל (יבמות דס"ג ע"א) זכה עזר לא זכה כנגדו קנב, דהיינו כשפגם בדיבורו כמו לשון הרע וכיוצא, מזה נעשו אנשים שונאיו המדברים עליו, הנשמה ממוח והם בניו, ופגם שבמוח במחשבה, גורם שיש לו צער מבניו, ובנפש גם כן, אם פגם במעשיו ובעובדא, גורם לו צער מעבדיו ובהמתו, ובכל הספירות יכול להעלות נר"ן, מה שאין כן בספירה שביעית הוא במלכות, ומשם יונקים הקליפות נגה, קשה לו להעלות נר"ן משם, נמצא שונאיו שבאו על ידי פגם הדיבור, צריך לתקנם להעלותם על ידי דיבורי התפלה, ובאם לאו שדוחה אותן, נעשו יותר שונאים על ידי עביות וחומרייות, לכך (משלי י"ז) גם ענוש לצדיק לא טוב כי הוא רוחו של צדיק עצמו, לכך צריך להתפלל על שונאיו לתקנם ולהעלותם, ועל ידי התפלה נמתק בשורשה, ומוציא מהם רוחו, ומה שנשאר בהם הם כלים מאליהם, ישמע חכם ויוסיף לקח, ודפח"ח קנג) ז וזהו ענין מעלת משה רבינו עליו השלום שהעלה ותיקן דיבורו, ותחלה היו צאן שהיה רועה אותן, ואחר כך בגלגול נעשו תלמידיו, שנתן להם התורה, ולמד עמהן וכו' ודפח"ח: (בן פורת יוסף בסופו דקכ"ו ע"ד):

